

P 400 (2)

'89 | 4

Könyvtáros

1989 -05- 1 U

**Képek
az Ózdi
Városi Központi Könyvtárról
Cikkünket lásd a 192. oldalon
(Révész András felvételei)**

39. évfolyam, 4. szám
1989. április

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze az áprilisi szám	187
Bereczky László – Vajda Kornél	„A magyar kultúra levegő után kapkod”. Beszélgetés Hankiss Elemér szociológussal	189
Boda István	Új Városi Központi Könyvtár Ózdon	192
Dr. Gál Andorné	Az új városi könyvtár szerepe Ózd térségének művelődésében	193
Dr. Gál Andorné	A Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár új otthona	194
	Könyvtáravatás Körmenten, a város születésnapján	197
	„A könyvtárakra szükség lesz...” Knopp András művelődési minisztériumi államtitkár megnyitó beszéde	198
	Lapozgató	199, 203, 242
Szeifert Dezső	Közérdekű vagy közhasznú?!	200
VISSZHANG		
Nagy Józsefné	„Fedél” nélküli könyvtárak	204
Dr. Tóth Gyula	Innováció és képzés – képzés és innováció	205
Kovács Lászlóné	Gondolatok a képzésről, avagy az Aslib-IMCB távoktatási programja	211
Mónus Imre	Folyóiratok a középiskolákban (<i>Iskola és könyvtár</i>)	214
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Arnóth Károly	Kapcsolatszervezés könyvtár módra	219
Turainé Matzkó Emma	Plébános községi könyvtárosi szerepkörben	222
Gócza Gyuláné	A zenei osztályozás helyzete	224
HOLMI LÁTÓKÖR		227
Zöld Ferenc	A magyar könyvkiadás helyzete napjainkban	228
	Nemzeti bibliográfia kompakt lemezen (<i>P.E.</i>)	232
	Olvastuk (<i>T.D.</i>)	233
Vitályos László	Weöres Sándor 1913–1989 (<i>Perszonália</i>)	234
Lengyel András	Tömörkény István kérvénye „a Somogyi-könyvtár segédkönyvtárnoki állásáért” (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	236
Benjámín Judit	Felszólalás és nyilatkozat az Országgyűlés 1989. január 13-i ülésén	238
	Peresztrojka alulról? (<i>p-er</i>)	239
Kövendi Dénes	Három találkozásom Ștefan Gruiával	240
Abody Rita	Császár Makina (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	243
Futala Tibor	Az önkéntes neve: Rafanidesz (<i>Flekkes históriák – néhány flekken</i>)	244
	Ezt mind mi irtuk	246
A lapunk e számában közölt grafikák Császár Makina alkotásai		

Из содержания

«Венгерская культура дышит тяжело». Разговор с социологом *Элемером Ганкишем* (189);
Открытие трех новых библиотек: Градская библиотека г. Озд, Государственная библиотека по сельскому хозяйству им. Михая Каройи, Городская библиотека г. Керменд (отчеты, речи при открытии) (192);
Имре Монуш: Журналы в средних школах (214).

From the contents

“Hungarian culture is gasping for air”. (A conversation with *Elemér Hankiss*, sociologist) (189);
Opening three new libraries: Ózd Town Library, Károlyi Mihály National Agricultural Library, Körmend Town Library (Reports, inauguration speeches) (192);
Imre Mónus: Periodicals in the high school (214).

Aus dem Inhalt

„Die Kultur in Ungarn schnappt nach Luft“. Ein Gespräch mit *Elemér Hankiss*, Soziologe (189);
Die Eröffnung von drei neuen Bibliotheken: Stadtbibliothek Ózd, Mihály Károlyi Landwirtschaftliche Zentralbibliothek Ungarns, Stadtbibliothek Körmend. (Berichte, Eröffnungsreden) (192);
Imre Mónus: Zeitschriften in den Mittelschulen (214).

Cikkeink szerzői

Abody Rita, a Könyvtáros munkatársa; *Arnóth Károly*, a vasasszak-szervezet József Attila Körzeti Könyvtárának vezetője; *Benjámín Judit*, az FSZEK V. kerületi főkönyvtárának vezetője; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Boda István*, az Ózdi Városi Tanács V.B. művelődési osztályának vezetője; *Futala Tibor*, az OMIKK igazgatója; *dr. Gál Andorné*, a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár igazgatója; *Gócza Gyuláné*, az Állami Gorkij Könyvtár osztályvezetője; *dr. Knopp András*, az MM államtitkára; *Kovács Lászlóné*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Kövendi Dénes*, az OSZK KMK ny. főmunkatársa; *Lengyel András*, a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságának tudományos munkatársa; *Mónus Imre*, a Győr-Sopron Megyei Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Nagy Józsefné*, a Somogy megyei SZMT Könyvtár munkatársa; *Szeifert Dezső*, a Tolna Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Tóth Gyula*, a szombathe-lyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense; *Turainé Matzkó Emma*, a Veszprém Megyei Könyvtár munkatársa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Vitályos László*, az MTA Könyvtárának fősztályvezetője; *Zöld Ferenc*, az MKKE igazgatója.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1024 Budapest, Mártírok útja 55. II. 4.

Telefon: 163-495

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Németh Jenő** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (898026/20)

Petőfi Nyomda – 89/920080 Kecskemét, 1989

Felelős vezető: **Birkás Béla** vezérigazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint árutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Így állt össze az áprilisi szám

Egyetlen lapszámban három új könyvtár avatásáról számolhatunk be. Ebben az inséges időszakban nem kis eredmény. Felfoghatjuk ezt akár a kibontakozásban való bizakodás jeleként is, hiszen reménnyel tölthet el, hogy az ország gazdasági, társadalmi válságának mélypontján is maradt még erő a kultúrára áldozni.

Egészen másfajta hangulat, csüggedt keserűség árad Nagy Józsefné szak szervezeti könyvtáros írásából. Elmondása szerint veszályben van a szak szervezeti könyvtárhálózat léte országosan, Kaposváron pedig az idei év

első munkanapján tudomására hozták az SZMT Központi Könyvtár dolgozóinak, hogy „aki talál megfelelő munkahelyet az menjen”. Ilyen szélsőségek között hányódik napjainkban a kultúra, s benne a könyvtárügy és a könyvtárosok ügye.

Az idén nagy port vert fel, hogy jó néhány könyvtárban alaposan felemelték a beiratkozási díjak összegét. Abba már lassan beletörődtek az olvasók, hogy a kazettákat, lemezeket pénzért kölcsönzik a könyvtárak, de a beiratkozási díjak drasztikus emelése sokakat szíven ütött. Pedig a könyvtárak aligha tehetnek mást, hiszen a könyvtárak állandó meredek emelkedésével egyáltalán nincs szinkronban a gyarapítási keretek bővülése. Ugyanezt a kereket terhelik a gombamód szaporodó és nagyon drága újságok és folyóiratok is.

Érdekes körülmekinteni, hogy az egyes hálózatok milyen módszerekkel igyekeznek segíteni önmagukon. Az eddigi képlet, háromforintos beiratkozási díjat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában az óvodásoknak, diákoknak és katonáknak tíz, a nyugdíjasoknak harminc, a keresőknek hatvan forintba emelték fel. Hetven éven felülieknek, mozgásképteleneknek, vakoknak, csökkentlátóknak és a siketeknek díjtalan a könyvtárhasználat. (Az egyik újságcikk szerint a könyvtár botrányos jelentekekre is felkészült.)

A Győri Megyei Könyvtárban a közép- és főiskolások, egyetemisták húsz, a felnőttek ötven forint beiratkozási díjat fizetnek, a nyugdíjasoknak és általános iskolásoknak ingyenes a könyvtárhasználat.

Más könyvtárak más utat járnak. A szegedi Somogyi Könyvtárban, a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtárban és a Veszprémi Megyei Könyvtárban eltörölték a beiratkozási díjakat. Helyette Szegeden bevezették a „becsületkasszát”, azaz ki-ki maga dönti el, hány forinttal járul hozzá a könyvtár fenntartásához. Az *Esti Hírlap* január 23-ai tudósítá-

sából idézem: „Az eddigi tapasztalatok szerint a diákok átlagosan 20, a gyermekkorosztály 5–10 forintot ad, a felnőttek, főként az idősebbek, gyakran 50–100 forinttal iratkoznak be.” (Zárójelben jegyzem meg, hogy ezzel a módszerrel, még a múlt esztendőben, a fővárosban is próbálkoztak. Eleinte ment is a dolog, azután rájöttek az olvasók, mi a fenéért fizessenek ha ingyen is könyvtári tagok lehetnek. Hátha a szegedieket más fából faragták.) Szentendrén, kísérletképpen, könyvtárpártoló olvasójegyet vezettek be, amelyért mindenki tetszése szerinti összeget fizethet. Veszprémben felemelték a késedelmi díjakat.

A pénzszerzés érdekes módját választották a Bonyhádi Városi Könyvtárban. Január 1-jétől pénzért kölcsönzik a lapokat és a folyóiratokat. Napilapokat 50 fillérért (az újságcikkből nem derül ki, hogy az aznapiakat vagy a tegnapiakat), folyóiratokat egy, divatlapokat két forintért kölcsönöznek naponta.

Csupán néhány példát ismertettünk a könyvtárak próbálkozásaiból. Nyilvánvaló ezekből is, hogy a költségvetési gondokat egyik módszer sem oldja meg, csupán enyhítheti.

Szót kell ejtenünk januári számunk borítójának második oldaláról. Itt található a szo-

Borítól jobbra: Btanyiszlav Szamozonov, a *Bibliotekar* c. folyóirat főszerkesztője (BZU); Jarmila Noušková, a *Časopis o knih* folyóirat főszerkesztője (Csehszlovákia); Jurij Hadzalev a *Bibliotekar* c. folyóirat h. főszerkesztője (Bulgária)

Képek a szocialista országok
könyvtári szakfolyóiratai főszerkesztőinek 10. tanácskozásáról
(Cikkünket lásd a 44. oldalon)

Borítól jobbra: Stanislaw Badoń, a *Bibliotekar* c. folyóirat főszerkesztője (Lengyelország); Pál Ilona, a *Könyvtári Figyelő* szerkesztője; Kornelia Voss, a *Der Bibliothekar* c. folyóirat felelős szerkesztője (NDK)

hasáblevonat (korrektúra)

Borítól jobbra: Btanyiszlav Szamozonov, a *Bibliotekar* c. folyóirat főszerkesztője (BZU); Jarmila Noušková, a *Časopis o knih* folyóirat főszerkesztője (Csehszlovákia); Jurij Hadzalev a *Bibliotekar* c. folyóirat h. főszerkesztője (Bulgária)

Képek a szocialista országok
könyvtári szakfolyóiratai főszerkesztőinek 10. tanácskozásáról
(Cikkünket lásd a 44. oldalon)

Borítól jobbra: Stanislaw Badoń, a *Bibliotekar* c. folyóirat főszerkesztője (Lengyelország); Pál Ilona, a *Könyvtári Figyelő* szerkesztője; Kornelia Voss, a *Der Bibliothekar* c. folyóirat felelős szerkesztője (NDK)

tördelt levonat (imprimatúra)

mi baj, annál inkább a képalírásokkal. Mindjárt szemet szúrhat az olvasónak, hogy vajh miért Kornelia a keresztneve a felső sor jobb-szélén látható férfinak, s miért hívhatják Jurijnak az alsó sor jobb-szélén azt a fülbevalós hölgyet. A magyarázat egyszerű: a képalírásokat felcserélték a nyomdában. „Lepsénynél még megvolt” – mondhatnánk. Azaz az impri-máláskor és az ún. utánnézéskor még minden a megfelelő helyen volt, de mivel az eltérő betűtípus miatt az alsó képalírásokat át kellett szedni, ürügyet szolgáltatunk a nyomda ördögének a beavatkozásra. Elnézést kérünk mind az olvasóktól, mind a személy szerint érintetektől, különösen a cseppet megöregített *Pál Ilonától*.

Bereczky László

A cikkek és ismeretések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját • • • Kéziratokat nem ördünk meg és nem küldünk vissza.

„A magyar kultúra levegő után kapkod”

Beszélgetés Hankiss Elemér szociológussal

Sorozatunkat (*Könyvtáros*, 1989/2. sz.) *Hankiss Elemérrel* való beszélgetésünkkel folytatjuk. Nem könnyen állt kötélnek, de különböző hajdanvolt közös emlékek, nosztalgiai zsarolásának végül is nem tudott ellenállni. Előre megküldtük kérdéscsomagunkat, majd a megbeszélte időben, kölcsönmagnetofonnal felszerelve, megkerestük munkahelyén.

*

– *Első kérdésünk* : „Milyen fázisban van a mai magyar kultúra? Emelkedőben? Süllyedőben?”

Hankiss Elemér : Azt hiszem, hogy nem lehet egységes magyar kultúráról, általában magyar kultúráról beszélni. A magyar kultúra több szálból fonódik össze, különböző szálait többféleképpen is szét lehet választani. A hagyományos kettősségben gondolkodva, hogy ti. van az úgynevezett magas kultúra, és van a népszerű kultúra, azt kell mondanom, hogy az értékes irodalomnak, értékes művészetnek, értékes színháznak, értékes filmnek nincs most aranykora. A hatvanas évek Magyarországon is, Európában is izgalmasabb évek voltak ebből a szempontból, mint a nyolcvanas évek. A „magas kultúra” térvesztése már a hetvenes években megindult, de különösen felgyorsult az elmúlt egy-két évben. Ma a főszereplő a politika. Ma az igazi színház a politika színpadán zajlik, és nem a színházakban. Ma izgalmasabb egy parlamenti ülés, mint egy premier. Ezt nem mondhatjuk el az ötvenes vagy a hatvanas évekről. Ma a legfontosabb gondolatok nem az irodalomban fogalmazódnak meg, hanem a közgazdaságtanban és a politikai tudományokban. Ilyen szempontból, úgy érzem, ma egy kicsit holt időszak van a magas kultúrában. Lehet, hogy nagyon szép művek születnek közben, de pillanatnyilag társadalmi vissz-

hangjuk nem akkora, mint korábban volt, vagy később majd lehet.

Ami a népszerű, a szélesebb közönség számára élvezhető kultúrát illeti, ezen a téren – bizonyos szempontból – ellenkező irányú mozgás zajlott le. A kiadás szabadságának növekedésével ez a kultúra színesebb, érdekesebb, nyitottabb lett. Fokozatosan feloldódtak az özönvíz előtti ideológiai görcsök és korlátok, szélesedett a választék. A hetilapok magazinná színesedtek, az indiai árvizek és a réztáblák már nemcsak a pult alatt voltak kaphatók, a színpadokon francia és amerikai vígjátékok peregtek, a rádiót elárasztotta a pop és a televízióban megjelentek a luxusvillás és luxusautós nyugati krimik. Az elmúlt néhány évben már a meztelen fotómodellek és a botránylapok elől is meghátrált a párt.

B. : *Visszatérve az úgynevezett magas kultúrára, mi az oka az általad említett térvesztésnek?*

H. : Az ismert mondást átalakítva mondhatnánk azt, hogy „Inter res civiles silent musae”. Vagyis, hogy ha nagyon zajosak a közügyek, akkor némák maradnak a múzsák. Ez jól hangzik, de nem szükségszerűen igaz. Voltak olyan korok, amikor csattogtak a politika fegyverei, de közben virágoztak a művészetek, és voltak olyan békés korszakok, amelyekben unalomba és középszerűbe süllyedt minden. Nem hiszem, hogy eléggé ismerjük már az aranykorok alkímáját; de bizonyára kellene hozzá nagy tehetségek, kellene hozzá nagy mesterek, műhelyek, iskolák, kell hozzá hagyomány, kell hozzá valamiféle „korszellem” rejtett sugárzása, kellene hozzá zseniális mecénások, kell hozzá értő közönség, kellene hozzá kávéházak, kell hozzá... mi még? Tehetségek minden bizonnyal ma is vannak, a genetikai statisztika legalábbis ezt akarja elhithetni velünk. De hol vannak a mesterek, a műhelyek, az iskolák?

A kávéházak? A hagyományok megszakadtak, összekuszálódtak; a kor szelleme még rejtőzködik, dadog, rongyait rendezgeti; mecénásaink, hivatalosan, negyven éven át a silányért hevültek; a közönség ette, nem ette, alig-alig kapott mást. A romlás, véleményem szerint, s lehet, hogy tévedek, már a negyvenes években kezdődött, s a hatvanas évek is csak a jelenhez képest voltak izgalmasabbak, jobbak. De kétségtelen, hogy azokban az években óriási varázsa s vonzereje volt az irodalomnak.

B. : Miben rejtett ez a varázs?

H. : A szabadságban. Ezekben az években a politikai elnyomás rendkívül erős volt; ebben a reménytelen helyzetben az irodalom és általában a művészet volt a kitörésnek, a felszabadulásnak egyik és időnként már-már az egyetlen eszköze. Minden igazi, vagy akkor igazinak érzett műalkotás egy-egy kitörési kísérlet volt a rabságból. A zsarnok legyőzésének, a szabadságnak az élményét hordozta és sugározta. Ez az élmény vonzotta az embereket a könyvhöz, a színházba, ezért tolongtak a filmpremiereken, ezt az üzenetet, ezt az evangéliumot akarták hallani. Azt, hogy a zsarnok véreskezű és gonosz; azt, hogy az a világ, amit felépítettek nekik, nem paradicsom, hanem börtön; azt, hogy van remény a szabadulásra. A tiltott dolgok kimondásának bátorsága és szabadsága vált a legfőbb értéké. Az esztétikai élmény azonosult, behelyettesítődött a szabadság élményével. Attól éreztünk és vallottunk valamit szépnek vagy csúnyának, hogy milyen bátran próbált a szabadság irányába kitörni. Bátran, de nem nyíltan. Az esztétikai kifejezés áttételességének, metaforikusságának a helyére egy sajátos politikai tolvajnyelv, az allúziók, parabolák, politikai metaforák nyelve lépett. Az esztétikum misztériumát a ki nem mondható, de sejtett dolgok titokzatossága váltotta fel.

V. : Lehetetlenné vált így igazi műalkotások létrejötte?

H. : Nem föltétlenül. De többnyire csak olyan alkotások jöhettek létre, amelyek csak ebben a környezetben élhettek meg, csak ebben a környezetben sugároztak értéket, igazi üzenetet. Nem volt elég erős bennük az a belső esztétikai rendezőelv, amely más környezetben és más korokban is meg tudná szólaltatni őket. Ebből a szempontból a legutóbbi évek különösen nagy pusztítást végeztek közöttük. Mert amikor a szabadságért folyó harcot már nyíltan meg lehet vívni a gazdaság, a politika, a közélet területén, akkor egyszeriben értelmét és értékét veszti a korábbi művek parabolisztikus és

metaforikus, féligazságokat sejtető világa. A szabadságot ma már a nyílt téren, a közéletben is egyre inkább be lehet lélegezni; nincs már annyira szükség a szabadságélményt, vagy annak valamiféle pótlékát óvatosan, rejtve és közvetett utakon kínáló műalkotásokra. Az ezen a hagyományon felnőtt magyar kultúra egyszeriben vérszegénnyé sápadt és levegő után kapkod.

V. : Ez kissé úgy hangzik, mint egy halálos ítélet.

H. : Visszatalálhat az irodalom és a művészet az igazi forráshoz. Az esztétikumhoz. De van mit keresnie a szabadság szférájában is. Vannak az emberi és társadalmi lét mélyrétegeiben is béklyók, bilincsek, vesélyes csapdák és örvények. Ezekhez nem tud hozzáférni, ezekről mit sem tud a sajtó, a rádió, a politika. Ezek felfedezéséhez a művészetek érzékenysége kell. A teendők itt óriásiak. A látványos változások és nem-változások forгатaga elvakít minket. Jó lenne, ha az irodalom, a művészetek segítenének rálátnunk arra, hogy hol is tartunk, merre is megyünk, mi is történik velünk. Bizonyára vannak ilyen kísérletek, de a társadalom figyelme pillanatnyilag nem feljűk fordul. Ma az ország, tátott szájjal vagy visszafojtott lélegzettel, a politika szférájában folyó küzdelmet figyeli. Kifutott a víz a magas kultúra hajója alól.

B. : De tátott szájjal olvassák az emberek a magazinokat, az álomfejtő könyveket, az asztrológiáról, a keleti vallásokról és a szerelem rejtelmeiről szóló könyveket is.

H. : Ki ne szeretné a könnyű, az inycsiklandozó, az exotikus, a titokzatos, a borzongató kellemességeket és érdekességeket? De megmagyarázható az ilyen jellegű könyvek, kiadványok sikere eddigi gondolatmenetünkön belül is. A metrőlejáratoknál szabad pulton árusított könyvek, szóljanak a buddhizmusról vagy a szexről, a grafológiáról vagy a spiritizmusról, olcsó és kellemes recepteket kínálnak az embernek a felszabadulásra, az emberi kiteljesedésre, az élet már-már megoldhatatlan problémáira. Válaszokat az emberi lét olyan kérdéseire, amelyekkel a politika, a közélet, a hivatalosság nem foglalkozik és nem is tud mit kezdeni velük. Ez egy olyan piac, ahol az igazi irodalom nincs vagy alig van jelen. Vagy olyan szinten fogalmazza meg a válaszait, amit az emberek többsége nem ért meg. Vagy nem veszi a fáradságot, hogy megértse. Különbö is nagyon nehéz ebben a csinnadrattában valami olyasmit mondani, amit az emberek meg-

hallanak. Irodalmunknak csak harsányabb és üzleti érzékkel megáldott tagjai rúgnak itt a labdába. Pedig óriási igény volna az igazi szóra, az elmélyedt gondolatra, a hiteles látomásra, az igazi emberségre, az emberi lét igazi értékeinek, igazi rabságainak és szabadságainak a felmutatására. Nem vagyok meggyőződve arról, hogy íróink többsége képes ezekre az elmélyülésekre, látomásokra és felmutatásokra.

B. : Nem lehet ennek egyik oka az, hogy a műhelyek is szétzilálódtak? Gondolok itt például az egyetemekre, az egyetemek lezüllésére. Az egyetemek nem tudják betölteni feladataikat, azt a szerepet, amelyet játszaniuk kellene a nemzet életében. De kitérhetnének a könyvtárakra is. A könyvtárak kurrens állománygyarapítása például tragikusan lecsökkent.

H. : Azt hiszem, hogy ha kultúrának szűkebben véve az irodalmat, a művészeteket tekintjük, akkor az egyetemek és könyvtárak leromlása nem döntő. Általában persze nagyon fontos az ország kultúrájának egésze szempontjából, de nem érinti ilyen közvetlenül az irodalmat, színházat, filmet. Az általad említett egyetemi és könyvtári lezüllés persze tra-

gikus. De nem hiszem, hogy ezek miatt vált volna érdektelenné a magyar kultúra.

B. : Tehát a rosszkedvünk...

H. : Rosszkedvünk? Rosszkedvből még születne valami nagyszerű dolog is. A legjobb művek az elmúlt harminc-nyolcvan évben épp ebből a rosszkedvből születtek. Az a baj, hogy a magyar írók, szerzők, rendezők jelentős hányada csak siránkozik. Nem jutott el egy új Mária siralomig vagy Psalmusig.

B. : És hogy állunk a mindennapi kultúrával? Ott is ilyen „siralmas” a helyzet?

H. : A mindennapi kultúra újjászületése lassanként megindult. A hatvanas években, a második gazdaság kibontakozásával, majd az elmúlt négy-öt évben a beinduló vállalkozásokkal, a magyar gazdasági kultúra gyors fejlődésnek indult, az ötvenes évek tragikus szétzilálódása után. A magyar társadalom politikai kultúrája, amely az utóbbi húsz-harminc évben szinte a zéró pontra süllyedt le, az elmúlt öt évben látványosan felfelé lendült. Az ember szinte nem is érti, hogy honnan pattannak elő ezek a majdnem érett politikusok a legfiatalabb generációból. És milyen okossággal, bölcsességgel, dinamizmussal tudják kiépíteni a harmincöt-nyolcvan éven át hiányzó politikai struktúrákat Magyarországon. A politikai kultúra ilyen nagyszabású fellendülését ma még nem követi a mindennapi emberi kultúra pozitív változása. Ez még továbbra is nagyjából olyan elavult állapotban van, mint amilyenben az ötvenes években került.

V. : És mi a helyzet a tudománnyal? Ott is ilyen rossz vagy ellentmondásos a helyzet?

*H. : Csak a társadalomtudományokról tudok beszélni. Azon belül is inkább csak a szociológiáról és politológiáról. A társadalomtudományokban jól megtanultuk az összes leccét, elsajátítottuk a módszereket, megvettük a számítógépeket, megértettük az elméleteket. S mindezt sikerrel alkalmazzuk, felhasználjuk itthon. De nem született eddig még egyetlen egyetemes jelentőségű, átfogó jellegű szociológiai vagy társadalomelméleti mű sem. A gazdaságtudományban volt rá példa. Elég, ha csak *Liska Tiborra* vagy *Kornai Jánosra* utalok. Ilyen típusú s jelentőségű műveket a szociológiában nem írtak, nem publikáltak. Le vagyunk maradva. Nincs magyar *Habermas*, nincs magyar *Luhmann*, nincs magyar *Bourdieu*. Nincsenek művek. Legfeljebb tisztességtelmevek.*

B. : De mintha születőben lennének ilyenek. Készülő nagy művek vázlatairól hallani.

H.: Sok olyan ember van, akiben benne van az a lehetőség, hogy társadalomelméletben, politikaelméletben valami fontosat alkosson, hogy például megrajzolja Kelet-Európa működő modelljét. Sok kitűnően képzett fiatal kutató dolgozik már, de a művek még nem születtek meg. Kialakulóban vannak a műhelyek is. *Bihari Mihály* körül kitűnő politikatudományi műhely alakult ki. A szociológiában is mozog már valami.

V.: *Ha jól tudom, akkor Habermas is, Luhmann is nagyon hátrányos helyzetből indult. Habermas nem volt hivatalos nagyság, ellenzéki volt, a perifériáról tört be, Luhmann sokáig szakmán kívül dolgozott, aztán lett csak professzor, ráadásul egy nem is elsőrangú egyetemen. Mi az, amitől nekik sikerült a nagy elmélet, eltekintve persze a tehetségtől, és nálunk, ahol a tehetséges fiatalok bent vannak az intézetekben, tehát nem kenyérkereső foglalkozás közben művelik a tudományt, hanem az intézetekben, mégis lassan megy?*

H.: Ma nálunk a napi politika magával sodor majdnem mindenkit. Az események ma fontosabbak, mint a gondolat. A napi sajtó izgalmasabb, mint a folyóirat, a folyóirat izgalmasabb, mint a könyv. Elkápráztat a jelen. Nehéz elmélyülni. Nincs időnk a dolgokat alaposan megvizsgálni. Majd ennek is eljön az ideje. Korábban más volt a baj. Minthogy minden társadalomtudományi elemzés beleütközött politikai érdekekbe és korlátokba, gondolkodni Magyarországon a korábbi évtizedekben se nagyon lehetett. Csak egy-két reme-

te, egy-két hallgatásra ítélt, egy-két belső száműzetésbe visszavonult ember volt igazán képes rá. A többség a jelenségek elemzésével és leírásával, módszertani problémákkal, szociográfiák írásával, semleges struktúraelemzésekkel vagy szakszociológiai kérdésekkel foglalkozott. Nem volt másra lehetőség, nem volt másra engedély, pénz, kiadó és talán nem volt rá igazi ész, erő és akarat sem. És, ahogy pestiesen mondani szokás, úgy maradtunk. Most, hogy volna az igazi gondolatnak lehetősége és piaca és kiadója, most...

B.: ...kiderül, hogy üresek a fiókok.

H.: Attól félek, hogy egyelőre üresek. Négy évtizedes szolgátság emléke nem múlik el egyik napról a másikra nyomtalanul.

B.: *Lényegesen többet kellene befektetni a kultúrába, függetlenül a gazdasági helyzet nyomorú voltától. Pontosabban a gazdasági helyzet nyomorúsága miatt. Így csinálták a finnek is, mikor a gödörben voltak. Éveken át. És egyszer csak kiderült, hogy ez bizony a gazdaságban is kamatozik.*

H.: Ennek nyoma sincs nálunk. És nincs elég erős lobbija se... A Művelődési Minisztérium negyven éven keresztül utóvédharcot folytatott ezen a téren. Vagy még azt se.

V.: *Te mit csinálnál, ha miniszter lennél – à la Németh László?*

H.: Lemondanék. Vagy kezdenék mindent, majdnem mindent előlről, valahol ott, ahol 1948-ban abbahagytuk.

Bereczky László – Vajda Kornél

Új Városi Központi Könyvtár Ózdon

Amint arról a *Könyvtáros* idei második számában hírt adtunk, 1988. december 14-én ünnepélyesen átadták az Ózdi Városi Központi Könyvtár új épületét. Szóltunk arról is, hogy – páratlanul e nemben – Ózdon az új épület mellett változatlanul megmaradt a „rég” könyvtár is. A két intézmény közt a munkamegosztás a következő: a frissen átadott épületben, a régi tanácsoló termeiben kézikönyvtár, kutatóhelyek, hírlapolvasó, helyismereti

gyűjtemény, valamint a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó szolgálat várja az olvasókat, a Tompa Mihály Könyvtárban lehet kölcsönözni felnőtteknek, gyerekeknek és ifjaknak, itt szerveznek szabadidős programokat és itt kaptak otthont a gyermek kisközösségek is. Tudni kell, hogy Ózdon működik még egy ún. Speciális Könyvtár is (az Öregek-Fiatalok Házában), itt található a hangos könyvek, a zenei és nyelvi gyűjtemény, itt szerveznek nyelvtan-

folyamokat, zenei és nyelvi kisközösségi programokat. Ha már az új, lényegében egyetlen hatalmas prézens könyvtár is „meggyökeresedik”, érdemes lesz a funkciók eloszlásáról, összehangolásáról, netán módosításairól az ózdiaknak alaposan elgondolkodni, tapasztalataikat pedig közzé tenni. Ehhez azonban nyilván időre van szükség. (Meg arra is, hogy a helyismereti gyűjtemény megkapja a számítógépet és el is kezdje azt használni.)

Az új városi könyvtár szerepe Ózd térségének művelődésében

Városunk ma a gazdaság egyik válságóca. A valaha iparunk „fellegvárai” közé számító, több mint másfél évszázados múltra visszatekintő Ózdi Kohászati Üzemek – amelyre a város tulajdonképpen épült – s az itt lakók sorsa az évtizedek során ezer szállal kötődött össze, és így most a nagyvállalattal együtt a válság drámáját éli csaknem fél évtizede. Veszteséges termelés, struktúraváltás, visszafejlesztés, foglalkoztatási gondok: életek, sorsok alakulása függ tőlük. Eddig több ezerrel csökkent a munkahelyek száma. Megfelelő munkahelyteremtő törekvések ugyan vannak, de ezek még nem kielégítően működnek, így a fokozott érzékenység minden területen fellelhető. Az életszínvonalbeli romlás Ózdon még markánsabban jelentkezik, mint az ország más területein. Erre utal a város fogyó népessége is, amelyben egyébként a cigánylakosság aránya 17,6 százalék. Településünk léte a jövőben sem képzelhető el az embereknek kenyeret adó vállalat, illetve egyéb üzemek nélkül, hiszen különben az egykor virágzásnak indult város elsovad.

Miért rajzoltam meg ennyire sötét kontúrokkal a képet? Azért, mert a gondok középette akad örvendetes közölni való is: városunk a VII. ötéves terv időszakában tovább gyarapodott, s adottak a fejlődés lehetőségei. Mindez azt jelzi, hogy a város vezetése bizik a kibontakozásban, a helyi és térségi gondok megoldásában, illetve megoldhatóságában. Ennek egyik jele a közművelődési, valamint a könyvtárhálózatban bekövetkezett kedvező változás.

Mivel a történelem – az ókortól napjainkig –

Addig is érdemes megismerkedni olvasóinknak azokkal a gondolatokkal, amelyeket *Boda István*ban, az ózdi városi tanács művelődési osztályának vezetőjében ébresztett az új könyvtárpépület átadása. Az osztályvezető természetesen a térség művelődésének egészében látja és „tájolja” a Városi Központi Könyvtár helyét és funkcióit.

Az alábbiakban az ő cikkét közöljük.

igazolta, hogy a magas szintű könyvtárkultúrával rendelkező országok fejlett gazdasággal is rendelkeznek, mi hiszünk abban, hogy a könyvtáraknak mint alapintézményeknek kulcsszerepük van a kibontakozási programban: a fejlődéshez szükséges tudásanyag kiválasztásával, közreadásával. S miután a könyvtári szolgáltatások a legszélesebb rétegekhez jutnak el, társadalmunk legdemokratikusabb intézményei közé tartoznak.

A jelenlegi politikai, gazdasági és kulturális körülményeink kényszerítették ki a könyvtárak funkcióváltását, azt, hogy a hagyományos szolgáltatásokon túl az adott térség információs bázisközpontjaivá váljanak, s a társadalom korszerűsítéséhez elengedhetetlenül szükséges információs igények kiszolgálói legyenek. Ezt a funkcióváltást nem lehet nem észrevenni. Éppen ezért igyekszünk a nehéz gazdasági helyzet ellenére a lehetőségek határain belül, néha már kívülük is, fokozott anyagi támogatást nyújtani a művelődési ágazatban a közművelődésnek. Így került átadásra 1986-ban a Harmónia nevet viselő zenei-nyelvi könyvtár, 1988-ban a Brassói úti Általános Művelődési Központban a kettős funkciójú könyvtár zenei részleggel és nyelvi laborral. Az iskolai könyvtárhálózat is jelentős fejlődésen ment keresztül. Általános és középiskoláink többségében korszerű, szabadpolcos, megfelelő méretű könyvtárhelyiség áll rendelkezésre.

Félévszázados hiányt szüntettünk meg, amikor a Városi Központi Könyvtárat december 14-én beköltöztettük a felújított, könyvtári célokra alkalmassá tett régi tanácsolház épüle-

tébe. A könyvtár 1200 négyzetméteres, korszerűen berendezve várja olvasóit, és részt vállal a kibontakozási program végrehajtásában. Míg az eltelt időszakban térségünk – és az ország – közművelődési intézményeire az útkeresés volt a jellemző, a társadalmi kényszer hatására a központi könyvtár lépéselőnyre tett szert, előre kidolgozhatta szakmai munkájának fő irányvonalait, amelyek a város és térsége könyvtárkultúrájának kibontakozását célozzák, s a kulturális felemelkedés útját ígérik.

Ózdon egy nagymúltú, szép épület adott tágas otthont a Városi Központi Könyvtárnak. Joggal várhatjuk el tehát, hogy a „keretet” tartalommal töltsék meg. Legyen a könyvtár a térség valamennyi könyvtári hálózatának módszertani központja, mely a jövőben is egy-egy irányelvek alapján segíti a törzsanyag gyűjtését, feltárását és közreadását; eredményesen együttműködik valamennyi oktatási intézménnyel és a gazdálkodó szervekkel; vég-

zi a múltat feltáró és ezzel a jelent erősítő helyismereti munkáját; intenzíven foglalkozik a zenei, nyelvi kultúra ápolásával, hangoskönyv-szolgáltatással; segíti az egészségmegőrző kormányprogramot; naprakészen szolgáltatja a közhasznú információkat (rendeleteket, határozatokat); s végül mindezek által városunk szellemi háttérbázisává válik.

Természetesen a vázolt kép csak néhány vonás térségünk könyvtárügyéről. Nem szóltam a könyvtári kisközösségek egészséges lokálpatriotizmusáról, vagy a helytörténeti dokumentációban gyülekező – könyvtári segítséggel született – diplomamunkákról, melyek a ma nemzedékének írásos üzenetei a jövő nemzedékéhez és még sok másról.

Bizunk abban, hogy könyvtárkultúránk fejlődése hozzájárul súlyos gondjaink megoldásához, gazdaságunk, életünk stabilizálásához.

Boda István

A Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár új otthona

A múlt év őszén két fontos esemény színhelye volt a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár (röviden: OMgK), 1988. október 31-én, az őszi 70. évfordulója alkalmából felavattuk *Károlyi Mihály* mellszobrát, *Kirchmayer Károly* szobrászművész alkotását, amelyet az Attila út 93. számú épület megújított előcsarnokában helyeztünk el. November 29-én a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter helyettese, *dr. Papócsi László* ünnepélyes keretek között adta át a közönségnek és a dolgozóknak az új épülettel bővült szakkönyvtárat, amely az építkezés miatt csupán néhány hónapra zárta be kapuit. Mielőtt magáról az építkezésről, valamint annak eredményeiről szólnék, szeretném felhasználni az alkalmat arra, hogy ismertessem a gyakran említett kifejezés: „az AGROINFORM keretében működő Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár” eredetét. Ismert tény, hogy az akkori rendelkezések értelmében a negyvenes évek végén, tudomány-

áganként, illetve főhatóságok intézményeiként megalakultak az illető ágazat országos könyvtárát és dokumentációs központját magukban foglaló szervezetek. A mezőgazdasági tudományt és gyakorlatot szolgáló három intézmény, az 1946-ban alapított dokumentációs központ, az 1951-ben létrejött országos könyvtár és az 1952-ben működését megkezdő fordítóiroda 1954-ben egy intézménnyé egyesült, amelynek neve Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ lett, így működött csaknem tíz évig, amikor 1963-ban felvette az első magyar népköztársasági elnök, *Károlyi Mihály* nevét. Az 1967-es esztendőben az addig különálló földművelésügyi és élelmiszeripari minisztériumot egyesítették, és az akkor meghirdetett gazdasági reformtól lendületet kapott hazai információs rendszer-építési törekvések jegyében a feladatkörében és szervezetében is megújult szakmai tájékoztatási intézmény neve Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Információs Köz-

pontja, röviden AGROINFORM lett. Az elnevezésből hiányzik mind az „országos” jelző, mind pedig az OMgK névadójának neve, ezért hazai és külföldi partnereink számára azóta is igyekszünk kifejezésre juttatni a tartalmi és formai jogfolytonosságot. További bonyodalmat jelenthet, hogy a rövidített elnevezés, az AGROINFORM 1987 óta új fogalmat takar, ekkor ugyanis a MÉM Információs Központja megszűnt, és jogutódja az Agrárinformációs Vállalat lett. A jelenlegi vállalati szervezetben a Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár az AGROINFORM egyik főosztályként működik, amelynek tevékenységét a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium állami megrendeléssel támogatja. Fontos tény, hogy a könyvtáreépítési elgondolásokat és azok kivitelezését a minisztérium mindvégig erkölcsileg és anyagilag is támogatta, segítsége nélkül a beruházás nem valósulhatott volna meg. Kifejezésre jutott ez a magatartás dr. Papócsi László megnyitó beszédében is, aki különösen jelentősnek nevezte az eseményt.

Az OMgK-val kapcsolatban állók előtt ismert tény, hogy a könyvtár nem erre a célra tervezett épületben működött. A háború idején súlyosan megsérült szállodát a Földművelésügyi Minisztérium hozatta rendbe, és hosszú ideig egyik kutatóintézetét, majd 1951-től az OMgK-t is itt helyezte el. Az Attila út 93. sz. épületből a hetvenes években kiköltözött ugyanis a „társbérlő”, de a többszöri funkcióbővítéssel együttjáró létszámnövekedés számára egy behatárolt területen kellett helyet biztosítani. A mostani építkezésig csupán kisebb átalakításokra, bővítésekre volt lehetőség, ezek révén a sokszorosító üzem helyiségszükségét elégítették ki, egy nagyobb és egy kisebb tanácsterem, valamint egy szerény befogadóképességű könyvraktár épült; ugyanakkor egyre több, a főépulettől távol működő részleg alakult, és több, épületen kívüli raktárhelyiséget is bérbe vettünk.

Az új épület

Az elmúlt évtizedekben sokszor merült fel az a kívánság, hogy a Vérmezőre néző épülethez tartozó, Logodi utcai telken (amelyen tenispálya volt) egy új, korszerű és tágas épületet emeljünk, amelyben a könyvtár is méltó elhelyezést kaphatott volna. A hatvanas évektől kezdve több alkalommal is a megvalósulás küszöbéig jutott a tervezés; néhány alkalom-

mal úgy látszott, sikerül egy nagyvonalú és helytartalékot is magában foglaló épületet emelni ezen a szép fekvésű telken. A lendület azonban mindig megtört: hol a megajánlott beruházási keretet ítélték kevésnek, hol a kivitelezést vállalkók nem gondolták komolyan az ígéretek, hol maga a „beruházó” rettent vissza a várható nehézségektől. Mert azok voltak szép számmal. A tenispálya alatt hatalmas, boltozatos pincerendszer húzódott, amelyet szaknyelven szólva „tömedéklni” kellett, s a Logodi utcai támfal megerősítésre szorult. Ezek mind anyagilag, mind építészetiileg gondot okoztak, amelyeket azután az 1985-ben megkezdett építkezésnél tekintetbe kellett venni; a pótlólagos terheket és munkákat éppen az egyre nehezedő gazdasági helyzetben, a környező házak lakóinak igényeit, továbbá a tanács előírásait is figyelembe véve vállalni. Ezzel kapcsolatos az a tény is, hogy a könyvtár építkezésének csak a jelen szakasza zárult le, mivel a Logodi utca felől nézve a korábbi épület szintjén levő udvar került beépítésre, a betonnal megerősített támfalat teraszos megoldással kialakított, szépen parkosított részsű takarja el. Ez a megoldás szabadon hagyja a két oldalon álló lakóház tűzfalát, amelynek eltakarása egy későbbi szakaszban lehetséges, úgy hogy mindkét oldalon egy-egy új szárny építhető fel (például raktározás céljaira).

A területfelhasználási engedélyek beszerzése és a tervezés 1985-ben kezdődött meg. A tervezési munkát *Mandel Tamás* építész-mérnök (SZÖVTERV) vezette, a kivitelezésre – versenytárgyalást követően – a 21. sz. Állami Építőipari Vállalat kapott megbízást.

Az Attila úti épület földszintjének jobb szárnyát a tervezés idején a kölcsönzőhelyiség és a raktár foglalta el. A terveket úgy készítették, hogy e két nagy tér funkciójának átalakításával szervesen csatlakozzék a megépítendő új házhoz, így az Attila úti földszint egyben az új épület földszintjével essék egybe. Az új épület pinceszintjére, valamint második emeletére tömörraktárt terveztek. Az 1986-ban megkezdett építkezés során meg kellett birkóznai a nehéz talajviszonyokkal, a Várhegy szivárgó vizeinek elvezetésével, megfelelő szigetelést kellett teremteni az egész létesítmény számára. Reméljük – és jelenleg minden jel arra vall –, hogy ezek az erőfeszítések sikerrel jártak. A mintegy 400 négyzetméter összalapterületű ház számára a piros palával fedett sátozott biztonságos védelmet nyújt a csapadék ellen, bár 1988 nyarán, az akkor még véglegesen le-

nem zárt csatornarendszer többször okozott pánikot a felhőszakadások során tapasztalt beázásokkal. Szerencsére ennek veszélye azóta teljesen megszűnt. A gépészeti elemek közül a teherliftet, a klímaberendezést, továbbá a gőrdülőszekrényes tömörraktárt kell megemlíteni, ezek használatba vétele nem volt problémamentes, de a karbantartók lelkiismeretes segítőkészségére az üzemeltetés során számíthatnak a könyvtárosok.

Az új épület földszintjén helyezkedik el az olvasóterem, a mellette lévő fogadóhelyiségben a kölcsönző- és katalógusterem kapott helyet. A korábban hasonló céllal használt teremről a könyvtári munkafolyamatok számára alakítottunk ki munkahelyeket. A belső térkialakításra és a berendezésre készített tervek a munkálatok befejezése előtt felülvizsgáltuk, s az utolsó szakaszban felkért szakértő, *Urbán László* segítségével kiegészítettük és úgy módosítottuk, hogy az alvállalkozói rendszerben szállított bútorokon kívül a még szükségesnek ítélt felszerelési tárgyak rendelkezésre álljanak. Ennek köszönhető, hogy az ünnepélyes átadáskor nemcsak az „Allmedia” típusú világoszöld polcok, asztalok, szekrények és színben harmonizáló szövettel bevont székek álltak a helyükön, hanem ízléses virágtartók, szép asztali lámpák és más felszerelési tárgyak tettek kellemessé a környezetet. A könyvtár dolgozói ugyancsak részt vettek a berendezési tárgyak válogatásában és beszerzésében. Az olvasóterem falát barna faborítás fedi, az udvarra néző két oldalon kis ablakszemek sorai biztosítják – a levegő és a fény mellett – a kellő

védettséget, egyszersmind sajátosan barátságos és stílusos díszítő elemként is szolgálnak. A kölcsönzőhelyiségben a fehér falakhoz jól illik a katalógusszekrények világos színárnyalata és a kölcsönzőpult sötétbarnája, oldalán a négyzetkazettás díszítéssel, valamint a hasonló színű ajtók farészei. Az ajtókeretekben lévő, valamint a mennyezetvilágítást fedő üvegeken az OMgK emblémája látható.

A könyvtár új helyiségei és a régi épületrészben elhelyezkedő, átalakított földszinti termei több ponton illeszkednek egymáshoz, megfelelően kiképzett átjárók teszik megközelíthetővé a kapcsolódó raktárteret, a másolószobát, a szociális helyiségeket és az új épület lépcsőházát. Az udvar díszkő-burkolatot kapott, az itt álló hatalmas gesztenyefa körül pirostégls fal óvja a borostyánnal beültetett kicsiny kertet.

Új lehetőségek – új feladatok

Az építkezés legfontosabb eredménye, hogy az olvasóterem a katalógus- és kölcsönzőhelyiség, valamint a könyvtári munkafolyamatokat végzők munkahelyiségei egy szintre kerültek. Ezzel nemcsak a belső anyagmozgatást könnyítettük meg, hanem olvasóink kulturáltabb kiszolgálását is lehetővé tettük.

A könyvtárlátogatók és könyvtárosok környezetének, munkakörülményeinek javítását össze kell kapcsolnunk a szolgáltatások tartalmi színvonalának emelésével. Terveink szerint új elhelyezést alakítunk ki az értékes, régi állományból összetevődő különgyűjtemény számára, további belső átalakítás révén fejlesztjük a technikai munkafolyamatot, gondoskodni kívánunk saját újdonságaink népszerűsítéséről, illetve kiadványaink helyi megvásárlási lehetőségéről. A még jelenleg is meglévő külső könyvraktárakból gyorsabban szeretnénk kiszolgálni látogatóinkat. Megújítjuk többéves számítógépes kölcsönzési nyilvántartásunkat, amely az eddigi tapasztalatok szerint beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Javítjuk a fordítási- és másolatszolgáltatás színvonalát.

Könyvtárávatásunkkal egyidejűleg új elhelyezést kapott az AGROINFORM számítóközpontja, amelynek felszerelése a MÉM támogatásával, illetve egy OTKA-pályázat elnyerésének köszönhetően 1988-ban egy Micro-Wax számítógéppel gyarapodott. Ez hazai és külföldi adatátviteli hálózatba bevonható adattár-építést tesz lehetővé. Gépparkunk ilyen jelentékeny fejlesztése elérhetővé

tette az információ gépi feldolgozásának, tárolásának és saját adatbázis építésének megkezdését. Fontos lépés ez annak az átfogó programnak a megvalósulásában, amelynek feladata a hazai és a külföldi szakirodalomhoz sokoldalú hozzáférést lehetővé tevő adattár kialakítása. Konkrétabban: fokozatosan lehetővé válik, hogy a külföldi agrárszakirodalmat feltáró referálólappal, a kurrens szakbibliográfia, valamint az ágazati gyarapodást tükröző KC anyagát gépen tároljuk, megoldva egyidejűleg a nyomtatott formátum kialakítását és az adattárba építését.

Az AGROINFORM, sajátos feladatainak teljesítése során, számos alkalommal megújította, átalakította, bővítette tevékenységét, igyekezett az adott időszak követelményeihez alkalmazkodni. Erre utal *dr. Papócsi László* is, amikor a könyvtár feladatai mellett az egész vállalat kívánt fejlesztési irányáról szövegezte. Hangsúlyozta, milyen fontos az AGROINFORM informatikai, videotechnikai fejlesztési elgondolásainak megvalósítása, ösztönözte a vállalatvezetést arra, hogy a modern eszközök

segítségével, így az új képesítés beindításával is szolgálja a szakmai tájékoztatás színvonalának emelését, a tudományos és gyakorlati eredmények, a kutatás-fejlesztés népszerűsítését. Ehhez az eddigi minisztériumi támogatáson kívül igénybe kell venni az országos pályázatok nyújtotta anyagi forrásokat és új vállalkozási formákat is, annak érdekében, hogy az ágazati tájékoztatásügy fejlődése lépést tartson a hazai és nemzetközi színvonallal.

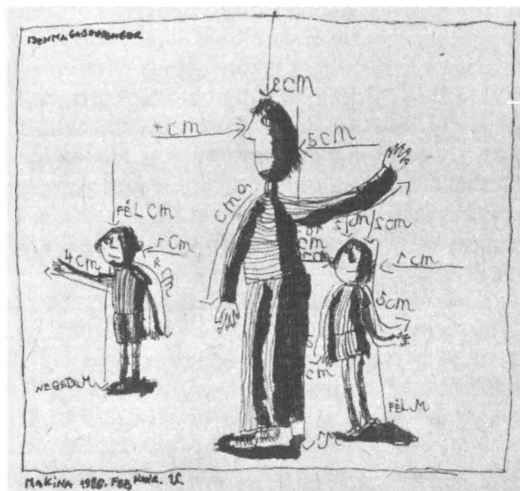
A megnyitó ünnepség vendégei megtekinthették a könyvtárat, valamint az erre az alkalomra készített kiállítást, amely a névadó *Károlyi Mihály* műveit, valamint az AGROINFORM főbb szolgáltatásait és kiadványait mutatta be. Az építkezés tervezésében, kivitelezésében résztvevők, s az ezzel kapcsolatban legtöbb munkát és nehézséget vállaló munkatársak közül többen kaptak miniszteri kitüntetést, néhányan pedig *dr. Vágó József* vezérigazgatótól átvehették a Károlyi Mihály-emlékplakettet.

Dr. Gál Andorné

Könyvtáratavás Körmenben, a város születésnapján

Tíz évvel ezelőtt, 1979-ben avatták várossá Körmenet. Az évforduló alkalmából a város ünnepi tanácsulést rendezett, amelyen *Kercsmár Jenő* tanácselnök köszöntötte a résztvevőket, köztük *dr. Knopp András* művelődési minisztériumi államtitkárt, *Takács Lászlót*, a megyei pártbizottság első titkárát, *dr. Bors Zoltánt*, a megyei tanács elnökét. Az ünnepi beszédet *Takács László* tartotta, méltatva Körmen hozzájárulását a megye fejlődéséhez, szövege – kiemelten – arról is, hogy mennyire emeli a körmenői városi élet minőségét az itt élő értelmiségiek összefogása, közéletisége, szellemi hozzájárulása mindahhoz, ami az elmúlt évtizedben történt. Szinte a beszéd e passzusának illusztrálásaképp került sor az ünnepi tanácsulás után a Körmenői Városi Könyvtár új épületének avatására. Az avató beszédet *dr. Knopp András* mondta (beszédét lapunk teljes terjedelmében közli). A könyvtár – nagyon helyesen – már az avató előtt megnyitotta kapuit új helyén, a volt párt-

bizottsági épületben. Erre a „nem hivatalos” aktusra is évforduló szolgáltatót alkalmat.

A múlt év novemberében volt a Körmen di Városi Könyvtár fennállásának 35. évfordulója. Mint ismeretes, a kiválóan működő, nagy-szerű eredményeket felmutató városi könyvtár évtizedeken keresztül méltatlan keretek, kör-ülmények közt dolgozott. Nagyhirű igazgatója, a „Vizigráf” feltalálója, *Vizi László* éppen

a *Könyvtárosban* közölt interjúbán mondta: „*Körmen dre* vonatkozó kívánságom maga a királyság. Nem több, mint az a 8–10 millió forint értékű rekonstrukció, amelynek révén a *könyvtár új épülethez jutna.*” – Nos, a „jóságos tündérhez” (*Simon Gizella* testesítette meg) intézett kívánság teljesült. Megvan a királyság.

„A könyvtárakra szükség lesz...”

*Knopp András művelődési minisztériumi államtitkár
megnyitó beszéde*

A röviddel ezelőtt befejeződött ünnepi ta-nácsülés Körmen d újbóli várossá nyilvánításá-nak tízéves évfordulójáról emlékezett meg, a városi jogról, amelyet először az országépítő *IV. Béla* adományozott lakóinak. A város tör-ténetének csaknem 750 éve történelmi lépték-ben is jelentős idő. A város, az itt ápolt, létre-hozott kultúrával része a magyar nép, a nemzet kultúrájának. Az évtizede megújított városi jog új kötelezéseket is rótt az itt élőkre. Tíz év alatt a város sok feladatot oldott meg sikeresen, de maradtak még közösséget és embert próbá-ló megoldatlan teendői is. Azt azonban a leg-teljesebb bizonyossággal mondhatom, hogy a kultúráért a város példamutatóan sokat tett, sokat vállalt.

Most is az a megtisztelő kötelezettség hozott össze bennünket, hogy az új otthonba költö-zött, szolgáltatásaiban kiteljesedett, korszerű városi könyvtárat hivatalosan is a közösség, a város, a vonzáskörzet lakosságának a használá-tába adjuk. Eddig minden ötödik körmen di lakos volt használója a városi könyvtárnak, de várható, hogy a 820 négyzetméter alapterüle-tű, jó elrendezésű, vonzó új épületben – ahogy ezt az ország minden új könyvtára is példázza – megnő az érdeklődés a könyvtári szolgáltatá-sok iránt.

A városi könyvtár 1952. november 16-án nyitotta meg kapuit egy 52 négyzetméter al-apterületű helyiségben. A könyvtáráépület átala-kitásának 6,5 millió forintos költségéhez a la-kosság és az üzemek hétszázezer forintnyi tár-sadalmi munkával járultak hozzá. Ezek a szá-mok önmagukban is sokat mondanak, és külö-

nösen szívet melengetők, mert gazdaságilag nehéz, beruházásban és fejlesztésben szűkös időszakban segítették a kultúra ügyét. A helyi szándéknak és akaratnak jó partnerei, elvi és gyakorlati segítői voltak a megyei szervek. A támogatók sorában található a Művelődési Minisztérium, valamint az Országos Széché-nyi Könyvtár Könyvtártudományi és Mód-szertani Központja is.

A Körmen di Városi Könyvtár nagy értékű gyűjteménye csaknem százezer különféle do-kumentumot kínál olvasóinak. A jelenben és a jövőben nagyon sokféle kihívás éri a könyvtá-arakat, de a legfontosabb változatlan marad: a könyvtárakra szükség lesz; őrizniük, közveti-teniük kell a társadalom kulturális értékeit. Ehhez fel kell használni a korszerű technika eszközeit, közülük minél előbb a számítástech-nikát, amelynek feltételei és csirái a városi könyvtárban már megtalálhatók. Meggyőző-déssel állíthatjuk, hogy az emberi tudás és is-meret rögzítését, megőrzését és terjesztését szolgáló eszközök egyre szélesebb skálájának kell szolgálnia a művelődő embert. A könyvtá-raknak fel kell készülniük az új társadalmi és kulturális kihívásokra. A könyvtárak csak úgy tudják megválaszolni a feljük irányuló kérdé-seket, ha nyitottak lesznek. Ez állandóan meg-újuló szemléletet és gyakorlatot kíván. Csak így lesz képes a magyar könyvtárügy – s ennek részeként a Körmen di Városi Könyvtár – megoldani feladatait. Ehhez fel kell használni a hazai – és szükség esetén a nemzetközi – együttműködésben meglévő lehetőségeket.

A Körmen di Városi Könyvtárnak az is a

feladata, hogy a környező községek könyvtárai-
ról, a könyvtári ellátórendszer útján gondos-
kodjanak, kisugárzó tevékenységével a kis lé-
lekszámú településeken a megismerés, az in-
formálódás, a kulturált szórakozás és az önmű-
velődés lehetőségét segítse, gazdagítsa. Ezért,
amikor Kőrmend város könyvtárát épített,
nemcsak saját polgáira gondolt. Felismerte,
hogy a közösségi művelődés a kultúra helyi
folyamataiban mind nagyobb szerepet kap.
A politikailag érett, felelősséggel működő mű-
velődési irányítás a demokratizálódás eszköze-
ként hasznosíthatja az információk terjesztésé-
nek intézményeit, köztük elsősorban a könyvtá-
rat. A korszerű információ és a kultúra hatal-
mi tényező, amely döntően meghatározza a társadalmi újratermelést, nemcsak a gazdaság-
ban, hanem az emberi viszonyokban is. Gyak-
ran hangoztatott igény a közösségi művelődés
megújítása. Ebben a könyvtárhasználatnak
változatlanul mással nem pótolható szerepe
van. Történelmi gyökereit kutatva a falusi ol-

vasóköriekben, a városi olvasóegyletekben ta-
láljuk meg azt a jelenünkhöz szóló üzenetet,
hogyan kell és lehet kisugárzó szellemi köz-
pontokat teremteni, hidat építve az egyéni mű-
velődéstől a közösség ügyének vállalásáig.

A Kőrmendi Városi Könyvtárt hivatalosan
most avatjuk, de néhány hete az elkészült, be-
rendezett épület kapuját már megnyitották az
olvasni vágyó közönségnek. Bölcsen tették,
hogy az átadás ünnepélyes pillanatáig nem
hagyták parlagon, kihasználatlanul a könyvtá-
rat, hanem az 1952. évi megnyitás évforduló-
ján, a múlt év november 16-án fogadták az
olvasókat.

Azzal a meggyőződéssel adom át a Művelő-
dési Minisztérium, Vas megye tanácsa és a
város vezetése nevében a könyvtárát Kőrmend
város közönségének, hogy az mindenkor a mű-
velődés ügyét szolgálja, hogy ennek a közös-
ségnek sok évszázados történelméből merítve
van ereje és hite egy gazdagabb, műveltebb
jövő felépítéséhez.

Lapozgató

Egy kisváros könyvtáráról jelent meg
részletes ismertetés a *Kultúra és Közösség*
1988/5-ös számában. A *könyvtár helyzete egy
alföldi kisvárosban* címmel. A szerző, *Vidra
Szabó Ferenc*, a tizenkilencedik század végétől
tekinti át a város művelődésének helyzetét egé-
szben a könyvtár mai állapotának kimerítő is-
mertetéséig. A könyvkultúra a valahai olvasó-
körök működésével kezdődött itt, ami egybe-
esett a sajtó megjelenésével, s e kettőnek azért
volt különös jelentősége, mert ebben a hely-
ségben sem az oktatási intézmények, sem az
értelmiség nem jutott nagy szerephez kezdet-
ben. A mai könyvkultúra viszont nemcsak a
helyi könyvkereskedelem meglehetősen inten-
zív tevékenységéből áll, hanem a 800 négy-
zetméteres alapterületű könyvtárból is.

A cikk szerzője a KMK kutatásainak keretében
száz olvasót kérdezett meg a könyvtárról
és szolgáltatásairól, ismerteti igényeiket és vé-
lekedésüket, végül a fenntartók könyvtárral
kapcsolatos álláspontját is beleilleszti a cikkbe.
Minél inkább hihető azonban a könyvtár tevé-
kenységének ismertetése után az írás re-

ményteli záradéka arról, hogy *lehet* európai
könyvkultúra egy alföldi kisvárosban is a lehe-
tőségekhez mérten, annál inkább sajnálatos,
hogy a cikk mindvégig nem nevezi meg az
ismertetett intézményt. Lehet, hogy a cikk
vizsgálatai általánosítható tapasztalatokról
szólnak, mégis szívesen venné az olvasó, ha
– az olvasottakat ellenőrizendő – maga is meg-
látogathatná a könyvtárát.

**Könyvtárellátási és gazdasági problé-
mákról** olvashatunk *A Könyv* 1988/2-es talló-
zójában, ahol egy *Magyar Hírlap*-beli híradás
ismertetése található. A növekvő könyvárak és
szűkülő beszerzési keretek között a könyvtár
nem tudja állományát úgy építeni, hogy az a
korszak szellemi arculatát kifejezhesse. Húsz
könyvtár azonban gazdasági társaság létrehozá-
sa mellett döntött, amely közös eszközhaszná-
lással (számítógép), közös kiadvány-megjelen-
tetéssel, a könyvellátás segítségével igyekszik a
nehezen megoldható gondokon segíteni.

(A. R.)

Közérdekű vagy közhasznú?!

Sokan, sokszor, sokat írtak-beszéltek már a közérdekű információról, és tették le a voksukat a „hogyan kell csinálni” témájában. „Szakirodalmunk” sajnos mindeddig adós maradt a tartalom definíciójával és elméleti megalapozásával. Ezen sajnálatos állapot feletti hiányérzetem miatt, a gyakorlati munkából származó tapasztalatok birtokában megkísérlem egy rövid elméleti összefoglalóba sűríteni azokat az „alapokat”, amelyek hiányoznak vagy szétcsodródtak.

*

Először is két, egyelőre szinonimaként élő fogalmat kell megkülönböztetnünk egy harmadik, még nem igazán közismert fogalomtól. Az egyik a *közérdekű-közhasznú információ*, a másik a *köznapi információ* kifejezés.

Lényegében közhasznú minden olyan információ, amely emberek nagy tömegű csoportjainak (vagy akár az emberiségnek) praktikus szellemi és testi létezéséhez szükséges. Például a napi hőmérséklet ismerete közhasznú információ, hiszen az emberek nagy csoportjának (például egy tájegység, ország lakói) egész napi vagy csak egy adott időintervallumon belüli viselkedését (melegen öltözködöm...) meghatározza. Ehhez a viselkedéshez a köznapi információ nyújt segítséget (mit vegyek fel, hogyan kell kötni a nyakkendőt stb.), megnevezéséből is következik, hogy azon haszoninformációk összessége, amelyek az emberek kisebb csoportjának biológiai, társadalmi, gazdasági életvitelének optimális beállításához és szintentartásához szükségesek.

Könyvtári szemszögből a köznapi információkérés a referenzkérdés egyik speciális, egyelőre tájékoztatási segédeszközzel roszszul ellátott fajtája. Ez utóbbi az, aminek hiányát vagy csak hézagos csordogálását látva, egyre több könyvtár próbálkozott és próbálkozik rendszerezésével, feltárással és szolgálta-

tásával „újdonságként”, a nyolcvanas évek közepétől.

A köznapi információról

Maga az információ három, bizonyos ponton egymást fedő ismeretágra bontható. Az első a *helyi*, a második az *általános*, mindenki számára egyaránt érdekes, a harmadik pedig az *„átlapolt” információk* köre. A sokágú ismeretigény, a sok szempontú keresést igénylő kérdések megválaszolása hagyományos módszerekkel egyre nehezebb, így – legalább az információk megfelelő találásához – a számítógép szintén nélkülözhetetlen. Igaz ez bármelyik ágra, de főként a harmadikra, amely kifejezetten erre épít.

A fő információtipusok nagyjából városi szintig „futnak” együtt. Itt még megfelelő mennyiségű anyag állhat rendelkezésre külön-külön is, ami az elkülönítést még lehetővé teszi. „Lejebb” viszont az általános információk maradnak szinte egyeduralkodók a helyi információk szűk köre és gyakran gyors kiismerhetősége, köztudott volta miatt (például a falusiak nagyon jól tudják, hogy mikor van nyitva a bolt, mikor rendel az orvos stb.).

Helyi információk. A köznapi információnak ez a formája egy adott hely (város, község), körzet állampolgári vagy biológiai szükségéből eredő napi igényeit elégíti ki. Az ilyen típusú (referenz-) kérdés sajátossága az, hogy a rá adandó válaszok – az esetek legnagyobb részében – faktografikusak. Naprakészen tartásuk nélkülözhetetlen lenne, tartalma gyorsan változik (személycserék, költözések stb.), mégis ez az, ami az adatközlés és -frissítés hazai (rossz) gyakorlata miatt nehezen megoldható. Ennek ellenére vagy éppen ezért is ilyen típusú információt hordozó dokumentumokat érdemes különgyűjteményként (téma, lefűzött

mappa stb.) az érdeklődők számára közvetlenül hozzáférhetővé tenni. Mégsem ezt érzem a helyi információs szolgáltatás egyedül üdvözítő útjának. A könyvtár ugyanis – definíciója szerint – az általa gyűjtött dokumentumokat nem csak tárolja és közvetíti, hanem fel is tárja: dokumentumokon kívül információt is szolgáltat. Így a megszerzett anyag legnagyobb része – szempontunkból – „szószátyár”, mi több, bizonytalan, mivel nem az „illetékes” helytől kapja meg a kérdező a közvetlen, személyre szabott választ, hanem egy közvetítő szerven keresztül, és végül mégis csak az ügyben illetékes intézményhez kénytelen küldeni az érdeklődőt. Például, ha valaki rendszeres szociális támogatásban szeretne részesülni, az esetleg a helyi tanács szociális osztályától kapott anyagból erről sok mindent megtud, de a pontos felvilágosítást úgyis a tanács illetékes ügyintézőjétől fogja megkapni (nyilván naprakészen).

Tehát érdemes ugyan az ilyen – viszonylag bőbeszédű – dokumentumokat gyűjteni, de valójában ezekből csak a működési információkat érdemes és kell „kinyerni.” Ezeknek a „mit, mikor, hol” klasszikus kérdéshármasára kell választ adniuk. Például kár időt és energiát pocskélni az OTP valamennyi hiteléről szóló

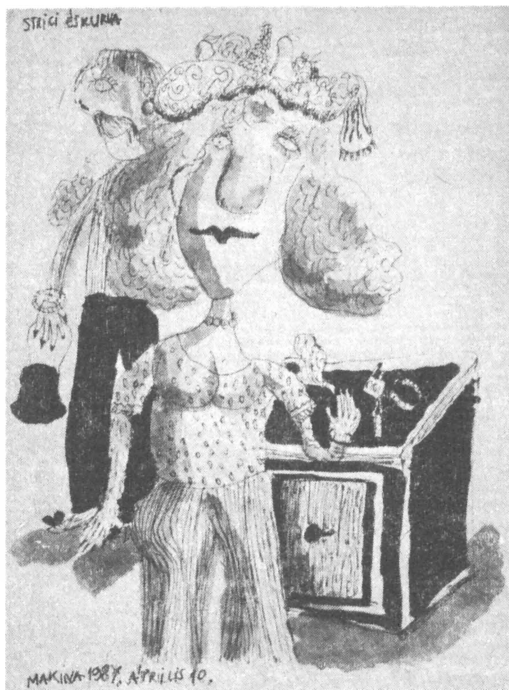
információk beszerzésére, amikor elég csak annyit tudni, hogy az érdeklődőt pontosan hol, mikor tudják erről tájékoztatni (nyitva tartás, cím, telefonszám, esetleg ügyintéző).

Van még egy – számunkra rossz – tulajdonsága ennek az információtípusnak: az adott hely, helység csaknem valamennyi lakójának mindig kezeügyében kell lennie. Igaz, a könyvtár bővebb információt tud nyújtani, de ezt csak nyitvatartási idejéhez és gyakran dokumentumaihoz kötötten. Ezt a problémát csakis egy helyi információs adattár többszöri ki- és közreadásával lehet megoldani.

Még egy dolog: a legtöbb, már létező információs iroda (vagy szolgáltatás) szinte csakis helyi információkkal foglalkozik, hiszen ez az az információtípus, amely nem feltétlen igényli a dokumentumhátteret.

Általános információk. A köznapi információnak ez a megjelenési formája a helyhez kötött biológiai, társadalmi, gazdasági információk („emberi teljesség”) körére terjed ki. Ugyanúgy választ kell tudni adnia a „házi” kérdésekre (például hogyan lehet otthon olcsón kifényesíteni az aranygyűrűt), mint esetleg az intim, sokszor csak felületesen érintett biológiai problémákra (szex szülés után). Jellegzetessége (legalábbis számunkra) az, hogy míg a helyi információk esetében konkrét adatot kell közölni, itt leginkább csak a kérdés megválaszolásához szükséges adatot tartalmazó forrást lehet megjelölni. Ezután a faktografikus adat (amely lehet, hogy az utóbbi esetben nem is annyira faktografikus) megtalálása már csak olyan „dokumentumbázis” kérdése, amilyenekkel a legtöbb könyvtár rendelkezik (például a nyakkendőkötésről az *Ez a Divat* 1985. évi 1. számának 58. oldalán található leírás). Ugyanakkor bizonyos esetekben nem tekinthetünk el a konkrét adat „forrásként” való közlésétől. Erre akkor kerül sor, ha – mondjuk – hirdetésből szűrhető ki, és rendkívül rövid az információ (például a sportpályaépítéshez szükséges vörös salakot a 2. sz. Volán Vállalattól lehet, fuvarral együtt, beszerezni). A köznapi információnak ez az ága szinte kínálja a központi feltárás és terjesztés lehetőségét. Nem véletlenül jelent és jelenik meg a hagyományos könyvtári kiadványtípusok sokasága (ajánló és témabibliográfiák, Praktéka-bibliográfia stb.).

Mindezek ellenére az általános információ „feltárása” nem a klasszikus címleírásokat és annotációt tartalmazó kiadványok feladata. Sokkal jobb a nyelvileg legrövidebben kifejt-

hető közlési forma. Ez többféleképpen jelenik (jelenhet) meg: például a *Tudja-e hogy kérheti?* ajánló bibliográfiai sorozat egyes darabjaiban a hagyományos annotált „fóresz” mellé, sőt elé került a mutatórész, amely a célinformációk gyors kiválasztását és a források pontos megtalálását teszi lehetővé.

A tájékoztatóapparátus viszonylagos bősége jelzi: az általános információ valahol nagyon közel van a más típusú referenzkérdésekhez. Feltárása már korábban is folyt, csak akkor még nem volt „neve”, egyszerűen csak hasznos volt (például bizonyos jogi kérdésekre választ adó források stb.). Katalógusok épültek, s épülnének most is, ha lenne esetleg ilyen központi szolgáltatás – ám ezen, úgy tűnik, túllépett az élet. Legtöbbször ugyanis lehetetlen egy, legfeljebb három tárgyszóba sűríteni az információtartalmat (a mindig ismétlődő „bibliográfiai leírásról” nem is beszélve...), leginkább ezek sokszorosára van szükség. Az ETO-hoz hasonló hierarchikus rendszerekről már szót sem érdemes ejteni, hiszen ezek a könyvtárúgynek és a köznapai információ feltárásának kihalásra ítélt masztodonjai.

Egy biztosnak látszik: az általános információ közlésnek nagyon közel kell állnia a mindennapi beszélt nyelvhez, külön-külön is értelmes, visszakeresésre alkalmas egységeinek pedig egyszerre, együtt kell szerepelniük az érthetőség miatt. Ilyen például az egyszerű bővített mondat: „biológiai növényvédelem lóterű ellen = *Kertészet-Szőlészet*, 85/8-13. l.”. Előttünk a teljes információ és a forrása – többre úgy hiszem, nincs szükség. Ezzel kell valamit kezdeni, mert ezt a felhasználó is érti. „Ráengedve” például a számítógépet, sok ilyenből kötetkatalógust gyárt (mennyivel olcsóbb, mint a cédulasokszorosítás), az elképzelhető keresőképeknek (biológiai, növény, lóterű) megfelelően elforgatva a mondatot (KWIC-index), vagy kiemelve belőle a sor elejére az egyes szavakat (KWOC-index).

A lehetőségek korlátlanok. Mindenesetre már látszik, hogy a helyi információk „háziasságával” szemben az általános információ „intézményes”: megfelelő dokumentumbázis nélkül csak pusztán lehetőség, üres ismeret.

„Átlapolt” információ. A közérdekű információ harmadik, mind ez ideig csak általam emlegetett formája, amelyhez szinte nélkülözhetetlen a számítógép. Lényegében ez nem más, mint önismereti tesztek, „testhez álló” programok stb. összessége. Közös ismertetője-

gyük, hogy „papírról”, azaz valamilyen könyvből, folyóiratból indulnak és a számítógép (valamint az emberi agy) nyújtotta lehetőségeket a legmaximálisabban kihasználják. Valójában speciális adatközlő (és megfizettethető) szolgáltatás keretében találkozhat velük a felhasználó. Például túráshoz a legkedvezőbb útiterv összeállítás (napi kilométer, nevezetességek, szállási lehetőségek, legolcsóbb megoldások). Ehhez csupán egy keretjellegű működtetőprogramra van szükség, amelyben az adatokat cserélgetve, mindig az adott kérdésnek megfelelő informálás történik. Alapanyagul természetesen az utikönyvek szolgálnak, amelyekből a szükséges információkat a gépbe kell juttatni. Így létre lehet hozni felvidéki túra, déldunántúli túra stb. adathalmazokat, amelyeket a működtető programba behíva „megdolgozhatunk”.

Ugyanígy gyermeknek utónevet is ajánlhatunk a kérdező nevének és kéréseinek megfelelően a gép segítségével (a működtető algoritmus felállításához az *utónevkönyv* és néhány hangtani dolgozat szolgálhat alapul). Mint a példák közül is kiderül, ezek már olyan szolgáltatások, ahol az információ átépült, célszerűbbé

vált. Úgy érzem, hogy valójában így lehet a számítógépet közelebb hozni a hétköznapi emberéhez, és a szintézisre képtelenek számára is valamilyen módon hasznosíthatóvá tenni a könyvekben, folyóiratokban tárolt emberi tudás egy részét.

Következtetések

A köznapi információ röviden felvázolt három „ága” szorosan összefügg (főként az első kettő), egymástól elválaszthatatlan. Általános információ az, ha megmondjuk, hogy melyik újságban írtak arról, mi a „kilépett” munkakönyvi bejegyzés következménye. Helyi lesz belőle, ha esetleg azt is hozzátesszük, hogy a népfront jogásza minden kedden 17-től 19 óráig a TIT klubhelyiségében ingyenes jogi tanácsadást tart. Ebből is kiviláglik, hogy a köznapi információt lehetőség szerint olyan intézménynek kell szolgáltatnia, amely képes kielégíteni az általános információs központtal szemben támasztott igényeket, valamint megfelelő dokumentumbázissal is rendelkezik.

Mindenre mégsem kell azért vállalkoznia a könyvtárnak. Nem szabad ugyanis a lakossági „tájékoztató intézmények” funkciózavarából eredő információhiányt pótolandó és sajátosságainak nem megfelelő profilt kialakítani. Nem lehet elégszer hangoztatni: a közművelődési könyvtár dokumentumok gyűjtésére, fel-

tárására és lakossági szolgáltatására rendelt intézmény, nem programszervező, munkaerő-közvetítő stb. iroda. Ennek megfelelően kell megválasztania a köznapi információs tevékenységet. Legyen ez „folyóiratos, könyves, köznapi tékás, kivágatos”, de semmi esetre sem típusidegen, kegyelemkenyérért „stricsháló”.

A könyvtár köznapi információi mindig szekunder jellegűek! A helyi információ esetében primer a tanácsi tisztviselő naprakész közlése, az általános információ esetében pedig a kezelőorvos személyre szóló tanácsa.

S ha a könyvtár megmarad a maga „kaptafájánál”, a lakossági ellátásról sem szabad megfeledkeznie. Sokan úgy vélik ugyanis, hogy a termelő vállalatoknak nyújtott információs szolgáltatások árából a csökkenő költségvetést tartósan ki lehet egészíteni. Könnyen bebizonyítható az ellenkezője, annak ellenére, hogy a hasonló munkát végző szakkönyvtárak „némileg” drágábbak (de „fittebbek”, gazdagabb a kínálatuk). Egy-két év múlva a közművelődési könyvtár nem lesz igazi konkurencia a számukra.

Inkább a lakosság felé kell fordulni, nekik kell bebizonyítani, hogy a könyvtár nem csak a „magashomlokúak” szórakozóhelye, úri passzió, hanem mindenki számára hasznot hajtó, mindenkinek a maga eszközeivel segíteni akaró és segíteni tudó intézmény.

Szeifert Dezső

Lapozgató

Középiszkolás korú fiatalok olvasási kultúrájáról készített pillanatfelvételt *Nagy Attila* a *Kultúra és Közösség* 1988/5-ös számába „...*Mert keresik az életük értelmét?*” címmel. A több évtizedre tervezett olvasásszociológiai vizsgálatok közül ez a második, amelyet az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központban elvégeztek, ezer fős minta és országos jellegű adatfelvétel alapján. (A kutatásokat – mint mindig – az anyagiak hiánya késleltette.) A vizsgálatból kiviláglik, hogy a helyzetkép egy 1968-as vizsgálat hasonló adataival összevetve előnytelenül változott: az olvasás, más intellektuális tevékenységekkel együtt (színházlátogatás stb.) háttérbe szorult, s a fia-

talok szabadidős tevékenységében a legnagyobb helyet a társas együttlétek különböző formái foglalják el. Az olvasást erősen motíválja az az iskolatípus is, ahová a tanulók járnak. A legigényesebb csoportot a gimnazista lányok, a legkevésbé szerencsést a szakmunkás-tanuló fiúk alkotják, általánosságban pedig megállapítható, hogy bár egy kisebbség részéről az intellektuális igények növekedése figyelhető meg, a többségre a szórakoztató művek iránti érdeklődés a jellemző. Az olvasmányok kevésbé nyújtanak már magatartásmintákat, kevésbé igazítanak el az élet gondjaiban, mint a TV és a video.

(A. R.)

„Fedél” nélküli könyvtárak

A *Könyvtáros* 1988/12. számában megdöbbenve olvastam V. K. A Szakszervezeti Központi Könyvtárigazgatók Tanácskozásának ülése címmel megjelent írását. Hogy miért a döbbenet? – a következőkért: Vajon mi az oka annak, hogy ilyen ritkán jött össze eddig az SZMT igazgatók tanácsa? Milyen megújulásról beszél a szerző? Mitől volt tartalmas és gazdag a tanácskozás?

Jómagam „csak” könyvtárosa vagyok ennek a hálózatnak – immár huszonkét éve –, így nem is lehettem jelen ezen az ülésen. Nem hallottam az előadásokat, kizárólag az írás alapján tudok véleményt mondani. Örülök, hogy az ülés „szinte műalkotásszerűen fölépített” volt, de úgy gondolom, nem ez a lényege sem a szeptemberi, sem a jelenlegi helyzetünknek. Mint könyvtáros örülök az FSZEK sikereinek, újításainak, „túlzás nélkül korszakosnak nevezhető” struktúraváltásuknak, át tudom élni gondjaikat is, de nem tudom elképzelni, miért ez a legfontosabb témájuk a könyvtárigazgatóknak, amikor ügyis ritkán jönnek össze. Miért nem a saját jövőnket tárgyalták meg, hiszen az már szeptemberben is érezhető volt, hogy valami baj van. Baj van a szakszervezeti mozgalommal; ez az eltelt néhány hónap alatt bizonyosodott be igazán.

A jövőnkről szinte semmit nem tudunk. Olvasunk nyilatkozatokat, hallunk tájékoztatást. Legutóbb például az *Élet és Irodalomban* (1989/4. sz.) *Kósáné Kovács Magda*, a SZOT titkára nyilatkozott. Szavaiból egyértelműen az derült ki, hogy a SZOT nem mondhat le a művelődés támogatásáról. A könyvtárhálózatról a következőket mondta: „A mi könyvtárhálózatunk egyedülálló az országban, ötezer kölcsönzőhelyünk van. Ott vagyunk a munkahelyeken, azokat is elérjük, akik olyan sokat dolgoznak, hogy már nincsen kedvük, sem idejük elmenni a könyv után. Ez a hálózat a legváltás-

gosabb körülmények között sem kérdőjelezhető meg.”

Szép és igaz ez a megfogalmazás, de a valóság egészen más. Most, január 30-án még nincs költségvetésünk. A január 2-án, az év első munkanapján kapott tájékoztató lényege az volt, hogy *aki talál megfelelő munkahelyet az menjen*. El sem tudjuk gondolni, hogyan képzelik el önállóságunkat. A könyvtár létrejöttétől kezdve az SZMT székház az otthonunk. Legyünk önállóak! Jó, de hogyan, reiből? Miből fizessünk például bérleti díjat? Miből tegyünk szert bevételre, hiszen semmiféle technikai eszközünk sincs. Lassan könyvet sem tudunk venni. Könyvtáraink száma nem csökkent tetemesen, mindössze két könyvtárunk szűnt meg az anyavállalat felszámolása miatt. 1988-ban 83 könyvtárunk volt.

Amennyiben nem kapunk támogatást, létszámcsökkentésre kényszerülünk. A négy könyvtárosból vajon ki menjen? A nyugdíj előtt két és fél évvel álló kollégánót; a huszonkét éve a mozgalmat szolgálót; a 49 éves, több mint huszonöt éve az SZMT könyvtárban dolgozó; vagy az igazgatóhelyettes, aki kilenc önálló könyvtár módszertanosa és feldolgozó egy személyben? Az SZMT úgy értelmezi az önállóságot, hogy a jelenlegi gazdasági ügyintéző legyen bérszámfejtő is, a helyiségekért, fűtésért, világításért fizessünk csaknem 350 ezer forintot. Miből?

Valóban mi vagyunk azok, akik a szó fizikai értelmében a dolgozók kezébe adjuk a könyvet a munkahelyeken. Hálásak is ezért. Cipeljük hosszú évek óta a csomagokat, vidékre járunk hóban, sárban, és nem szép, meleg, világos könyvtárban várjuk a „kedves olvasót”. Az igazgatókkal együtt mi is belefáradtunk, és nemcsak ők, mi is szeretnénk friss, „feldobó” politikai-társadalmi előadást hallani, a szakma gondjairól, és nemcsak „távlatosan”. Bennünket a szakmaszeretet, saját elkötelezettségünk

tart a pályán 20–25 éve. Mindig csendben, szerényen végeztük a munkát. Erre szerződünk. Sajnáljuk a megfáradt embereket, akiknek mi vagyunk az utolsó lehetőség. Mi viszzük a kultúrát, nevelünk, biztatunk és ajánlunk, és mi hallgatjuk meg őket, miért tetszett, vagy nem az ajánlott olvasmány.

Tiszteljük *Bárd Annát*, mert ő volt az egyetlen, aki eljött Kaposvárra és találkozott a mi könyvtárosainkkal, meghallgatott bennünket és őket. Őszintén örültünk *Kósáné Kovács Magda* nyilatkozatának az *Élet és Irodalomban*,

és reménykedünk, hogy az igazát is és bennünket is meg tud védeni. Nekünk is *Seregi István* bölcsességére lenne szükségünk, hogy „megerben” tudjon bennünket tartani.

Végezetül lehet, hogy műveletlen vagyok, de nem tudom mi a „kétfedeles” könyvtár. Azt gondolom, nem vagyok egyedül, de bizonyos vagyok abban, hogy szerte az országban a szakszervezeti könyvtárosok egyetlen fedéllel is megelégednének.

Nagy Józsefné

Innováció és képzés – képzés és innováció

Papp István többrészes cikkét (*Könyvtáros*, 1988. 4–6. sz.) már régóta vártam. Nem mint-ha előre tudtam volna róla, csak a mind jobban fokozódó hiányérzetem miatt. Egyre inkább éreztem *Sallai István* hiányát (meg persze *Sebestyén Gézáét*, *Kovács Mátéét* s másokét), aki csodálatos érzékkel betöltötte a könyvtárügy, s azon belül a közművelődési könyvtárügy elő-rejelző meteorológusának szerepét. Különösen a közművelődési könyvtárügyben éreztem a hiányát annak az embernek, aki egyszerre volt képes jelezni a ma követelményét és azt, hogy mire kell felkészülni, és merre kell haladni. Az már karizmatikus egyéniségéből fakadt, hogy hittek is neki, el tudta fogadtatni véleményét.

A könyvtárak történetéből azt tanultam meg és azt igyekszem tanítványaimmal is elfogadtatni, hogy a (közmegegyezéssel) könyvtárnak nevezett intézmények egyik elidegeníthetetlen jellemzője a megújulási készség. Ez vonul végig több ezer éves történetén. Annak köszönheti fennmaradását, hogy mindig képes volt a változó körülményekhez és az egyes korszakok újabb és újabb kihívásaihoz alkalmazkodni. Amióta pedig a közművelődési könyvtárak színre léptek, mint a társadalmi-politikai progresszióhoz kötődő könyvtárak, a legérzékenyebbek (kell, hogy legyenek) a változást sürgető körülményekre. Ezért értem meg *Papp István* címadását, azt, hogy írásában miért foglalkozik elsősorban és erőteljesebben a közművelődési könyvtárak megújulási kérdéseivel és területeivel. Ámbár számomra gyakran fölös-

legesnek tűnik a közművelődési jelző, hiszen tanulmányának számos olyan mozzanata van, amelyik nem egyetlen könyvtártípusra vonatkozik, sőt – megkockáztatom – helyenként talán nem is elsősorban közművelődési könyvtárról van szó, nem rájuk kellene gondolni. Ezért a továbbiakban a magam részéről a megújulás igényét az egész könyvtárügyre értem, így kezelem.

Ez a terjedelmes esszé ugyanis előhívja, pontosabban megerősíti azt az érzésemem, véleményemem, hogy mintha a könyvtárügy egésze még nem vette volna észre a mintegy másfél éve az országban zajló, és remélhetőleg gyökeresen újat hozó mozgásokat. A könyvtárak évek óta sebeik nyalogatásával vannak elfoglalva. (Persze sietek leszögezni, hogy az összes probléma számbavételét nem *Papp Istvántól* várom, hiszen ő egyféle nézőpontból és gondolatmenetben megkísérelte számba venni a változásért kiáltó tennivalókat. Igaztalan lenne rajta számon kérni a kimaradtakat.) Természetesen szerintem sem vitás, hogy súlyos gondot okoznak a bérkérdések, a beszerzési nehézségek, a technikai eszközök terén mutatkozó lemaradás stb. Ezek valóban fennállnak, valóban súlyosak. De nemcsak a könyvtárügyre jellemzőek, hanem az élet valamennyi területére! Miért gondoljuk és várjuk hát, hogy éppen ez a terület kapja meg először a kormányzati segítséget? Különösen akkor, ha a progresszív vonulatok számára sem tudjuk megmutatni részvételi készségünket, bizonyítani a könyv-

tarak és szolgáltatásaik nélkülözhetetlenségét. Szerintem legalább ilyen fontosak és tettért kiáltanak olyan gondok és feladatok is, amelyeket helyettünk aligha végez el más. Csak néhány példát! Egyre fogynak a felkészült és a mindenkori igényeknek megfelelő szakemberek, az ügyért felelősséget érző, lelkesen és áldozatokat hozóan tevékenykedő, a könyvtárlátogatót nem boltos vagy hivatalnok módjára fogadók. Olyanok, akik képesek a lehetséges technikát és a rendszert működtetni. Évtizedek óta szervezetlen és fölösleges párhuzamoságoktól terhelt ez az igazán nem is létező rendszer, és a megoldást sürgető írárok sorra visszhangtalanok. Több évtizede nem sikerül megszabadulni a megalomániás politika által létrehozott, könyvtárnak nevezett „valamiktól”, a tényleg szükséges néhány száztól, esetleg ezertől pedig megkövetelni, hogy valóban könyvtárként és a szakirodalmi információ szolgáltatójaként működjenek. A sor – sajnos – igen hosszú!

Papp István írása legfőbb eredményének azt tekinthetnénk, ha ki-ki saját területét gondolná végig, s a maga helyén érezné feladatának a tennivalók elvégzését. Persze az sem lenne baj, ha végre alapos vitával konszenzusra lehetne jutni a „merre” és „hogyan” kérdéseiben, s azután mindenki aszerint cselekedne is!

Ki a hibás?

Igazi témámat ez a mondat (vád?) hívta elő: „A könyvtárosképzés sem tett meg mindent annak érdekében, hogy jövőorientált szemlélettel bocsássa ki hallgatóit (talán még a különféle továbbképző tanfolyamok segítettek tőlük telhetően ezen a hiányosságon), bár azt is el kell ismerni, hogy a képzés és továbbképzés az alapvető személyiségjegyeken aligha tud változtatni...” (204. l.). Meglehet, ez is, mint minden idézet, torzít és önkényes. A három ponttal azt is jelezni akartam, hogy a szerzőnek van még mondanivalója a szubjektív, emberi tényezőről. Egyet is értek azzal, hogy ez a téma akár külön tanulmányt érdemelne, s a magyar könyvtárügyben mindig meghatározó személyi tényezővel érdemes lenne külön foglalkozni. Nem tudom viszont elfogadni azt az ellentétet, hogy a nappali és levelező hallgatók introvertáltak, és a „kivülről” jöttek a kreatívak (noha bizonyos számos példa elsorolható, de mindkét irányban!), de most ennek megvitatásától tekintsünk el. Sőt azt ajánlom, nagy-

vonalúan hagyjuk figyelmen kívül azt a kimondatlan, de elég egyoldalúan sugallt megjegyzést is, mely szerint a képző intézmények konzervatívak, míg (a „talán” szócskával enyhítve ugyan) a KMK továbbképző tanfolyamai innovatívak. Ássuk el végre és végérvényesen a csatabárdot, szüntessük meg a mesterségesen konstruált szembenállást, ami senkinek sem használ. Ne próbáljuk sem magunkkal, sem másokkal elhithetni, hogy minden rosszért, hibáért a képzés a felelős, a főhivatású oktató megatalkodottan konzervatív, míg a továbbképzés előadója az ideális, jövőbelátó és innovatív. Inkább azt próbáljuk egy kicsit körüljárni, mi a szerepe a képzésnek az innovációban, mennyiben feladata és mennyiben teljesítheti az alapképzés az új iránti fogékonyságra, pontosabban a könyvtárral szembeni társadalmi megrendelésre érzékeny, a nálunk fejlettebb országok mozgási irányait követni képes szakemberek felkészítését? Az alapképzés feladata-e ez, s nem inkább azé a továbbképzésé, amelyik természetes módon egy-egy szakterületen képes nyomon követni az újat, a megújulást? Vajon nem arról van-e szó, hogy főleg a nappali tagozatos alapképzés, az alapok lerakására és a pályakezdés valóságára, valamint az annyira vegyes képet mutató mára készíthető föl? Míg a továbbképzés, még az ún. felújító célzatú is, eleve célorientált, sőt igen gyakran azért szervezik, hogy valamely területen a megújítást alapozza meg, ahhoz adjon szellemi muníciót, készséget és gyakorlati háttérrel. A néhol szándékosan sarkított kérdéssor folytatható, aktuális is, hiszen a felsőfokú szakképzés megint abban a helyzetben van, hogy a képzés programját ismételtelen át- és újragondolja. (Persze arra én sem vállalkozom, hogy minden feltett és fel nem tett kérdésre, a képzés minden dilemmájára válaszoljak!)

A mindig veszélyes általánosítás helyett célszerű a téma tárgyalását konkrétá tenni. Ezért a továbbiakban a Szombathelyen folyó képzésnek ebből a szempontból történő áttekintésére vállalkozom. (Feltehetően jó néhány vonás érvényes a többi képző helyre is.)

Megfelelő fogódzónak kínálkozik *Paul Kaegbein* kölni professzornak (akinek az IFLA-ban végzett tevékenysége révén igen jó és friss áttekintése van a könyvtárosképzés nemzetközi helyzetéről és tendenciáiról) néhány megjegyzését felidézni abból az előadásból, melyet 1987 augusztus végén a szombathelyi képzés 25. évfordulója alkalmából tartott konferencián mondott el (s amely a nyomdai gondok

miatt legalábbis ennek az írásnak készültek még nem került magyarul a nyilvánosság elé). Kaegbein egyrészt abból indult ki, hogy a világ könyvtárügyében három területen szembetűnő a változás: 1. az új (nem könyvjellegű) dokumentumok könyvtári beáramlása, térnyerése; 2. a számítógépes munkamódszerek alkalmazása, melyek egy sor, korábban ismeretlen vezetési problémát vetettek fel és 3. a könyvtárak erőteljesebben hangsúlyozott információs feladata terén, aminek következtében viszont bővült a könyvtárak közötti együttműködés; újfajta könyvtári szervezetek, rendszerek, hálózatok alakultak ki. Másrészt azt hangsúlyozta, hogy az új jelenségek gyors kifejlődése és változásai a képzést is relativává tették. Korábban abból lehetett kiindulni, hogy a szakképzés képes megtanítani a későbbi tevékenység alapvető ismereteit, olyanokat, melyek egy egész életen át alkalmazhatók lesznek. Most nem ez a helyzet. A végzett hallgatóknak pályafutásuk során követniük kell az új fejleményeket és a szükséges ismereteket menet közben kell elsajátítaniuk. Éppen ezért a képzés struktúráját úgy kell kialakítani, tartalmát úgy kell közvetíteni, hogy a képzés ne a rohamosan fejlődő gyakorlat mögött kullogjon, hanem jelezze a várható fejlődést is. Végül (ennek megfelelően) nő a továbbképzés szerepe, s ma már nem a képzés fakultatív kiegészítése, hanem annak szükséges, szerves és integráns tényezője; és ilyenformán a kettőt nem egymástól függetlenül, hanem együtt kell(ene) tervezni és szervezni.

Az utolsó másfél évtized Szombathelyen

Várjunk a következtetések levonásával, s nézzük, mi történt az utóbbi másfél évtizedben Szombathelyen. (Az egyszerűség kedvéért most hagyjuk figyelmen kívül az oktatás személyi és tárgyi feltételeit, s tekintsük ugyanúgy adottnak, mint azt, hogy a hallgatókat, nappaliakat és levelezőket egyaránt, abból a közegből és olyan felkészültséggel és készségekkel, személyiségjegyekkel lehet felvenni, amilyeneket a jelentkezettek, a magyar közoktatás és a kontraszelekció kínálnak. S tegyük hozzá: az előbbi körülmények figyelembevételével mérlegeljünk; egyszer és mindenkorra végérvényesen tisztázzuk, hogy – enyhén szólva – értelmetlen világszínvonalú „kimenetet” várni távolról sem ilyen „bemenet” meg felsőoktatási felvételi módszerek,

feltételek mellett. Ez persze megint nem csak a könyvtárosképzésre vonatkozik!)

1972-ben meglehetősen gyorsan készült el a főiskolai tanterv, de a korábbinál jobb volt abban a célkitűzésben, hogy a magyar könyvtárügy igényeinek megfelelően, nem csak a közművelődési, hanem valamennyi könyvtár-típusra igyekezett mindinkább tekintettel lenni. Tartalmilag például a korábbi könyvismeretet könyvtári tájékoztatásra változtatta, a katalógizálást a könyv és folyóirat mellett a többi dokumentumtípusra is kiterjesztette, bevezette többek között a könyvtári technikát (egyelőre persze szerény tartalommal!), a kommunikációs, olvasásszociológiai, -pszichológiai és -pedagógiai ismeretek oktatását. Magyar-könyvtár, matematika-könyvtár szakpárokkal indultunk, ezeket 1977-től történelemmel, 1982-ben orosz szakpárokkal egészítettük ki. (Sőt 1985-től van egy szlovén-könyvtár szakosunk is; viszont két-két éven át hiába próbálkoztunk technika-, majd fizika-könyvtár szakkal, nem voltak jelentkezők; 1988-ban végre levelezőn sikerült minimális létszámmal a technika szakpárosítást elindítani, paradox módon könyvtárosok nélkül, minthogy nekik nem sikerült kellően felkészülniük, s nem szereztek elegendő pontot a felvételin!)

Szinte a tanszékké minősítéssel egyidejűleg felismertük azt a lehetőséget, mely a tanár- és könyvtárosképzés, valamint a gyakorlóiskola és könyvtára együtteséből adódik, s megfelelő keretet és körülményeket teremtett olyan kísérlet és kutatás indítására, mely időszerű volt. 1975-ben hozzáláttunk egy mindmáig folyó munkához, mely egyfelől az olvasásnak és a könyvtárnak az oktató-nevelő munka folyamatába való aktív bekapcsolására, a „többkönyves oktatásra”, másfelől az iskolai könyvtárnak médiatári irányban történő elmozdítására irányult. Ez utóbbi témával akkor foglalkoztunk, amikor a hazai gyakorlat elutasító volt, mi viszont egy 1976-os NSZK-beli tanulmányút tapasztalatai és a külföldi szakirodalom áttanulmányozása nyomán intézkedési terv kidolgozásával járultunk hozzá az elhelyezési gondok miatt ugyan területileg megosztott főiskolai könyvtár médiatárra fejlesztéséhez. Hallgatóink egy része a tudományos diákkörben és szakdolgozatokkal a munkába is bekapcsolódott, de ezt látták a többiek is, őket is a szaporodó tapasztalatok birtokában oktattuk, majd ilyen speciális kollégiumokat indítottunk.

Sajnos Magyarországon a könyvtáros tanszékek igen kis mértékben kutatóhelyek – szá-

mos, elsősorban nyugati vagy konkrétan USA-beli tanszéktől eltérően. Többnyire csak egy-egy oktató személyes ambíciója vagy megbízás alapján foglalkozik gyakorlati problémák megoldásával. Azért ilyen példánk is van. 1983/84-ben kollégánk – korábbi gyakorló könyvtárosi múltja révén predesztinálva erre – az MKE számára az óvodások könyvtárhasználatra való előkészítését vizsgálta, s a tapasztalatokat nemcsak publikálta, továbbképzéseken adta elő, hanem természetesen oktató munkájában is hasznosítani tudta. Ugyanez mondható el a pedagógusképző főiskolák könyvtárainak helyzetfelméréséről, a lehetséges továbbképzés irányairól, amit az OKT számára készítettünk.

Hogy milyen fontos és hasznos, ha az oktatók „belelátnak” a gyakorlat mozgásirányába, arra az alábbi példa szolgálhat. Akkor még mint OKT tag, 1983 végén arról a szándékról értesültem, hogy a megyei könyvtárakat Commodore 64-es számítógéphez juttatják. Kivételesen szerencsés módon heteken belül sikerült a tanszék számára ilyen gépet szerezni, azonnal bekapcsoltuk az oktatásba, néhány könyvtári területre gyakorló programot fejlesztettünk ki, tudományos diákköri dolgozatok készültek, sőt az oktatás segítésére ugyancsak használjuk. Tudjuk, hogy nem ez a csúc, de ebből, meg a veszprémi egyetemi könyvtár kivételes rugalmassága és segítőkészsége révén fejlődött ki az a gyakorlatunk, hogy érdeklődő hallgatóink, egyelőre kisebb csoportokban és tanszéki előkészítéssel, két napos online információkereső folyamaton vesznek részt Veszprémben. A téma azóta a könyvtár és a tanszék együttműködésével az Országos Tudományos Kutatási Alap pályázatán támogatást kapott, az érdeklőt könyvtárosok és oktatók 1987 februárjában egyhetes karlsruhei tanfolyamon bővítették ismereteiket, írásos és videoanyagok készültek, melyek már valamennyi hallgató oktatását is segíthetik.

A gyakorlat megismertetése

Az élő gyakorlattal minden hallgatót igyekszünk megismertetni. Még a népművelőkönyvtár szak idején, 1970-től alakult ki az a módszer, hogy szorgalmi időben Vas megye közművelődési könyvtárait keresték fel a hallgatók hetente egy-egy napon. 1981-től ez a kör kiterjed Győr-Sopron, Veszprém és Zala megyékre, s nemcsak közművelődési, de szak- és

felsőoktatási könyvtárakra is, s minden félévben folyamatosan egy-egy hetet tölt minden hallgató valamelyik könyvtárban. A négyhetes nyári gyakorlaton viszont már – elvileg – az ország arra alkalmas összes könyvtára gyakorlóhely, a VIII. félév elején szintén széles körből kerülnek ki a kéthetes gyakorlat színhelyeül iskolai és gyermekkönyvtárak.

A gyakorlati étellel való kapcsolatot és elsősorban az újdonságok, új törekvések megmutatását szolgálja félévenként két-három vendégelőadó meghívása. Névsoruk hosszú listát töltene meg, noha vannak „visszajárók” is.

Többször tartunk és tartatunk tanítási órát Szombathely valamelyik könyvtárban, a tájékoztatói szemináriumok minden nap 8-tól 10 óráig elfoglalják a főiskolai könyvtár olvasótermét. 1983-ban egy közeli szakközépiskola könyvtárban zajlottak a katalogizálási szemináriumok, segítve egyúttal a könyvtár feltárásának munkálatait is. A régi mellett 1978/79-től, vagyis jóval előbb, mint bevezetésre került, oktattuk az új bibliográfiai szabványt: előbb speciális kollégium keretében, majd egy év múlva – a hivatalos tanterv megváltoztatása nélkül – ez lett a tananyag, és a régít már csak összehasonlításként ismertettük meg. Friss újat akarásunkból lett is gond elég! Hiszen jócskán megelőztük a gyakorlatot, s a gyakorlóhelyül felkeresett könyvtárak nagy többségében még sokáig abba a helyzetbe kerültek hallgatóink, hogy amit tanultak, azt nem gyakorolhatták, amit gyakoroltattak velük, azt meg alig ismerték. Ugyanigy jártunk a tartalmi feltárásban a nem ETO alapú tananyaggal: nem találtunk elérhető közelben olyan könyvtárakat, ahol hallgatóink a modern információkereső nyelvekkel, legalább egynek-egynek az alkalmazásával találkozhattak volna.

Amikor megjelentek a szakrésztleges, majd pedig a hármas tagolású könyvtárral kapcsolatos első híradások, amikor (főleg az FSZEK-ban folyó) hazai próbálkozások, kísérletek elkezdődtek, azonnal, sőt több tantárgy keretében is a tananyagba emeltük ezt a témakört. Tudományos diákkörünk tanulmányutat szervezett ilyen könyvtárakba, egyik tagja intenzíven foglalkozik ezzel a témával. Hasonlókat írhatok le a közművelődési és/vagy iskolai könyvtárakat szolgáló ellátórendszerekről: ezekről is készültek szakdolgozatok. (Ebben az is inspirált, hogy a velünk gyakorlati kapcsolatban álló könyvtáraktól és a KMK-tól 1979/80-ban szakdolgozati témajavaslatokat kérve, ilyen témákkal is találkoztunk.)

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a közhasznú információs szolgálat megszervezésében a közművelődési könyvtárakra háruló feladatokat és ezek tartalmi-módszertani-szervezési vonatkozásait már akkor oktattuk, amikor itthon még próbálkozások is alig voltak; tanítványokat tudunk megnevezni, akik a munkábaállás után lelkes és buzgó hiveivé váltak ennek a szolgáltatásnak, s ahol a környezet fogadóképes volt, vagy azzá tudták tenni, csinálják is. Egyáltalán a tájékoztatást az ezen a téren úttörő angolszász szellemben és módszerekkel oktatjuk immár másfél évtizede, alkalmazva a különféle szerepjátékokat, helyzetgyakorlatokat, felhasználva a főiskola átlagot meghaladó oktatástechnológiai készültségét. Videofelvételeket készítettünk, programozott tájékoztatási feladatgyűjteményt szerkesztett már 1979-ben egyik kollégánk. Diasorozatok készültek számos területen, többek között az SSCI-ről, (Social Science Citation Index), ha már pénzünk nincs a megvásárlására. Sokrétűen alkalmazzuk a modern oktatástechnikai és -technológiai formákat és módszereket, eszközöket, s nemcsak a tájékoztatásban, de a bibliográfiai leírás, az osztályozás, az olvasáspszichológiai, -pedagógiai vagy a könyvtárszervezési ismeretek elsajátíttatásában is.

A könyvtárosképzés módszertana

A könyvtárosképzés módszertanának kidolgozatlanágát, oktatástechnológiájának hiányosságait elég korán felismertük, s ezért igyekeztünk minél jobban tájékozódni a külföldi szakirodalomban, a megfelelő tanulságokat levonni. Sokat lendített kollégánk egyéves, Gombocz-ösztöndíjas kenti tanulmányútja, ahol ezt a témát tanulmányozta (doktori disszertációjának témája is ez lett), munkája a többi kollégára is jótékony, inspiráló hatással volt. Bizonyíték erre a – főleg a *Könyvtári Figyelőben* – megjelent számos oktatásmódszertani publikációnk, az OOK kiadásában megjelent szoftverjegyzék, vagy a már említett 1987. évi nyári konferencián előadottak. Így nem túlzás azt állítani, hogy akár egy önálló oktatásmódszertani kötetet megtöltenének kollégáim írásai.

Joggal állíthatom, állandóan napirenden tartottuk a tanterv korrekcióját, és nem csak a központilag előírt vagy lehetővé tett alkalmazásokat használtuk fel, hanem az egyes tárgyak tartalmát és módszereit is folyamatosan frissít-

jük. Megkockáztatom, hogy nincs egyetlen tantárgy és nincs olyan két év, amikor – bármilyen kis mértékben is – ne változtattunk volna a tartalom, a módszereken vagy mindkettőn. Kétségteljesen a legnagyobb változást az 1984-ben bevezetett és most is, de ez évben utoljára érvényes tanterv hozta. Mivel a könyvtári szakajtóban (a *Könyvtárosban* az előkészületekről, a *Könyvtári Figyelőben* az eredményről) részletesen beszámoltam, most csak arra hadd utaljak, hogy a korábbi egy (heti egyórás) speciális kollégium helyett ma már két (két-két órás) kollégiumot kell választania minden hallgatónak. Ilyenformán évente nyolc-tíz témát kell meghirdetnünk nappali, levelező és kiegészítő tagozatos hallgatóinknak, s ezek meglehetősen széles tematikai skálán helyezkednek el: a régi kiadványok kezelésétől a könyvtári propagandán és kiadványszerkesztésen, zenei könyvtárosi munkán át (ezt az ének-zene tanszékkel közösen tartjuk!) az iskolai médiatárak szervezéséig, a számítógép könyvtári alkalmazásáig (ez meg a matematika tanszékkel közös) és az idegennyelvű (angol és német) speciális kollégiumokig. Sajnos a pénzügyi (a felsőoktatás helyzetére oly jellemző módon) gátol annak az eredeti szándékunknak megvalósításában, hogy ezeket elsősorban külső oktatóként specialistákkal tartassuk, s ezért egyelőre döntő többségében önellátásra kényszerültünk.

Gondolom, itt az ideje, hogy a felsorolást azzal hagyjam abba, hogy bár – mi tagadás – a végeredmény jóleső érzéssel tölt el, nem dicsekvésnek szántam. Utólag persze az is kiderült, hogy a már említett tantervi munkálatokhoz is hasznosnak bizonyult helyzetünknek ebből a szempontból való áttekintése. Nem törekedhettem teljességre, s egyáltalán nem szólhattam arról, hogy a felsoroltak mellett és a látványosnak tűnő mozzanatokon túl, legalább ilyen fontosnak érzem az egyes tanórákon érvényesülő spontán vagy tudatos utalásokat a könyvtárügyben zajló új vagy olyan jelenségekre, melyek igényelnék a megújulást, a változást. Egyáltalán annak a szellemnek a meghonosítására való törekvést, amely aztán gyakran az általános és középiskolában érvényesülő konzervatív szellem hatására ütközik szinte leküzdhetetlen akadályokba, például hogy hallgatóink mindig tegyék föl a kérdést: mi van, jól van-e; úgy van-e jól, ahogy van; vagy miként lehetne másképpen, talán jobban? Nem tanultak meg kérdezni, vagy azt, hogy önálló következtetéseket vonjanak le a tényekből és jelenségekből. Aztán jó lenne, ahol csak

lehet, a kész receptek helyett alternatívákat oktatni, megmutatva, hogy mely körülmények között milyen megoldások lehetnek; egy bizonyos megoldásnak melyek az előnyei, hátrányai vagy buktatói. Ez persze nem mindig sikerül, s ennek gyakran az is akadálya, hogy az oktatók nehezen követik az állandóan változó gyakorlatot. Nem akarok panaszkodni, hiszen magam és kollégáim azért eljutottunk külföldre (persze nem annyit mint a más országokbeliek), több fontos hazai és nemzetközi konferencia résztvevői lehettünk, kollégáim (sokszor csak tájékozódás céljából) részt vesznek a KMK továbbképzésein stb. Mégis hiányosnak érzem tájékozottságunkat: csak néhány könyvtár küldi meg rendszeresen kiadványait (pedig több mint egy évtizede kértem levélben, s talán pénzügyi akadálya sem lenne, hogy kötelezpéldány-hely legyünk); másfél évtizede kérem, hogy a különböző konferenciákon, KMK-rendezvényeken, igazgatói tanácskozásokon hadd kaphassunk rendszeres megfigyelői státust, magunk döntve el, hogy ki vesz részt, sőt egyáltalában részt akarunk-e venni (magam rendkívül nagy hasznát vettem, de az egész tanszék haszonélvezője volt annak a négy évnek, amikor az Országos Könyvtárügyi Tanács tagja voltam, és első kézből értesülhettem a könyvtárügy mozgásairól; de ugyanezt mondhatom újabban az OPKM mellett működő Iskolai Könyvtári Kollégiumról [Könyvtáros, 1988/11. sz. – a szerk.], ahol ál-

landó meghívott vagyok, vagy hogy néhányszor a főiskolai könyvtárvezetők tanácskozásán ott lehettem); jó lenne továbbá, ha nemcsak a kiérlelt és publikált írásokat olvashatnánk, hanem a munkaanyagokhoz is hozzájuthatnánk (talán rábízható az oktatóra, hogy felmérje mi és mikor oktatható), sőt elkészítésükben közreműködők lennének azok, akik arra alkalmasaknak találtak. Egyszóval: mi közvetlenebb résztvevői szeretnénk és akarunk lenni a magyar könyvtárügy élő gyakorlatának, talán megújulásának, mert bár döntő többségünk inkább több, mint kevesebb praxissal a háta mögött lett (Szentmihályi János szellemes és finom disztinkciójával) oktató könyvtáros, de az attól való elszakadás veszélye nap mint nap fenyeget. (Legalábbis a szükségesnél nagyobb elszakadás, hiszen egyfajta rálátás és elfogulatlanság érdekében ez bizonyos mértékig szükséges és hasznos is lehet, elkerülendő a praktizizmust!)

Egyik kollégánk régi álma (lehet, hogy a többi is, csak nem vallják be!), hogy az országot járva, szeretne minél több nálunk végzettre találni, mert így talán az a szellem is tettenérhető lesz, amit a képzés során igyekeztünk bennük elhinteni, elültetni. (Ha ebben némi hiúság van, azért elnézést, de mi is gyarló emberek vagyunk, meg pedagógusok is annyira, hogy szeretnénk munkánk eredményét érzékelni!) Jó érzés tapasztalni, hogy egyre több helyen ott vannak végzetjeink, de hogy ez kitapintható-e, abban már bizonytalan vagyok, hiszen ehhez markáns egyéniségek, de mindenképpen fogadókészség is kell a környezet részéről. Ezzel azt akarom mondani, hogy nem elég a képzés, de a továbbképzés sem, ha nincs fogadókészség az innovációra, sőt ebben az esetben biztos, hogy a régi, megkövesedett gyakorlat él tovább (s az új szakember, a más akará kolléga megy máshová, mint a mesében, szerencsét próbálni!).

A leírtakkal nem azt akartam állítani, hogy a képzés, pontosabban mi, Szombathelyen megtettünk mindent, s azt sem, hogy mindenben a legkorszerűbbet oktatjuk, de örök dilemmánk, hogy a valóságra és a valóságnak, vagy a legkorszerűbbnek ítéltet oktassuk-e, s az eredmény örökös kompromisszum. Biztosan számos hibánk és hiányosságunk van. Azt azonban állítom, hogy nem a képzés a főbűnös, vagy még inkább azt vallom, hogy minden tényezőnek a magáét kell vállalnia, s azt szá-

monkérni tőle. Ahhoz azonban, hogy a képzés megtegye a magáét, szerintem egyszerre kell önmagának is innovatívnak lennie, meg az is elengedhetetlen, hogy benne éljen a hazai és külföldi mozgásirányokban, innovációs törek-

vésekben. Ezért adtam hozzászólásomnak a játékosnak tűnő, de nem öncélú címet: innováció és képzés – képzés és innováció.

Dr. Tóth Gyula

Gondolatok a képzésről, avagy az Aslib–IMCB távoktatási programja

Válságban a felsőoktatás – halljuk nap mint nap. A pénzügyi és szervezeti keretek megújításával együtt a tantervek megújításának is sorra kell kerülnie a könyvtári szakterületen is.

Az elektronizáció korában miben van hiány hazánkban? Mindenki kapásból azt válaszolná, hogy számítógépben, esetleg a számítógéppel már rendelkezők azt, hogy könyvtári szoftverekben. Ezzel szemben azt olvasom a *Számítástechnika-Computerworld* című lapban, hogy a számítógépes szakemberekben, mégpedig minden szinten. Hogyan áll ezzel a könyvtáros szakma? A kérdéssel akkor szembesülhetnénk igazából (és jönnénk zavarba), ha valamilyen csoda folytán a könyvtárakat elárasztanák számítógépekkel. Fel vagyunk mi erre készülve? Az ilyen irányú szakemberképzés egyik formájáról – az ELTE könyvtári tanszékén kétévénként induló informatikus képzésről – kritikus véleményt hallottam nemrégiben. A hallgatók legtöbbször, akik már egy diploma birtokában felnőttként vállalták a munka melletti tanulást (tehát aligha vádolhatók azal, hogy csak a papír kedvéért ülnek iskola-padba), csalódottan tapasztalják, hogy a képzés nem azt nyújtja számukra, amit vártak, vagyis a gyakorlatban valóban hasznosítható ismereteket. Úgy tűnik, mintha azt tanítanák nekik, amihez szakembert kapnak (ez persze bizonyára szorosan összefügg az oktatók megfizethetlenségével), és nem azt, amire valóban szükségük van a munkájukhoz. Továbblépési lehetőséget e téren a távoktatásban látok, amiben nem is kellene szakmánknak vállalnia az úttörő szerepet, mert ez a módszer idehaza is zöld utat kapott. A távoktatás módját hasonlóan képzelem el, mint ahogyan az Nagy-Britanniában, az információs menedzserképzés terén folyik. A szakképzett oktatók képes-

ségeit országos méretekben ki lehetne használni, például magnókazettákra felvett oktatási anyagok (előadások) készítésére, konzultációk levezetésére stb.

Az Aslib (Association for Information Management) és az IMCB (International Management Centres Buckingham) által közösen

szervezett, MBA (Master of Business Administration) diplomát nyújtó távoktatási módszer lényege az ún. akciótanulás, azaz a képzésben résztvevők (az egyszerűség kedvéért hallgatók) a gyakorlati munkájukra épülően, abban közvetlenül hasznosíthatóan sajátítják el a tudnivalókat.

Az oktatás formája

A képzési idő mindössze 18 hónap, bár ez az idő intenzív igénybevételt jelent. A hallgató minimális időt tölt távol munkahelyétől, a képzés megkezdésekor két hetet bentlakásos konzultáción, majd ehhez csatlakozóan hat napot kiscsoportos műhelymunkán. Ezekon kívül néhány alkalommal három-négy napos kiscsoportos műhelymunkákon kell részt vennie, amelyeket eltérő színhelyeken, lehetőleg a hallgatók munkahelyein rendeznek. Éppen ezért szívesen veszik, ha különféle típusú intézményekben dolgozók jelentkeznek, hogy a bemutatott gyakorlati példák sokrétűek lehessenek. Bár a gyakorlati oktatással párhuzamosan elméleti témákkal is foglalkoznak (közgazdaság, statisztika, az IMCB vezetőképző programjából válogatott témák), a tanterv gerincét mégis az aktuális gyakorlati problémák megoldása alkotja.

Az első két hét alatt a hallgatók általános tájékoztatást kapnak, amelynek célja, hogy a szervezetet rendszer szemléletű megközelítésbe állítsa, és felkeltse a hallgatókban a tapasztalatokon alapuló akciótanulás igényét, és megállapodnak a képzés során szükséges közös terminológia használatában.

A gyakorlati témák az alábbiak köré csoportosulnak (a szervezeti kérdéseket a hallgató saját munkahelyén tanulmányozza): – a szervezet megtervezése és irányítása; adatgyűjtés és elemzés; kommunikációs és előadói készségek; az információkezelés Nagy-Britannia iparában, kereskedelmében és a nyilvános szektorban; innováció a szervezetekben; a változtatások és innovációk körüli tennivalók.

A fenti kérdések konkrétabbá tételére magiszemináriumokkal egészül ki az oktatás. 1. Humán tájékoztatás: Hogyan kell kezelni a változásokat? Mi a humán tájékoztatás értéke? Hogyan ellenőrizhetők a humán tájékoztatásra fordított költségek? Milyen struktúra felel meg a legjobban a hallgató munkahelyének? Mi a döntési mechanizmus a hallgató munkahelyén? 2. Pénzügyi irányítás: Mi a célja és a

lényege a pénzügyi szemléletnek? A gazdasági hatékonyság ellenőrizhetőségének kérdése. A költségráfordítás és a munka hatékonysága közötti összefüggés. 3. Marketing az információs és a könyvtári szolgálatban: Mi a hallgató munkahelyének a feladata? Szükség van-e a hallgató munkakörében marketing tevékenységre? Milyen a hallgató intézményében a szolgáltatások szintje? Hogyan lehetne a marketing tevékenységet jobban koordinálni? 4. Az információs és könyvtári szolgálat működésének menedzselése: Hogyan lehet hatékonyabban kihasználni a rendelkezésre álló forrásokat? Megfelelő minőségűek-e a szolgáltatások? Milyen új technológiai keretek állnak rendelkezésre? Hozzájutnak-e a menedzserek a megfelelő információkhoz? 5. A testület (szervezet) irányítása: Milyen a hallgató munkahelyén a működési szabályzat? Milyen reálisak a szervezeti célkitűzések? Mik a fő erősségeik és a gyenge pontok a szervezetben? Számolnia kell-e a hallgatónak lényeges változtatásokkal?

Az MBA diplomát száz pont megszerzése után lehet megkapni. A pontok eléréséhez egyenként 12 órai munkára van szükség, és

összesen 292 konzultációs munkaórára a többiekkel. Bár a munka intenzív, a 18 hónap elegendő rá, ha a hallgató jól beosztja idejét, mivel a feladatok nagy része saját munkaköréhez kötött. Mivel a képzés az akciótanulásra épül, a hallgatótól elvárják, hogy a tanultakat a gyakorlatban alkalmazza, és keresse az egyéni megoldást, és a hallgatók kölcsönösen segítik egymást a műhelymunkákon.

A száz pont eléréséhez szükséges részfeladatok az alábbiak: 1. a munkahely különböző részlegei közötti kapcsolatok tanulmányozása és beszámoló készítés 15 pont, 2. A szervezet integrálása a könyvtári funkciókba (élő példa tanulmányozása és beszámoló készítés) 15, 3. a szakirodalom tanulmányozása és szemlelézés a diplomamunkához 15, 4. diplomamunka (master project, vezetési esettanulmány és beszámoló készítés) 30 pont, 5. Az esetek írott elemzése 25 pont, összesen 100 pont.

Az 1. és 2. pont megírásához szükséges, hogy a hallgató munkahelyének valamennyi részlegét tanulmányozza, és ne csak a meglévő helyzetet elemezze, de gyakorlati javaslatokat is tegyen a változtatásokra. Ez elengedhetetlen a diplomamunka elkészítéséhez. A diplomamunkáért és annak szakirodalmi előkészítéséért összesen kapható 45 pont tükrözi ezek fontosságát.

Diplomaosztás, költségek, jelentkezés

A diplomaosztásra egy bentlakásos hétféve keretében, ünnepélyesen kerül sor, ekkor a legjobban sikerült diplomamunkákat is ismertetik. Az IMCB tagság fenntartása a diploma megszerzése után is javasolt, mert ötvenként továbbképző konzultációkkal jár együtt, ezekre pedig szükség van, hiszen a menedzsernek állandóan képeznie kell magát. 6950 font (+ ÁFA) az oktatási költség, és 273 font a vizsgadíj, amely egy összegben fizetendő az induláskor, esetleg két egyenlő részletben. A közlekedési és a szállásköltség a hallgatót terheli, az oktatási anyagok ára benne van a tandíjban. A képzésre *minden jelentkezést* elfogadnak. A jelentkezőknek háromezer szóból álló összefoglalót kell készíteniük munkahelyükről és saját ottani szerepükről. Az oktatás megkezdése előtt az oktatók konzultáció formájában elbeszélgetnek a hallgatókkal, hogy a tantervet igényeikhez igazíthassák.

E képzési formáról megjelent ismertetőjükben kiemelik annak előnyeit mind a munkáltatóra, mind a hallgatóra nézve. *A munkáltatónak előny*: A képzés műhelymunkái során a hallgatók munkahelyeinek valós problémáit oldják meg, ami több hasznot hozhat a munkáltatónak, mint amennyibe a hallgató képzése kerül. A hallgató mindvégig a posztján marad a tanulás idejére, a bentlakásos konzultációk és műhelymunkák rövid idejétől eltekintve, így munkájában nem kell őt helyettesíteni. A többi hallgatóval való kapcsolattartás, véleménycsere eredményeként a hallgatónak külső rálátása lesz intézményére, ami a szervezet munkájának korszerűsítésében segítségére lehet. *A hallgatónak előny*: A képzésben megoldott feladatok valós problémákra épülnek, ezek közül néhány saját munkahelyének problémái közül való, tehát valódi segítség a konkrét munkában. Mivel a feladatok egy része a saját munkahelyével kapcsolatos, a hallgatónak módja van helyismeretét és tapasztalatait kamatoztatni. A hallgató ott vesz részt a képzésben, ahol él és dolgozik, az oktatók mennek őhöz és nem fordítva.

A képzésért felelős intézmények az érdeklődőknek jól szerkesztett tájékoztató prospektust küldenek a tudnivalókról, és egyben szívélyesen meghívják őket egy nyílt napra, amelyen bővebb ismereteket kaphatnak, kérdéseket tehetnek fel és személyesen győződhetnek meg a módszer hatékonyságáról.

Kovács Lászlóné

Győr-Sopron megyében is megkapta a megyei könyvtár a középfokú oktatási intézmények könyvtári hálózati központi szerepkörét 1985-ben. Az első időszak azzal telt el, hogy tájékozódunk, milyenek ezek a könyvtárak (kihasználtságuk, elhelyezésük stb.). 1988-ban kerítettünk sort arra, hogy szervezeti szabályzataikat megvizsgáljuk, újakat készítsünk egy kiadott útmutató alapján. Már korábban is észrevettük, hogy az intézményekbe járó folyóiratokkal nagyon „egyéni” bálnak. Van, ahol igen sokra fizetnek elő, s megőrzik azokat, máshol pedig alig jár periodikum, de azt őrzik... stb. Nos, tervbe vettük, hogy a személyes tapasztalatszerzés mellett kérdőívekkel is feltérképezzük: hová, mely lapok és mióta érkeznek, mi történik velük, s mi a szándék a jövőre nézve. A felmérés mellett személyesen is beszélgettünk a lapokról, megvizsgáltuk azok elhelyezését, kihasználtságát stb. Így szerzett tapasztalatainkat adjuk itt közre. Am az elemzés során rájöttünk, hogy célszerűbb a vizsgálat előtti állapotokkal kezdeni. A kialakult helyzetnek természetesen előzményei vannak, okok: valaki vagy valami sugallta a jelen állapotot.

A jogszabályok

Az OPKM szerkesztésében kiadott, „Az iskolai könyvtár működési rendje” című módszertani segédanyag kétségtelenül sok hasznos és jól alkalmazható tanácsot tartalmaz a könyvtárak szervezeti és működési szabályzatainak elkészítéséhez, a gyűjtőkörök kialakításához, s utal a periodikumokra is. Az erre vonatkozó fejezetben két miniszteri utasítást említ, nevezetesen a 135/1972 (MK 14.) és az ezt némileg módosító 165/1973 (MK 17.) számút. Az elsőben ez áll: „Az oktató-nevelőmunka korszerű gyakorlatának, a gyakorlati pedagógiai munka színvonala állandó emelésének elengedhetet-

len feltétele, hogy az oktatási intézmények pedagógusai megfelelő tájékozottsággal rendelkezzenek az élet minden területén. Ehhez nyújtanak segítséget a hazai és külföldi folyóiratok. A folyóiratokban megjelent tanulmányok, cikkek segítenek még eligazodni a társadalmi-politikai-gazdasági viszonyaink aktuális problémáiban, ugyanakkor bemutatják az egyes tudományágakban bekövetkezett változásokat, fejlődést, valamint tájékoztatást adnak a korszerű nevelés szerteágazó és rendkívül fontos kérdéseiről hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt.” Ezután felsorol összeesen hatvannegy hazai és hat orosz nyelvű folyóiratot. A módosító utasítás – egy év múlva – csak a megrendelés mikéntjére ad tanácsot: „A hazai magyar nyelvű folyóiratok közül az iskolák igazgatói a pedagógusok meghallgatásával jelöljék ki az iskolatípusnak megfelelő folyóiratokat, és gondoskodjanak azok évenkénti megrendeléséről. Az utasításhoz mellékelt jegyzékben felsorolt idegen nyelvű folyóiratok közül a „K” jelzéssel ellátottak megrendelése a feltüntetett iskolatípusban kötelező, az „A” jelzésűek megrendelése ajánlott. Az utóbbiak megrendelését is a pedagógusok meghallgatásával állítsák össze az igazgatók”. Ez a kiegészítés tehát a tantestület közösségét is meghallgatni javasolja.

A kötelezően és ajánlottan szereplő címek – iskolatípusonként – a következő megoszlást mutatják: az általánosban kötelező 21 magyar és 1 idegen nyelvű, ajánlott 14 magyar és 5 idegen nyelvű periodikum. Gimnáziumban 14:1, 17:2, szakközépben és szakmunkásképzőben 13:0, illetve 34:3 az arány. Ne gondolja senki, hogy ez valami nagy kínálat, hiszen ezekben a számokban sok átfedés van, kivált a szakmai lapokat illetően és főleg a szakiskolákban. Az általános iskolai adatokat azért vettem fel, mert úgy gondoltam, hogy onnan is hozhatnak a gyerekek készíttetést. De nem hozhatnak, hiszen a kötelező és ajánlott anyag zöme

a nevelőknek szól. Arról nem is beszélve, hogy alig van iskola, ahova ennyiféle folyóirat járna.

Talán tanulságos, ha a középiskolák számára kötelező és ajánlott lapokat tartalmuk szerint is összehasonlítjuk. A módszertani jellegű kiadványok mind a gimnáziumokban, mind a szakközépiskolákban messze dominálnak (15 gimnáziumi kötelezőből 13, 13 szakközépiskolaiból 9 módszertani, az ajánlottakból 19:4, illetve 37:3 ugyan az arány, de négynél több egyik műből sincs az első csoportban, a másodikban pedig a vezető 17 a legkülönbözőbb szakmák lapjait jelenti). Érdekes, hogy irodalmi lap nem kötelező sehol, természettudományi lap pedig még ajánlottan sem szerepel a gimnáziumi csoportban. Az összevetésből megállapítható, hogy egyetlen utasítás és módszertani segédlet sem mondja, hogy a folyóiratokat a tanulók is használhatják, senkinek sem jutott eszébe, hogy a diákok az iskolában (is) meg kellene tanítani a folyóiratok használatára. A módszertani folyóiratok döntő hányada (a gimnáziumokban 64, a szakiskolákban 34 százalék) ugyancsak azt mutatja, hogy a tanulókra senki nem gondol. (Ezt erősíti meg a megrendelt közlönyök száma is.) Így persze érthető, hogy az előfizetett lapok zömét (nem egy helyen kivétel nélkül valamennyit!) a nevelői szobában találtuk. A használatról, a megőrzésről egyetlen útbaigazítás sem szól. Van iskolavezető, aki szinte jó néven veszi, ha a kollégái hazaviszik a lapot, mert „akkor bizonyosan olvassák, s megbeszélik a munkaközösség tagjaival”. Az eddigiekből is kitetszik már, hogy a könyvtárost alig kérdezi meg valaki, hogy melyik lapot mennyire és kik forgatják, érdemes-e továbbra is járattatni, kivált megőrizni.

Fölöttébb érdekes, hogy a javallott idegen nyelvű folyóiratok mindegyike orosz nyelvű, s még arra sem gondolt az utasítást kiadó főszer-

tály, illetve a miniszter, hogy vannak idegen tannyelvű és nemzetiségi iskolák – ahol nagy óraszámban tanítanak az oroszokon kívül más nyelveket is. A folyóirat-előfizetések mennyiségi és tartalmi összetétele kizárólag az iskola (-igazgató?) jogköre, s nem számolt vele soha senki, hogy az iskolák esetleg együttműködhetnének, vagy hogy bizonyos anyagot kaphatnának a Megyei Pedagógiai Intézettől, és mindez a rendelet szellemében történik!

A felmérés eredményei

Részben a fentiek igazolására, sokkal inkább az itt következő elemzés bevezetőjeül idézek a visszaküldött felmérőlapokhoz mellékelte levelekből. „1987 szeptemberében, amikor átvettem a könyvtárt, ritka volt az a folyóirat, amelyből egy hiánytalan sort össze tudtam állítani... A folyóiratokat a titkárnő vette át, és írta be egy füzetbe. Hogy egy-egy folyóirat mióta jár az iskolába, arról tudomásom nincsen, nincs nyilvántartás... A beérkezés után (esetleg még a beírás előtt!) az a tanár vitte el olvasni a folyóiratot, akit érdekelt... A könyvtárban jelenleg nincsen arra lehetőség, hogy minden folyóiratot el tudnánk helyezni, így most egy részük a könyvtárban van, másik a tanáriban... Egyes folyóiratok korábbi évfolyamai egy alagsori helyiségben vannak, mindenfajta rendszer nélkül. Mivel ebben a helyiségben vannak a felesleges dobozok és mindenfajta írásos dokumentum, aminek egy része később a MÉH-be kerül, a folyóiratok nagy részéhez nem lehet hozzáférni...” Egy másik kísérőlevélből: „A folyóiratok a tanári szobába járnak, a szaktanárok olvassák, használják őket. Vagy visszakérülnek a tanáriba, vagy nem, így jóformán mindegyikből csak szórványok vannak. A korábbi példányok, hely hiányában, selejtezésre kerültek. A továbbiakban sem tervezzük a folyóiratok nyilvántartásba vételét, mivel a szükséges példányokat a szaktanárok megőrzik.” Ilyen furcsa, elszomorító ellentmondás máshol is van: „Könyvtárunk részére jelenleg folyóiratok nem járnak. A könyvtárban meglévő folyóiratokról nyilvántartást nem találtam. Egyetlen évfolyam sem teljes, zömmel szórvány példányok vannak... A nyomtatott úrlapon (ti. amit mi felmérésre kiküldtünk) felsorolt folyóiratok az iskola részére érkeznek. A nyilvántartó füzet azonban elveszett, így nem kaptam választ, hogy melyik folyóirat melyik évtől jár. Elvileg

a tanárok veszik át, azonban további sorsukat nem sikerült felderíteni.” És végezetül még pár sor: „...most derült ki, hogy van olyan is köztük, ami még nem került a könyvtárba... , hogy melyik mióta jár az iskolába, nem tudom.” Nos, előttünk az a bizonyos állatorvos-tudományi ló, rajta az összes nyavalya.

Helyzetelemző kérdőívünket a 47-ből csak 32 iskola töltötte ki és küldte vissza. Elismerés illeti azokat a nagy múltú intézményeket, amelyeknek könyvtárosai időt és fáradságot nem kímélve állították ki a lapokat, nem egy száznál is több periodikumot tüntetve fel, s adva választ a kérdésekre: a folyóirat címe, mióta jár, s azóta mi vele a helyzet: teljes, kötetten van, hiányos, szórvány, kimaradt évek stb.; tudakozódtunk, hogy mi a tervük a lappal: selejtezik, kötetlik vagy más egyéb. Persze több iskola is volt, ahol elnagyolták a kitöltést. Olykor csak a címet tüntették fel, vagy egy-két semmitmondó megjegyzést tettek. Ezekre magyarázat (lehet) az a néhány levélrészlet, amelyet főntebb idéztem, míg más helyeken egyéb tényezők szeghették nyakát a pontos adatszolgáltatásnak.

Kérdéseink 1945–1988-ra vonatkoztak. Sok helyen nemcsak azt nem lehetett megállapítani, hogy mik jártak, azt sem, hogy mire fizetnek elő, így a válaszok a mennyiségre is pontatlanok, ám a tendenciákat mégis tükrözik. Hat-hat iskolába jár(t) 16–20, illetve 46–50 periodikum, három-háromba 31–35, illetve 51–55. A többi számadat (1-től 95-ig) javarészt 1–1 iskolára vonatkozik. (Megjegyzendő, hogy a magas számok – nyolcvan fölött – az 1945–1950 közötti időszakra vonatkoznak.) Az előfizetések mintegy harmada olyan címekre vonatkozik, amelyek időközben megszűntek, vagy csak egy-egy évfolyamát fizették elő, ám a jelentésben – nagyon helyesen – szerepeltek.

A patinás gimnáziumok járnak elől a megőrzés jó példájával is. Ezekben az intézményekben vigyáztak rá, hogy megmaradjon a *Válasz*, az *Új Hang*, a *Csillag* és mások, s – dicsérendően – ragaszkodnak is ezekhez az értékeikhez.

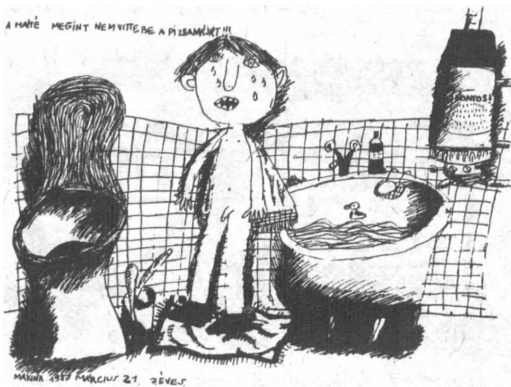
Írtam fentebb, hogy a pedagógiai és módszertani lapokat szorgalmazza a miniszteri utasítás. Mi valósult meg a központi kívánalmakból, miket fizetnek elő, hány helyen, s mi történik velük? A legnagyobb számban a *Köznevelés* (26), a *Pedagógiai Szemle* (22) van képviselve. A módszertani lapok sora így fest: *Magyar-*, *Történelem-* (22–22), *Fizika-* (21), *Matematika-* (19), *Idegen nyelvek* (17), *Kémia-* (18), *Testnevelés* (13), *Biológia-* (8), *Rajz-* (6),

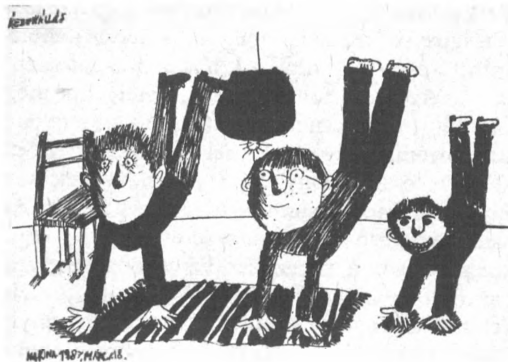
Ének-zene tanítás (4). Többen írták, hogy kötetlik, megőrzik ezeket, öt év után selejtezik. A könyvtárosokkal való beszélgetés során megkérdeztem: mennyire használják a tanárok a korábbi számokat? A válaszok egyöntetűen tagadók voltak. Mondják, hogy visszamenőleg 1–2 évet forgatnak inkább, ám a régebbieket senki sem keresi.

Tanulságos más nézőpontból is megvilágítani az egyes lapok előfizettségét (a fentieket már nem számítva): 18 helyre jár a *Kortárs*, 16-ra az *Élet és Tudomány* és a *Társadalmi Szemle*, 15-re az *Élet és Irodalom*, a *Műhely*, valamint a *Természet Világa*, 14-re a *KÖMÁL*, a *Kritika és Századunk*, 13-ra a *Valóság*, 12-re a *Fizikai Szemle*, a *Könyvtáros*, a *Látóhatár*, a *Magyar Nyelvőr*, a *Magyarország*, a *Nagyvilág*, a *Szakoktatás*, az *Új Írás* és *Világosság*, 11-re a *Nemzetközi Szemle*. A többi az intézmények egyharmadába sem jár!

Bíráltam az idegen nyelvű lapok nagyon leszűkített előfizetési javaslatát. Még az sem valósult meg! A 32 iskola az alábbiakat járhatja: *The New Hungarian Quarterly* (1 iskola), a *Ruszkij Jazük* (1), a *PRAMO* (1 szakmunkásképző, ahol ez szaklap). Azaz azok a nagy gimnáziumok és nem csak azok, ahol emelt szinten tanítanak világnyelveket, nem szerzik meg tanáraiknak és tanítványaiknak azoknak a nyelveknek a fontos lapjait (mintegy 10–15-öt), amelyeket tanítanak minden nap. Így az élet mindennapi nyelve helyett csak a tankönyv marad.

Láttuk, a közlőnyöket fontosnak ítélte a miniszteri akarat, s most az derül ki, hogy a *Magyar Közlöny* 7, a *Munkaügyi* 6, a *Művelődési* 9 és a *Pénzügyi* 7 helyen vehető kézbe. Ez persze nem azt jelenti, hogy a többibe nem járhat, csak azt, hogy a könyvtáros nem tud róla, nem ő kapja és nem ő gyűjti, holott pedig

ezek a legtöbb helyen be vannak kötve, hiszen naponta forgatják őket. Igaz, az 1972-ben kelt utasítás nem írja elő a napilapok előfizetését, mégis találkozhatni velük. A megyei lapot öt, a *Népszabadságot* szintén ennyi, a *Népszavát* egy iskola jelenti.

Szívesen kérdezem e helyen a könyvtárosok és tanárok véleményét: kell-e az iskolai könyvtárba napilap? A nálunk lefolytatott beszélgetések eredményei ellentmondóak voltak, de érdemes lenne szóba hozni másutt is e kérdést.

Amikkel nem, vagy csak alig találkoztam az elemzések során: Hiányoltam, hogy a méltán népszerű *História* csak kilenc iskolában olvasható, a *Mozgó Világ* ötben, az *Olvásó Nép* csak egyetlen helyen kerül a polcra. Igaz, nagyon drága a *Tudomány* című lap, mégis négy helyen olvasható, az *IPM*-et három helyen rendelték meg. Mindez azt jelzi, hogy nem kellően rugalmasak az intézmények a periodikumok előfizetésében, és persze, sajnos, anyagilag sem állnak fényesen. Ugyanakkor azt is emeljük ki: van néhány olyan, főleg szakiskola, ahol nagy gonddal kezelik a legfrissebb folyóiratokat, nemcsak megszerzik, de szorgalmazzák azok használatát. Sajnos, ez a kevesebb!

A periodikumok elhelyezése: ahány iskola, annyi szokás, illetve lehetőség. Terjed szerencsére az a gyakorlat, hogy a kiadványok a könyvtárban olvashatók, a módszertaniak pedig a nevelői szobában vagy éppen a szakmai munkaközösségekben. Jóleső érzés látni, hogy a tízperces szünetekben bezúdul egy csapat diák a könyvtárba, és lekapkodják a polcokról a friss lapokat, böngésznek azokban, s – erre mind több a példa – kölcsön is kérik őket házi használatra.

Több helyen nem engedik, hogy minden folyóirat a könyvtár szabadpolcára kerüljön (ezt sugallta a miniszteri rendelet is!), sokat a

nevelői szobában tartanak, gyakorta a tanárok szabad prédájaként. Ilyen helyen aztán a könyvtáros nem is tud ezekről, s hiába is tudakoltuk tőle az adatokat. Megkérdeztük azt is, mennyire teljesek az előfizetett lapok. Nagyon vegyes értékű válaszokat kaptunk. Teljes évfolyamai csak egy-két iskolának vannak, s azok is csak néhány általuk feltéve őrzött lapról nyilatkoznak így. A többség szórványokról, nagyon hiányos évfolyamokról tájékoztat. Ezt nem is csodálhatjuk, hiszen 1972-ben senki sem mondta meg az iskoláknak, mi történjék az előfizetett folyóiratokkal, és azóta sem kaptak szakmai segítséget szinte sehonnan. Így azután néhány buzgó könyvtáros vagy az adott lapra nagyon figyelő nevelőtanár jóindulatára volt s van bízva, hogy maradjon-e a lap, vagy ebek harmincadjára jusson. Persze a megőrzésnek nagy akadálya a könyvtárak helyhiánya is.

A kollégiumokról ezúttal csak annyit: a közvetlenül az iskolákhoz tartozók folyóirat-ellátottsága még silányabb. A diákothonokban lakó tanuló könyvtárilag sincs jó helyzetben. Az egyik fiúköllégiumba ezek a lapok járnak: *Ezermester*, *Búvár*, *Delta*, *História*, *Könyvtárlág*, *Látóhatár*, *Technika*, *Új Tükör*, *ÉS*, *Élet és Tudomány*, *HVG*, *Soproni Szemle*, *Könyvtáros*, *Pedagógiai Szemle* és a *Köznevelés*. A lányokhoz: *Népszabadság*, *Kisalföld*, *ÉS*, *IM*, *Magyar Ifjúság*, *Szovjetunió*, *Magyarország*, *Társadalmi Szemle*, *Pedagógiai Szemle*, *Turista Magazin*, *Valóság* és még négy közlöny.

A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban, ahol meglehetősen pontosan rögzítik az olvasóterem forgalmát, kiderült (amit más közművelődési könyvtárak adatai, illetve vélekedései is megerősítenek), hogy a tanulók nagy többsége folyóiratok olvasása végett keresi fel a könyvtárakat, hogy a diákság kedveli a folyóiratokat, s érzékenyen figyel a napjainkban sokat forgatott új szelleműekre. Az is kiderült, hogy az idegen nyelvűekkel is barátkoznak, s nem véletlen tán, hogy ebben a magyar kiadású *Daily News* vezet. Az iskolai könyvtárba annyi is olyan folyóirat járjon, ami és amennyi és amilyen szükséges ahhoz, hogy segítse a tanárt és a diákot a képzésben, önképzésben, a legfrissebb és leginkább használható ismeretek, napi információk megszerzésében. Nem új kíváncsi ez, a szándék létezett már korábban is, ám hiányoztak, gyéren csordogáltak az anyagiak, és olykor a nemtörődömség is gátolta a folyóiratok iránti igényességet, pedig volt és van érdeklődés irántuk, amit igazolnak azok

az iskolák, ahova sok lap és éppen a legérdeke-
sebbek járnak, s erre mutat a nagy könyvtárak
tapasztalata is.

Az idézett miniszteri rendelet most is ér-
vényben van, s annak ellenére, hogy nem tart-
ják be, nagyon szükséges lenne megújítása,
korszerűvé tétele. Egy ilyen utasítás ne akarja
majd megszabni, hogy mely lapok hova és mi-
lyen „erővel” járjanak (kötelező vagy ajánlott
jelzéssel), sokkal inkább arra biztasson, hogy
legyenek ott azok, amelyek tanárnak és diák-
nak a legfontosabb, a legérdekesebb és a leg-
újabb ismereteket nyújtják. Szorgalmazza egy
iránymutatás valamilyen norma szerint, hogy
mennyi lenne az előfizetendő folyóiratmennyi-
ség, őrizze-e és ha igen, hogyan és meddig az
intézmény, s biztasson az együttműködésre,
részben az iskolák, részben az intézmény és
más könyvtárak között.

A mi elgondolásaink – még távolról sem
kikristályosodottan – nagyjából így foglalhatók
össze:

1. Az iskola és a tanári munkaközösségek
vezetői a könyvtárossal karöltve tanulmányoz-
zák az oktatáshoz kapcsolódó és az érdeklődés-
nek leginkább megfelelő kívánalmakat: mely
periodikumok szolgálnák leginkább az oktató-
nevelő-művelődési teendőket. Ebbe a munká-
ba feltétlenül be kell vonni a tanulóifjúság kép-
viselőit (ifjúsági mozgalmak, diákkörök stb.).
Tartózkodni kell a kimondottan szórakoztató
lapok megrendelésétől (*Ludas Matyi, Fűles*
stb.). 2. Az intézménybe érkezni minden folyó-
iratot a könyvtárosnak kell érkeztetni, nyilván-
tartásba venni, s az igényeknek megfelelően
szétosztani, körözni (nevelői szoba, munkakö-
zösségek, igazgatási szervezet stb.). Mindezt a
könyvtár szervezeti és működési szabályzatá-
ban rögzíteni kell. 3. Ugyancsak a szervezeti és
működési szabályzat intézkedjen arról, hogy
az egyes kiadványokat meddig őrzik meg. Erre
nézve az 1. pontban felsoroltak hozzanak dön-
tést, s ahhoz aztán tartsák is magukat.

A legfontosabb kérdés, mely periodikumot
őrizze meg az iskola. Elsősorban nyilván
azoknak a szakmáknak a folyóiratait, amelye-
ket az adott iskolában tanítanak, másodsorban
azokat, amelyek hosszú időn keresztül alkal-
masak lesznek a kutatásra, az oktatáshoz pél-
dákat, tanulmányozandó cikkeket nyújtanak,
végül azokat, amelyek olvasmányul szolgálnak
későbbre is (pl. irodalmi lapok). 4. A gyűjten-
dő folyóiratok listájának kialakításában hasz-
nos lenne az iskolák egymás közötti együttmű-
ködése, de az is megfontolandó, hogy a tanácsi

és a pedagógiai szakkönyvtárakkal is. Ez gaz-
daságos és célszerű megoldás lenne-lehetne
mind az őrzést, mind a kihasználtságot illető-
en. 5. Azokat a folyóiratokat, amelyeket meg-
őriznek és köttetnek, jelentsék be a megyei és
a regionális KC-nek. Ennek természetesen ellen-
tétélezése az, hogy ők is kérhetnének más
könyvtáraktól hasonló szolgáltatást. 6. Az ér-
vényben lévő könyvtárvezetési szabályoknak
megfelelően a megőrzendőket köttetés után
(amihez a tanácsi könyvtárak könyvkötészetei
jelentős segítséget nyújthatnának) állományba
kell venni. 7. Utaltunk már rá, hogy a lapokat
a könyvtáros érkeztesse, de szólni kell azok
elhelyezéséről is. Célszerű a pedagógiai és a
módszertani folyóiratokat a nevelői szobában
elhelyezni, a munkaközösségek vezetőinek
átadni, bár arra is van – nagyon helyeselhető –
példa, hogy minden folyóirat a könyvtárban
kap helyet, ahová tanár és diák egyaránt bejár-
hat. A folyóiratok kölcsönzése legyen általános
gyakorlat, természetesen nem a közösség kárá-
ra, de hétvégeken vihesse azt haza tanár és
tanuló egyaránt.

Haminckét iskolában szerzett tapasztalata-
ink 1200 periodikumot érintenek. Ha ennek
csak kétharmadát tekintjük ma is élő periodi-
kumnak, úgy kereken 800 lap áll mintegy
23 ezer használó rendelkezésére. Sok ez vagy
kevés? Néhány iskolában talán elég, ám na-
gyon messze vagyunk attól, hogy elmondhas-
suk – minden tanuló hozzáférhet a legújabb
ismereteket kínáló folyóiratokhoz iskolájában.
Ha átlag 150 forinttal számoljuk egy lap előfi-
zetését, ez azt jelenti, hogy a harminckét iskola
évente 120 ezer forintot költ el e célra, szemé-
lyenként mindössze öt forint húsz fillérért jut
a legfrissebb ismeretekhez. Folyóiratkultú-
ránk iszonyatos szegénysége ez!

Csodálkozhatunk-e, ha gyerekeink nem ta-
nulják meg használni a tankönyv mellett a pe-
riodikumokat, ha tanáraink sem buzdítják őket
a folyóiratokban való búvárkodásra, ha azok
sem szorgalmazzák a lapok előfizetését és az
elkopásig való forgatását, akiknek ez lenne a
dolguk, ha egy tizenhat éve érvényben lévő,
hibás miniszteri utasítás nem hozott üdvös
eredményt?

Ne csodálkozzunk, nem annak van itt az
ideje, ellenkezőleg: vitassuk meg mit és ho-
gyan lehet tenni most, amikor a folyóiratok ára
is „robban”, s nem tudni mennyire kell még
ésszerűbben, még takarékosabban gazdálkod-
ni a kevéssel és egyre kevesebbel.

Mónus Imre

Kapcsolatszervezés könyvtár módra

A mai körülmények között, amikor a kultúra gazdasági lehetőségei egyre romlanak, alapvető fontosságú, hogy a könyvtár személyi környezete – a használók, a lehetséges olvasók, valamint a fenntartó intézmény vezetői – milyen információkkal rendelkeznek, s mi a véleményük a könyvtárakról és saját könyvtárukról. Ezért azzal egy időben, hogy a csökkenő lehetőségek miatt némely tevékenységet szüneteltetünk vagy elhagyunk, erősíteni kell a kapcsolatszervezési munkákat. A kapcsolatszervezés vagy „pr” (= public relations) több a hagyományos könyvtári propagandánál, mert a tájékoztatás és mozgósítás mellett magában foglalja az igénykutatást, s az érdeklődés szerinti tevékenységmódosítást is.

A kapcsolatszervezés talán legfontosabb lehetősége a *beszéd*. Minden lehetséges alkalommal beszélnünk kell a könyvtár munkájáról, terveiről és gondjairól, az olvasás hasznáról és öröméről. A szakszervezeti könyvtáros például arra törekedhet, hogy ahol működik a közművelődési bizottság, beszámoljon ülésein; hogy napirendre kerüljön a szakszervezeti bizottsági ülésen stb. Legalább ilyen fontos, hogy olvasóit naponta tájékoztassa – az, hogy a munkahelyeken dolgozók egyhamadával, egynegyedével meg-megújuló beszédes kapcsolatban vagyunk, óriási lehetőség a közvélemény formálására! Ugyancsak folyamatosan kutatnunk kell, mit várnak el tőlünk olvasóink... Ne a saját szép elképzeléseinkhez keressünk támogatást, hanem szolgáljuk ki a használókat!

Még eredményesebb lehet a könyvtár népszerűsítése, ha a könyvtáros ösztönzésére és tájékoztatása alapján egy olvasó tisztségviselő vagy vezető szól hozzá a munkahelyi összefogáshoz. Ők a személyes meggyőződés hitelével dicsérhetik a (jó) könyvtárat, s nem tűnik úgy, hogy „hazabeszélnék”. A tanácsi könyvtárak a falugyűlést, tanácsülést és egyéb fórumokat hasznosíthatnák az intézményük iránti figyelem felkeltésére. Szavaink hitelét azonban

minden esetben szolgáltatásokkal kell megalapoznunk!

A könyvtári munkát, állományt és szolgáltatásokat kiadványokkal is népszerűsíthetik intézményeink. Változatlanul szükség lenne esztétikus megjelenésű, rövid szövegű, a felhasználó által kitölthető plakátra, a könyvvédelmet vagy egyes állománycsoportokat népszerűsítő könyvjelzőkre, tematikus vagy egy-egy időszak új termését (beszerzéseit) bemutató annotált bibliográfiákra, rölapokra és használati tárgyakra: olvasójegyre, órarendre, meghívó- és visszahívólapra stb. (Örvedetes lenne, ha a Könyvért plakát- és levelezőlap-kínálata a felnőttek könyvtáraitra is kiterjedne, a színvonalas gyermekkönyvtári kiadványok mintájára.) Ugyanis a használati tárgyak, illetve a reklám- és propagandakiadványok teljes skáláját nem egy könyvtár, de még egy hálózat sem tudja saját használatra előállítani, erre a szellemi kapacitás nem lenne elég, s a magas nyomda- és papírköltségek sem teszik ezt lehetővé. Ezért kézenfekvő lenne a hálózatok összefogása, illetve az, hogy azok a műhelyek (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Fejér Megyei SZMT Központi Könyvtár stb.), melyek eddig is oroszlánrészt vállaltak a kisebb könyvtárak és hálózatok ellátásából, tevékenységük folytatásához, újraindításához és kiterjesztéséhez anyagi támogatást kapjanak. Az önálló könyvtáraknak, illetve a hálózati központoknak pedig a költségvetésben kellene biztosítani, hogy vásárlóként rendszeresen jelentkezzenek a kiadói tevékenységet folytató könyvtáraknál...

Az átvett kiadványokon is érdemes feltüntetni a terjesztő könyvtár alapadatait: helyét, telefonszámát, kölcsönzési-nyitvatartási idejét, fontosabb gyűjteményeit és szolgáltatásait, s a könyvtáros(ok) nevét. Ez esetben a kiadvány az általános könyv- és könyvtárpropaganda mellett a terjesztő intézmény igénybevételeire is ösztönöz.

Az új könyvek között egyre kevesebb a szép-

irodalom – s közöttük az esztétikai érték –, meg kell tanulnunk tehát a gyűjteményekben már meglévő értékekkel jobban sáfárkodni. Várható, hogy ez a tendencia tovább folytatódik. Az olvasói érdeklődés azonban ezzel fordítottan arányos: az elemző statisztikák szerint az olvasmányok kétharmada szépirodalmi és ifjúsági mű, s csak egyharmada az ismeretterjesztő és szakirodalom. (Az *Új Könyvek* 1988-ban megjelent első 24 számában 2006 műről olvashattunk. Közülük 1389 a szakirodalmi és ismeretterjesztő, s csak 617 az ifjúsági és a szépirodalmi alkotás. Az arány tehát: 69,2, illetve 30,8 százalék). Ezért megnő a visszatekintő (retrospektív) bibliográfia szerepe. A *Könyvtári kis tükör* köteteit is gyakrabban és céltudatosabban kell használnunk a könyvtári tájékoztatásban-tájékozódásban, ugyanakkor a kisebb terjedelmű ajánló bibliográfiák, katalógusok is jól hasznosíthatók. (Az átvett kiadványokban érdemes jelezni, mely műveket tudunk saját állományból, biztosan és gyorsan kézbeadni, s melyek azok, amelyeknek csak könyvtárközi kölcsönzéssel szerezhetünk meg olvasóink kérésére. Ehhez az átkölcsönzési készségnek is növekednie kell.) Alapvető követelmény, melyet érdemes deklarálnunk is, hogy minden konkrét vagy konkretizálható kérést teljesítsünk. A sikeres bibliográfiasorozatot – *Tudja-e, hogy kérheti?* – a jövőben *Ha kéri, megkapja* tartalommal kell megtöltenünk.

Valószínű, hogy a korrekt szolgáltatási tevékenység mellett a Ganz Danubius szakszervezeti könyvtárának tájékoztató kiadványai – a 10 éve negyedévenként megjelentetett gyarapítási jegyzékek, a vezetőknek névre szólóan eljuttatott szakirodalmi ajánlás stb. – is hozzájárultak ahhoz, hogy amikor a könyvtár kérte, „zsebbe nyúltak” az olvasók. Nevezetesen *pártoló tagoknak* kérték fel az olvasókat, az idén másodízben. Pártoló tag az, „aki beiratkozik és évente egy alkalommal saját maga által meghatározott pénzüsszeget befizet, de ezért külön szolgáltatást és másokkal szemben előnyt nem igényel”. Az olvasók kétharmada támogatja így a könyvtárat, kettőtől háromszáz forintig terjed a támogatás összege (átlagban 30 forint). Érdekes az is, hogy ebben az évben, az előző évihez viszonyítva mind az olvasók és látogatások, mind a kölcsönzött kötetek számában jelentős emelkedés tapasztalható, holott a vállalati létszám csak ebben az évben is kétszázötven fővel csökkent.

Az Óbudai Hajógyárban egy szocialista brigád a brigádpénzből ezer forintot ajánlott fel

könyvtári célra; több helyütt társadalmi munkával támogatják intézményeinket, mindez arra vall, hogy e társadalmi bázisra számíthatunk.

A jövő érdekében

A jövő olvasó nemzedékének nevelését a mai gyermek megnyerésével kell szolgálunk. Ehhez az iskolai és a gyermekkönyvtári hálózat fejlesztésével egyidőben meg kell teremteni a gyermekirodalom kritikai fórumait, például a *Kincskereső* hozzáférhetőségét, a *GYIK Híradó* terjesztését is. A gyermekek számára hasznos szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvsorozatokot és kiemelkedő színvonalú egyedi műveket, valamint az irodalmi hanglemezeket, kazettákat, videokazettákat is érdemes lenne időnként egy-egy jegyzékbe foglalva népszerűsíteni.

A gyermekek olvasóvá nevelését szándékozik szolgálni a Móra Kiadó legújabb kezdeményezése: a *Gyermekekönnyvklub* létrehozása. A klubnak *Az én újságom* című lapját utcán át is érdemes lenne terjeszteni. A klubtagok – ha az ötven forintos tagsági díjat befizetik, s a tizenhat versenyműből ötöt megrendelnek – ajándékokat, jutalmakat is kapnak. Egy út már most látható a továbblépésre: felvenni a versenyművek közé a társkiadók arra érdemes kiadványait is – esetleg a költségek közös viselése árán.

A gyermekek könyvtárhasználatát a *Vademecum* című animációs filmmel lehetne ösztönözni, mondjuk az idejülemkönyvhéten, a televízióban. Célszerű lenne, ha a tömegkommunikáció a közművelődési könyvtárak, az ott folyó élet és tevékenység bemutatása mellett a gyermekkönyvtárakat is bemutatná. S az utóbbi gondolattal már át is térünk a *sajtó s az elektronikus tájékoztatás* adta lehetőségek számbavételére.

Célszerű lenne, ha a könyves ágazatok képviselőitében az MKKE és a KMK rendszeresen eljuttatnának a szerkesztőségekbe egy könyv- és könyvtárügyi „hírlevelet”, melyben a legfontosabb eseményeket, a hír értékű tényeket s a népszerűsítésre méltó kezdeményezéseket, a megírható ötleteket közölnék a sajtó s az elektronikus tájékoztatás munkatársaival. Ebbe a periodikumba munkabizottságunk és munkacsoportjaink is tudnának az egyesületi életről, az olvasótáborokról, a közösségi házakban folyó tevékenységekről, a művelődő kiskö-

zösségekről, a népfőiskolákról stb. adatokat szolgáltatni. Tervezett üléseinkről, vitáinkról is hírt adhatnánk, hogy az érdeklődők részt vehessenek eszmecsereinken. Az iskolai könyvtárakról az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum közölhetne tudnivalókat. A küldeményhez a sikerültebb kiadványokat is érdemes lenne mellékelni, hogy a sajtó illusztrációként, tájékozódásra felhasználhassa.

Az országos, illetve központi hírközlő szervek mellett a helyi lehetőségekről – megyei és városi lapok, szakszervezeti és üzemi újságok, kábeltelevíziók igénybevétele – sem szabad megfeledkeznünk. Minden intézménynek és szakembernek érdeke, hogy a lehetséges sajtópartnereket megkeresse, velük együttműködjen: tájékoztassa általuk tevékenységéről, rendezvényeiről, kiadványairól lehetséges olvasóit, használóit. A könyvtárak „menedzselhetik” tehetségesen irogató olvasóiknak könyv- és könyvtári tárgyú írásait is. Bevált népszerűsítési forma a könyvismertetés és az olvasóportré. A sajtó mellett a helyi műsorfüzetek, moziműsorok, városi műsorkalauzok igénybevétele is célszerűnek látszik. Sok helyütt a könyvtá-

rakban folyik a helytörténeti kutatómunka és az üzemtörténet művelése, ezek eredményeinek közzétételében is érdemes közreműköd-nünk: ez intézményünknek tekintélyt ad a fenntartókkal folytatott alkudozásokban is.

A hagyományok ébresztése mellett a jelenlegi sokszínű könyvtári élet is méltó a népszerűsítésre. Arra gondolok, hogy ha a Csepeli Olvasó Munkás Klub – vagy más, rutinos, felkészült társaság – meghív egy jelentős író, vagy ellátogat egy műterembe, s az alkotóval eszmecsere-t folytat, kivonulhatna a tévé forgatócsoportja, megjelenhetne a rádió riportere vagy egy-egy újságíró, hogy a vitát rögzítse, s a szélesebb nyilvánosság és az utókor számára hozzáférhetővé tegye. (Már ma is fontos lenne, hogy mit mondott Nagy László vagy Sánta Ferenc az erkölcsről, a közéleti tisztaságról egy-egy író-olvasó találkozón...)

Több ízben szoltunk már az együttműködésről. Célunkat jobban megközelíthetjük, ha erőinket összefogjuk, együtt haladunk. Ezt nem csak a könyves ágazatok – kiadás és terjesztés, bolt és könyvtár – együttes fellépése eredményezheti. Gondolunk távoli intézmények együttműködésére is, akár a könyvszakma és a kiemelkedő reklámtevékenységet folytató OTP közös kiadványára is. Ennek egymással rimelő szlogenpárja lehetne: „Váltson takarékkönyvet! Kamatozik! – Nem csak a takaréket – minden könyv kamatozik!” Valószínű, hogy sokaknak feltűnne ez a mindkét ágazatban terjesztett kiadvány. (Reklámhordozónak egyébként azért jók a használati tárgyak: olvasójegyek, könyvjelzők, órarendek, mert azokat többször kézbe vesszük, elolvassuk.)

Az együttműködés eredményes példája a tudomásunk szerint először Hatvanban alkalmazott Ünnepi könyvhét – könyvtári napok” című akciósorozat. A rendezvények révén a könyvtár igazán megmutathatja magát: falai közül kivonul, s a legmodernebb információhordozókkal, videoval, számítógéppel, zenés hírveréssel, helyi alkalmi újsággal stb. kelt figyelmet. Az országos ünnepségekkel egy időben, az ünnepi kínálatához kapcsolódva helyi információkat közölnek. S ehhez a helyi intézmények, gazdálkodó szervezetek összefogását, támogatását is sikerült megszerezniük. S az már természetes, hogy ezt az ünnepi, intenzív együttműködést az ünnepek utánra is sikerült átmenteni.

Arnóth Károly

Plébános községi könyvtárosi szerepkörben

Subjektív bevezetés. Nagyon örülök, amiért úgy alakul napjaink történelme, hogy megírhatom ezt a cikket (és a gyors átalakulások ellenére, remélhetőleg, még olvashatom is nyomtatásban)! Megírhattam volna az esetet negyedszázaddal ezelőtt is, de akkor még csak negatív előjellel. Talán, ha az az előjel nem negatív annak idején, ma másként állnának dolgaink... Az írás főszereplője ugyanis egy katolikus pap, plébános, aki községe könyvtárának tiszteletdíjas könyvtárosa. Ne hallgassuk el azt sem, hogy a falu párttitkára és tanácselnöke, akiknek világnézete nem azonos a tiszteletdíjossal, kérték fel a korábban megüresedett könyvtárosi posztra *Facsar Sándor* plébánost: vállalná el a kis község szellemi vezetését ezen a világi helyen is.

Beszélgetésünk elején elmesélek a tisztelendő úrnak módszertanos elődeim emlékeiből néhány megtörtént epizódot: például hogy komoly fejmosást kaptak a fenntartóktól a könyvtárosok a hidegháború éveiben, amiért olyan klerikális mű is volt a polcon, mint *Mikszáth*tól a *Szent Péter esernyője*; hát ha még a községi könyvtárban papot is találtak volna – könyvtárosként!

*

Objektív folytatás. Katolikus egyházi ünnep van azon a novemberi keddi napon, amikor a könyvtári nyitvatartási időben felkeresem Balatonszepezden *Facsar Sándor* plébánost. Ő is osztozik a tiszteletdíjasok mostoha sorsában: könyvtárában csontrepszó a hideg, mert az elektromos hőtárolós kályha éppen nem tárol hőt. Olvasók így is akadnak, és amíg velük foglalkozik, rájövök, miért éppen rá esett a falu vezetőinek választása. Ebből a középkorú férfiből ugyanis hiányoznak azok a külsőségek, amelyeket papi személyekhez társít a közgon-

dolkodás: ruházata meleg pulóver és pantalló, modorában nyoma sincs kenetteljességnek. Ahogy az ajtón belépőre néz, tekintete nyílt és figyelmes, barátságos készség árad belőle, hogy segítsen a hozzá fordulónak, bármiért jöjjön is.

– Egyházi teendőimet délelőtt már elintéztém, miséztem mind a négy községemben, itt a könyvtárban is teljesítem, amit vállaltam: könyvtáros vagyok – mondja, amíg átbálgatunk a meleg plébániára beszélgetni. Ez a „hivatalt” otthon is jellemző a tulajdonosára. Szobái tágasak, egybenyitottak, a barátságos berendezés, a sok könyv harmonikus egységet alkot – és példát is mutat.

– Könyveimnek csak a fele teológiai tárgyú, a másik részét a szép- és szakirodalom adja. A sok templomrekonstrukció miatt még a kisipari egységárgyűjtemény is megvan – mutatja.

A tágassá alakított ablakok a Balatonra néznek; a látvány megragadó.

– Két vágyam volt fiatal koromban: papnak lenni és a Balaton mellett lakni. Hivatásomat 23 éve folytatom. A Győri Hittudományi Akadémia elvégzése után mindig a Dunántúlon dolgoztam, Balatonszepezden 1985-től vagyok.

Ezen a tájon nem élnek rosszul az emberek. Zánka, Révfülp, Köveskál és Szepezd lakóit nagyrészt az üdültetési szolgáltatások foglalkoztatják, de Tapolca ipara, a helyi jó tsz és a szőlő is segíti őket jövedelemhez jutni, bár ebből sem az egyháznak, sem a könyvtárnak nem sok marad. A négy község lakossága alig lépi túl a 3000 főt, de ez a szám nyáron megháromszorozódik, és a nyaralók között is sok a törzsolvasó.

– *Hogyan fogadta a környezete ezt a döntést?*

– A fölöttesem helyesli, de a faluban vegyes volt a visszhang, kezdve a sajnálkozástól, „a

szegény plébános úr lett a könyvtáros”-tól egészen addig, hogy „na ez jó ötlet volt, ő biztosan sokat olvas”, meg az is kiderült, a tiszteletdíjról ködös elképzelése van néhányuknak. Végül úgy érzem, elfogadtak. A nyaralók nagy része nem is tudja talán, hogy pap vagyok, a helyieket sem feszélyezi: az állami ünnepekhez ugyanúgy kikeresem az irodalmat, mint más könyvtáros. A Zánkai Körzeti Könyvtárhoz tartozik a miénk, ők hozzák a könyveket, folyóiratokat, nekem csak ajánlalom kell, adminisztrálom és rendben tartom a mintegy 4 ezer kötetes állományt.

– És az irodalomajánlásban mennyire befolyásolja a papi hivatása?

– Hát igen, ez eleinte gondot okozott, túlságosan objektív akartam lenni, de már látom: erre nincs szükség. Senki sem tagadhatja meg önmagát – egy pedagógus valószínűleg a könyvtárban is elsősorban az, és másképp foglalkozik a gyerekekkel, mint a felnőttekkel. Én szenvedélyes utazó vagyok, a pénzemen diafilmeket, képeket, könyveket veszek, és úgy döntöttem: a téli kölcsönzési estéken diavetítéseket, élménybeszámolókat tartok az újtajmról. Moszkváról, Leningrádról csakúgy, mint ahová most készülök, a Szentföldről. Rómáról hogy lehetne beszélni a vallás említése nélkül?

Már szeminarista koromban is nagyon szerettem szervezni, akkoriban írtam meg egy betlehemes játék forgatókönyvét. Tavaly a zánkai gyerekeknek tanítottam be, nekik is élmény volt, és nekem is, hogy végre meg tudtam mozgatni a közösségi élettől teljesen elszórt falusiakat. A saját gyerekkorukat juttatta eszükbe – ki tudja? A lényeg az, hogy világnézetre való tekintet nélkül résztvettek benne.

Visszatérve a kérdésre: a könyvtárban nem folytatok egyházi propagandát, de a templomban népszerűsítom a könyvtárat, és például a nyári kulturális program mind a négy községi templomban ki van téve. Szeretném a hívőkben és az olvasókban is felébreszteni az egyetemes művészet, tudomány tiszteletét. Itt a faluban van egy galéria is, a balatoni festők tárlatával, azt is én mutatom meg az érdeklődőknek, akik sajnos ritkán helybéliek.

– Plébános úr, követhetőnek tartja-e példáját másutt is?

– Miért ne? Az egyház nem zárkózott el egészen a hasonló közösségi ténykedések elől, és ennek régi hagyományai is vannak. De kétón áll a vásár: ebben a községben a párttitkár, a tanácselnök és a népfront képviselője a falu nevében bizott meg bennem, és úgy érzem, erre eddigi munkámmal rászolgáltam.

A plébános szavaiból a közélet híreiben való naprakész tájékozottság érezhető, a lojalitása, türelme pedig irigylésre méltó. Pedig gondjai neki is vannak: beteg szíve miatt állandó orvosi kezelésre szorul. A pesti kórházi utakat mindig arra a napra időzíti, amikor nincs kölcsönzés, mert amit vállalt, azt lelkiismeretesen kívánja végezni.

*

Most is. Beszélgetésünk fogytán *Facsar Sándor* visszamegy a hideg könyvtárba, hátha jön még valaki. „Ha csak egy ember keres fel, már akkor sem ülök ott hiába” – mondja.

Tisztelem a kitartásáért, a példamutatás erejébe vetett hitéért. Ezek a keresztényi erények talán segíthetnek a könyvtárügy egyik-másik alaproblémáján.

Se tanács, se iskola nincs a községben, és a könyvtárnak itt se csak a kocsma az egyedüli ellenlábas, hanem a pénzhajsza és az érdeklenség is.

De ennek a kis falunak legalább van egy jó plébánosa és egy rendes párttitkára!

Turainé Matzkó Emma

A zenei osztályozás helyzete

Az OKT alkalmi bizottságának munkájáról

„A zenei könyvtárak látványos fejlődésének lehattunk tanúi az elmúlt három évtizedben, de különösen a 70-es és 80-as években. Sorra létesültek a zenei részlegek a közművelődési könyvtárban, nemcsak a nagyobbakban, de sok C-típusú városi kerületi, vagy községi könyvtárakban is. Miskolcon, Békéscsabán, Szombathelyen s több más városban ezek a részlegek zenei szakkönyvtárakká fejlődtek: nagy kottatárral, színvonalas kézikönyvtárral, a különféle hangzó dokumentumok gazdag választékával, s a helybeni zenehallgatás lehetővé tétele, a kotta- és hanglemezekölcsönzés mellett egyre jelentősebb szaktájékoztató tevékenységet is folytatnak. Ilyen körülmények között megnő az állomány tárgyi feltárásának jelentősége, hiszen a színvonalas tájékoztatás alapvető feltétele a sokoldalú, a hangzó állományt analitikusan feltáró, jól szerkesztett szakkatalógus.” – írja *Surján Miklós* egy kézíratos tanulmányában. Mint sorai is mutatják, időszerűvé vált tehát, hogy a zenei osztályozás problémáival foglalkozzunk. Megtette ezt *Rónai Tamás* is, aki a megyei könyvtárak tárgyi katalógusairól szólva felhívta a figyelmet erre a szakterületre (*Könyvtári Figyelő*, 1985/2. sz.). Az Országos Könyvtárügyi Tanács osztályozási szakbizottsága felkérésére készítette *Surján Miklós* azt a felmérést, amelyből a fenti idézet is származik, és amely a zenei osztályozás helyzetét tárgyalja. Adatai szerint a zenei könyvtárakban kétféle osztályozási rendszer terjedt el: az ETO 78 és az FZO (Flexibilis Zenei Osztályozási Rendszer, amelyet *Pethes Iván* dolgozott ki és publikált 1967-ben). A speciális zenei rendszert, „az FZO-t jelenleg legalább 13 különböző nagyságrendű zenei gyűjtemény használja állományának feltárására. A gyakorlat igazolta a rendszer használhatóságát. A zenei gyűjtemények egyre növekvő száma, a gyorsan gazdagodó és a dokumentumtípusok tekintetében sokrétűbb állományok indokolják az FZO szé-

lebb körben történő elterjesztését, amihez a feltételeket minél előbb meg kell teremteni.” *Surján Miklós* konkrét javaslatai közül azokat emelem ki, amelyeknek sürgető a megvalósítása: 1. el kell végezni a rendszer korrigálását, bővítését; 2. készüljön tágyumutató, esetleg ETO konkordancia jegyzék; 3. jelentessék meg a felújított táblázatot; 4. készüljön osztályozási útmutató, vagy tankönyv; 5. legyen gondozója a rendszernek.

Szerepel két olyan pont is a javaslatok között, ami azóta megvalósult. Az egyik, hogy a

REJSE GASZTON ES OSALÁ'DJA

MAKINA SÉVES 1986. APR. 01.

KMK továbbképzési tervébe minél előbb iktasson be zenei osztályozási tanfolyamot, ahol az FZO-t is oktatják (két ilyen is volt az elmúlt időszakban: 1986-ban Katalógusszerkesztés és szakozás a zenei könyvtárakban címmel, és 1986–1987-ben egy zenei továbbképző tanfolyam), a másik, hogy foglalkozzék a szaksajtó a zenei osztályozás kérdéseivel, szintén megvalósulni látszik, hiszen azóta több cikk is jelent meg ebben a tárgykörben a *Könyvtári Figyelő* hasábjain. Ezekből a cikkekből is kitűnik, hogy a zenei anyag feltárására kiváló FZO, amely a hatvanas évek szellemét, fogalomkészletét, felfogását tükrözi, ma már bővítésre, felújításra szorul. Az OKT osztályozási szakbizottsága ezért létrehozta a zenei osztályozás helyzetével foglalkozó alkalmi munkabizottságot, amely 1986. május 7-én ült össze, hogy megvitassa *Surján Miklós* tanulmányát, mérlegelje javaslatait és meghatározza a további teendőket. Ezen az értekezleten a következő döntés született: első lépésben az FZO korszerűsítését, fogalomkészletének felújítását kell elvégezni, ezután lehet majd gondolni az ETO 78 revíziójára is. Megalakult tehát az FZO továbbfejlesztésével foglalkozó szűkebb munkabizottság, melynek elnöke *Surján Miklós* (Baranya Megyei Könyvtár), tagjai: *Gócza Gyuláné* és *Gyimes Ferenc* (Állami Gorkij Könyvtár), *Szepesi Zsuzsanna* (MTA Zenetudományi Intézet Könyvtára), *Vavrinecz Veronika* (OSZK) és végül *Zöldi Péter* (OSZK).

A bizottság a munkát még nem zárta le, szeretné figyelembe venni a kollégák véleményét is, van azonban már néhány olyan eredménye, melyet érdemes közrebocsátani. Számot adok ezért néhány olyan változtatásról, amelyek a táblázat egészét, azaz magát a rendszert érintik, majd jelzem azokat a kiegészítéseket, amelyekkel a zenei osztályozók munkáját kívánjuk segíteni.

Strukturális változások

Alapvető változás történt a rendszer szerkezetében. *Pethes Iván* rendszere három fő részre oszlik, a fogalmakat három nagy csoportba sorolja: 1. zeneirodalom (zenei szakirodalom); 2. zeneművek; 3. zenei stíluskorszakok, zenei műfajok és külsődleges formai jegyek. A zeneirodalom és a zeneművek osztályozására a főtáblázatban, a zenei stílusok, műfajok és külső formai jegyek kifejezésére pedig a „korlátozott-

tan” közös alosztásokban találjuk a megfelelő jelzeteket. (Ez utóbbi megnevezés *Pethes Ivántól* származik, helyesebb volna az általánosan közös alosztás kifejezés, hiszen a táblázat egészében használhatók.)

Az átdolgozott változat négy fő részt különböztet meg: 1. zenei szakirodalom; 2. zeneművek; 3. zenei formák (műfajok); 4. zenetörténeti stíluskorszakok és a zeneművek külső megjelenési formája. Az első három csoport jelzeteit főtáblázati számnak tekintjük, a stílus és a külső formát pedig általánosan közös alosztással fejezzük ki. Így az első csoportban (zenei szakirodalom) találhatóak a 01 a zene tudományelmélete, a 02 zeneelmélet, a 03 a zeneszerzés, előadás, oktatás elmélete és gyakorlata, a 04 zenével foglalkozó személyek, a 05 zenei szervezet, a 06 kapcsolat a más művészetekkel, a 07 zenetörténet, a 08 népzene, és a 09 segédkönyvek főtáblázati számok. A második csoportban (zeneművek) a következők: 1/4 hangszeres zene, 5/8 vokális zene; a harmadik csoportban (zenei műfajok) pedig a 9–5, a hangszeres zene műfajai, a 9–6, a vokális zene műfajai, a 9–7, a drámai, szinpad műfajok és a 9–8 iskolák főtáblázati számai. Általános közös alosztások: .032/.034 zenetörténeti stíluskorszakok, .07 zeneművek az előadás nehézsége szempontjából, .081 zeneművek részei, .089 átiratok, .09 a zeneművek megjelenésének külső formái.

Megváltozott tehát a 9-es főosztály jelzése. Az eredeti változatban ide a zenei összkiadások, gyűjtemények tartoztak, alosztása az 1/8 szerint történt, az 1/8-as főosztályok megismétlődtek a megjelenési forma, egy külső formai szempont elsődleges figyelembevételével. Az új táblázat a külső formai jegyeket a .09-es általánosan közös alosztással fejezi ki. Itt kap helyet az összkiadás, gyűjteményes kiadás jelzete is. A 9-es főosztályban a műfajokat soroljuk fel: 9-5/-8 kötőjeles jelzetekkel. Ezek a jelzetek főtáblázati számként használandók, de megengedett a kötőjeles jelzetrészek összekapcsolása a 0/8 főtáblázati számokkal.

Szükség volt a táblázatok kiegészítésére, új fogalmak bevezetésére. Ezt sürgette a régi zene reneszánsza, illetve sürgették a legújabb zene változatos megjelenési formái. Műfajok és hangszerek egyaránt hiányoznak a régi és a modern zene jelenségeinek, fogalmainak pontos kifejezésére, osztályozására, megjelölésére. A népi hangszerek sorát is ki kell bővíteni.

Pethes Iván táblázata nem foglalkozik a dzsessz és a könnyűzene műfajaival sem. A hatvanas évek óta a technika is nagyot fejlődött, új hanghordozók, új lejátszóberendezések stb. születtek. Kiegészítési javaslatainkban figyelembe vesszük a speciális területek szakembereinek véleményét.

A hangszereket csoportosító 1-es főosztály vizsgálata során a munkabizottság tagjai egyetértettek azzal a javaslattal, hogy a táblázat jelentős részében megtalálható .8 népi hangszerek, és .9 történeti hangszerek számvégződését kell valamennyi hangszer esetében a népi, illetve a régi típus kifejezésére használni, valamennyi osztály utolsó szakcsoportját pedig az „egyéb”, illetve a pontosan nem azonosítható hangszerek megjelölésére kell fenntartani. Mindez számos változást eredményezett a hangszerek korábbi felosztásához képest. Néhány példa: 14 frikciós (vonós) hangszerek, 141 hegedű, 141.8 népi hegedűk, 141.9 történeti hegedűk, 149 egyéb, az előbbi kategóriába nem sorolható frikciós hangszerek, 149.8 népi típusok, 149.9 történeti típusok.

Komoly kiegészítésre volna szükség az ütőhangszerek osztályában. Az ütősök instrumentáriuma a húszas évek tájkán nőtt meg jelentősen. A szimfonikus ütőhangszerek örökbe fogadták Latin-Amerika szinte valamennyi ütőhangszerét és néhány egzotikus hangszert is. A népi és nem népi hangszerek az ütősök családjában teljességgel összemosódnak. Az eredetileg népi hangszerek egyre nagyobb szerepet kaptak a szimfonikus zenekarokban, lassan egyrangúvá váltak a vonós és fúvós hangszerekkel. Az ütőhangszerek szakcsoportjának felújítása céljából áttanulmányoztuk *G. Avgerinos* *Handbuch der Schlag- und Effektinstrumente, I. Blades Percussion instruments and their history* és *W. Kotoński* *A modern zenekar ütőhangszerei* című munkáit. *Kotoński* a „mai európai zenei gyakorlatban használatos” hangszereket tárgyalja, amelyek többségét nagy európai cégek állítják elő. Az FZO megfelelő főosztályába *Pethes Iván* is a 20. századi zenei gyakorlatban használatos hangszereket vette fel. Ezek között találunk olyanokat is, amelyeket inkább a népzenehez asszociálunk (például a cimbalom, a szájharmonika), de már helyet kaptak a műzenei gyakorlatban. Az ütőhangszerek osztályozásánál még több olyan hangszerrel találkozunk, amelynek népi eredete közismert. A kiegészítés a fent említett szakmunkák alapján történt, az új

hangszerek a rendszer megfelelő helyeire kerültek. Az ütőhangszereknél is meghagytuk a .8 és a .9 számvégződést az eredeti népi hangszerek és a történeti típus kifejezésére.

Nagy segítséget jelentett a népi és a régi hangszerek számbavételénél *Erdélyi Frigyesnének* a *Könyvtári Figyelőben* megjelent kiegészítési javaslata (1988/1. sz.). Néhány hasznos jegyzékkel is kiegészítjük a táblázatot. Megadjuk a táncformák és a zsánerdarabok egységesített névformájának jegyzékét, amely az A/Z névalosztás pontos és következetes megjelölését fogja segíteni. Több kisebb átcsoportosítás történt a zenei formák rendszerezésében: az opera és az opera részletei azonos szakcsoportba kerültek, részletesebb a dalirodalom kifejtése, hogy csak néhány példát említsék.

*

Beszámolóm elsődleges célja a zenei könyvtárosok és az osztályozási szakemberek tájékoztatása, egyúttal a bizottság azon kérésének tolmácsolása is, hogy javaslataikkal, észrevételeikkel segítsék munkánkat.

Gócza Gyuláné

Ünnepélyes keretek között megnyitották 1989. február 17-én délelőtt 11 órakor a Pécsi Egyetemi Könyvtár felújított, megnagyobbított, a városhoz és egyeteméhez igazán méltó épületét. Az ünnepséget *Ormos Mária* akadémikus, a Janus Pannonius Tudományegyetem rektora nyitotta meg. Rövid beszédében örömének adott hangot, hogy az egyetem ennyi idő után végre valódi könyvtárral rendelkezik: hogy a nehéz gazdasági helyzet ellenére is mód nyílott ilyen nagyszabású rekonstrukció megvalósítására; hogy a könyvtár korszerű, modern, szinte minden kívánalomnak megfelel; és köszönetet mondott mindenekelőtt a könyvtár kollektívájának, amely rengeteg pluszmunkával, önfeláldozóan dolgozott az új könyvtáron; a tervezőknek és az építőknek, akik remek munkát végeztek; végül, de nem utolsósorban a Művelődési Minisztériumnak, amely minden erejével segítette a könyvtár létrejöttét. Ugyancsak *Ormos Mária* adta át a könyvtár munkatársainak az egyetemi tanács kitüntető oklevelét. Ezt követően *Pusztai Ferenc* miniszterhelyettes mondott ünnepi beszédet (szövegét a *Könyvtáros* következő száma teljes terjedelmében közölni fogja), majd „a hadművelet vezényletéért” átnyújtotta *dr. Bérdi Györgynek*, a könyvtár főigazgató-helyettesének

az Elnöki Tanács által adományozott Munka Érdemrend ezüst fokozatát. *Pusztai Ferenc* után a könyvtár főigazgatója, *dr. Tóth Tibor* emelkedett szólásra. Átvette az intézményt, és a rektorasszonyhoz hasonlóan, ő is köszönetet mondott mindenkinek, aki tevőlegesen közreműködött abban, hogy a könyvtár új formák között, magasabb szinten működhessen. Az ünnepséget a JPTE „Tanárképző Körúsa”-nak műsora emelte, utána pedig az egyetem rektora adott nagyszabású fogadást. A *Könyvtáros* a közeljövőben sort kerít az új, illetve megújult intézmény részletes bemutatására.

A földesi (Hajdú-Bihar m.)

Általános Művelődési Központ az idén felveszi a község nagy szülöttének, *Karácsony Sándornak* (1891–1952) nevét. A névadóval kapcsolatos különböző dokumentumok megszerzésére az ÁMK könyvtára nagyszabású akciót indított. A könyvtár megvásárolja magángyűjtőktől és könyvtáraktól *Karácsony Sándor* pedagógiai, filozófiai és más műveit, közérdekű életrajzi dokumentumokat (levelek, fotók stb.), kivéve *A magyar éjszárás* című munka 1985-ös kiadását. Címük: Általános Művelődési Központ Könyvtára, 4177 Földes, Vörös Hadsereg u. 8–14.

Számítógépes nyilvántartásra

tért át a zombathelyi Bercsenyi Dániel Megyei Könyvtár. A számítógépek egy részét a megyei tanács megrendelésére már tavaly decemberben megkapta a könyvtár a megyei Markusovszky Kórház számítógépes csoportjától. A nyilvántartáshoz szükséges programot a Művelődési Minisztérium megrendelte. A megyei könyvtár, amely évente 350–400 ezer kötetet kölcsönöz, napi forgalma pedig 800–1200 kötet között váltakozik, részletes módosításokat kért a programot kidolgozó SZÜV-től. A módosítások elkészítését a számítástechnikai vállalat elég hosszadalmas határidőre vállalta, július 1-jéig fogja „leszállítani”. Az idei év tehát a számítógé-

pes nyilvántartás előkészületi éve lesz Zombathelyen. Várhatóan 1990-től lehet majd vonalkódos adatleolvasással pillanatokon belül megtudni, ki, milyen könyvet jegyzetett elő a könyvtárban, vagy kinél van egy-egy más által is igényelt mű. A számítógépes nyilvántartás tapasztalatairól, eredményeiről és feltehető gondjairól a *Könyvtáros* a későbbiekben részletes beszámolót fog közölni.

Az Ipari Minisztérium által létrehozott

videotext alapú gyorsinformációs rendszer – az IP-COM – lehetőségeit, használatát mutatták be a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárban az érdeklődők széles körének. Az IP-COM segítségével a zalai gazdálkodók tevékenységük eredményes végzéséhez nélkülözhetetlen információkat nyerhetnek a külpiaci lehetőségek megismerésétől az alapanyagok beszerezhetőségi esélyeiről tájékoztató információkig. A könyvtár szakemberei működés közben mutatták be a rendszert.

A Veszprém megyei pedagógiai bibliográfiák

szépen gyarapodó sorozatában megjelen a *Tóth Dezső* életművét, munkásságát bemutató füzet. A kiadvány melegen méltatja az Országos Oktatástechnikai Központból tavaly nyugdíjba vonult kiváló könyvtáros tevékenységét, ismerteti életútját, majd kiemelkedő publikációs tevékenységének remek bibliográfiai feltárását nyújtja. A kiadvány – tekintettel *Tóth Dezső* különleges szakmai pályafutására – szakbibliográfiának is remekül hasznosítható. A *Könyvtáros* a közeljövőben fog *Tóth Dezső*vel hosszabb interjút készíteni.

A magyar könyvkiadás helyzete napjainkban

Történelmet élünk, nap mint nap. Olyan kérdések kerülnek elő, kapnak széles körű nyilvánosságot, melyek nemhogy kisiskolás korunkban, de két éve is elképzelhetetlenek voltak. Ha egy hétig netán külföldön tartózkodik valaki, hazatérve úgy tűnik – kizökkent számára az idő, sok eseményről, információról maradt le. Az élet, a társadalom, a politika, sőt a közművelődés területén, s mindenütt, hová tekintetünk elérhet, új fejezetek, szakaszok kezdődnek. Eddig vadul elítélt, kiátkozott szerzők százezres példányszámban jelennek meg és fogynak el, tíz éve betiltott művek kerülnek elő raktárak mélyéről, szabadon kölcsönözhető zárt raktárak polcain féltve őrzött tabukönyvek, és új kiadók alakulhatnak tucatjával – szabad, szabados programmal –, s mindezek mellett vagy következtében lényegesen nőnek a könyvárak, a korábbi hagyományos struktúra inogni látszik, s alakul valami, de hogyan is alakul s milyen összetevők következtében? E kérdéskört próbálom körbejárni a magyar könyvszakma szempontjából, az alapanyaggyártók és az előállítók, a kiadói struktúra önfejlődése és a vásárlók, olvasók oldaláról megközelítve.

Áru vagy kivételezés?

A magyar könyvszakma (könyvkiadás és -terjesztés) egy történelmi szakasza zárult le 1987. december 31-én. Ha úgy vesszük, új korszak kezdődött a magyar könyvkiadásban. Az a védőernyő, melyet korábban élvezett, mely alá több-kevesebb biztonsággal behúzódhatott, megszűnt, igaz a szelek korábban is csapkodták, de nem áztatta el a zápor vagy kitartó, lassú hóesés. Lehetséges, ez a védettség bizonyos mértékben kényelmes helyzetbe hozta az alatta állókat, de csak annyira, mint azokat a nagy vállalatokat, melyek milliárdos veszteségeket termelve aranyszegélyű, zászlós

kitüntetések kaptak; nem is beszélve az értékbeni nagyságrendekről. A könyv áru lett, eddig is az volt, csak különleges áru, most egyre inkább úgy lehet tapasztalni, a megkülönböztető jelző elkopott, nem használatos. Piaci viszonyok vannak – ez lényegét tekintve helyes is lehetne –, de ez nem vonatkozhat a könyvek valamennyi csoportjára, mint ahogy szinte sehol nincs ez így a világon. A piaci helyzet kialakulásának egyik leglényegesebb mozzanata, hogy az állam kivonult vagy kivonulni látszik a kultúrából, annak számos területéről. Az oktatásba – a sok tiltakozás, petíció stb. hatására és remélem önnön belátásból is – visszatérést határozott el a kormányzat! Kellően támogatott és bizonyos területeken kivételezett könyvkiadás nélkül azonban sem az oktatás, sem a nemzeti művelődés ügye nem megy előre.

Miért is kell – nyugodtan ismételjük meg – a kivételezés? A válasz egyszerű: a nemzeti kultúra értékeinek megőrzése, megvédése érdekében, hogy ne vesszen ki nemzedékek tudatából *Tóth Árpád*, *Bod Péter*, *Déry és Illyés*, és hogy például a *Képes történelem* kötetei kevesebbe kerüljenek, mint egy leporolt bestseller...

Régi igazság, hogy támogatás nélkül nincs nemzeti kultúra, melyre leginkább a kis nemzeteknek van szükségük, így nekünk is, akik mi mással is büszkélkedhetnénk most? Természetesen nem világszínvonalú termékekkel, csak azzal, ami a fejekben van és remélhetőleg lesz.

Demokratizálódik az ország, a nyíltság, a vélemények cseréje növeli erőnket; a jogállamiság felé haladunk. Ennek egyik talpköve az életbe lépett új sajtótörvény, mely jelentős lehetőséget adott a széles körű könyvkiadási tevékenységre. S a megmértetés nem a hivatalban történik, hanem az úgynevezett piacon. Csak sajnos – éppen oktatásügyünk csődje miatt – nem azonos eséllyel indul ebben a versenyben

egy botránykönyv vagy egy áltudományos munka *Radnótival* vagy éppen egy *Tények és tanúk* kötettel. Az új sajtótörvény mellett más megkötöttségek is felszabadultak, így például a könyvek szabadadásuk lettek. S ez természetes módon a fogyasztói ár emelkedésével járt.

A papír ára is „alakul”

A papíripar mint ellátó monopolhelyzetben van, diktálja az árakat a nyomda, a kiadók és a közönség felé. Ez persze nem zárja ki, hogy ellátási nehézségek ne lennének, akár a WC-papír, akár a rotációs vasszetpapír vonatkozásában. A Papíripari Vállalat gyártó, készletező, szállító és importőr is egyben, és energiaigényes ágazat; ezek után mit várhatunk? A hírek szerint 1989-ben még további mintegy 30–35 százalékos áremelést! A nyomdák s így a kiadók negyedéves előrendeléssel kötelesek és kénytelenek megrendelni a papirkontingenseket, a szállítás pedig olyan, amilyen. S mi ennek konkrét hatása a könyvkiadásra? Az, hogy „időközben” nem lehet példányszámot módosítani. Az előrendelt papír készletezése a nyomdákra hárul, s újabban e költséget a kiadókra is megpróbálják áthárítani. S persze itt sincs másként, mint az ipar más területén; az ütemtelen szállítások miatt mindenki többet rendel, biztos, ami biztos alapon. (A hiánygazdálkodás itt is „hiánytalanul” érvényesül.) Az árak emelkedése – mint az infláció egyik kritériuma – a papírgyártásban talán nagyobb mérvű, mint azokban a gyártó, előállító és szolgáltató szférákban, melyek a társadalmi nyilvánosság szerkezetében más lépcsőfokon foglalnak helyet. A fogyasztó nem a papírár emelkedését éli meg, hanem a könyv mint késztermék drágulását. A papírárak az utóbbi három évben mintegy 50 százalékkal emelkedtek a hazai piacon, illetve a nempiacon, mert piacról a legjobb indulattal sem beszélhetünk. A piac legfeljebb abban érvényesül, hogy azonos minőségű papírok ára közt 5–45 százalékos eltérés is lehetséges...

A nyomdai helyzet összességében – sokak véleménye szerint – a szakértelem, a hozzáértés hiánya és a valóban jól képzett szakemberek elvándorlása miatt romlott. A Rákosi-korszakban munkásarisztokráciának nevezett és megbélyegzett nyomdászréteg a nagyüzemeknek hátat fordítva a kisvállalkozói szférát választotta. Csoda, ha esett az előállítás minősége és színvonala, ha a nyomdai visszaigazolá-

sokra hónapokat kell várni, ha a szerződéses fegyelem lazult, s a megjelenés időbeni biztonsága – főként a terjesztő vállalatok számára károsan – olyan, mint a kutya vacsorája? A szállítási határidők rovatban sztereotip mondatok: „az anyagok beérkezésétől függően”, „késés géptörés miatt”. A nyomdai ár pedig annyi, amennyit az előállító a megrendelővel szemben el tud érni. Árvita gyakorlatilag nem lehetséges, mivel a számla nem részletezett, egy összeg, amit ki kell fizetni. Úgynevezett tarifák sincsenek már – végösszegek vannak, igaz a nyomdai átfutási idő a korábbi évek 11–13 hónapjáról átlagosan nyolc és félre csökkent.

Piacnak kéne lennie, de még sincs, nincs akkora, főként szedési kapacitás, hogy a megrendelők előtt alternatíva lenne, illetve a választás lehetősége minimális. S ha pedig nincs alternatíva, akkor diktátum van; jelen esetben áremelés. Az utóbbi két év néhány áremelésének mértéke: egyszínnyomás esetén mintegy 20, kétszínnyomásnál 20–30, többszínnyomású igényes képzőművészeti és bibliofil kiadványoknál 40–100 százalék.

És még egy tényező: a nyomdák jó részében – az elhibázott nyomdai rekonstrukcióból adódóan – az export elsőbbséget élvez a hazai felhasználásra készülő termékekkel szemben. A könyv a gyártás szempontjából nem a legkifizetődőbb termékcsoportja a nyomdai előállításnak. A nyomdaipar belső struktúrájában leküzdhetetlen hátrány a szedési kapacitás elégtelensége. A könyv – ki kell mondani – ma már nem mindenki számára hozzáférhető, az életszínvonal drasztikus csökkenése és a könyv árának jelentős emelkedése miatt. Kevéssé ismert adat: egy könyv előállításánál 90 százalék az anyagköltség, a művelési költség, a gyártás, a technika, a ragasztó, a festék és minden egyéb – a szellemi ráfordítás pedig (honorárium, szerkesztés stb.) 10 százalék. A fejlett országokban ez a 90 százalék csak 25! Az adatokból látható, mennyit emelkedett az anyagi, technikai oldal; igaz, bizonyos mértékben a szellemi is, mivel a honoráriumok alsó határát rendelet szabályozza, kevesebb nem fizethető ki, mert a szellemi értéket – úgy tűnik – csak így lehet védeni. Született ugyan rendelet a honoráriumok 20 százalékos emelésére, csak a rendelet önmagában nem biztosítja ennek anyagi fedezetét. Sajnos igaz az is, hogy a kiadók és a nyomdák közti kapcsolatok alakulásában a kiadók lassúsága, konzervativizmusa is vétkes, sok a nem „nyomdaérett” kézirat stb.,

és az is, hogy a nyomdaipar modernizálását nem követte a kiadók technikai korszerűsítése. Kevés, kétségbeejtően kevés a kiadókban az elektronikus szövegszerkesztő gép, alig van példa a diszken való rögzítésre és egyéb korszerű eljárásokra, melyek a munkát óriási mértékben könnyítenék és az átfutási időket lényegesen rövidítenék.

A kiadók keservei

A könyvkiadóknak mindezen hatásokon és körülményeken kívül még legalább három tényezővel kell szembenézniük: a dotációcsökkentéssel, az új kibocsátói versennyel és a vásárlóközönség új igényeivel, szelektív magatartásával, s egyre soványabb pénztárcájával. Az állami költségvetésből juttatott dotáció (tankönyvek nélkül) a korábbi 186 millióról 1988-ban 77 millióra csökkent. Természetesen ez nem mindegyik hagyományos – állami – kiadónkat sújtotta azonos mértékben. Korábban is önfenntartó volt az Európa, a Medicina, a KJK, a Helikon és a Corvina.

A dotációcsökkenés a legérzékenyebben a Szépirodalmi, a Móra, a Gondolat s általában a klasszikus értékeket kibocsátó kiadókat érintette. Az elszegényedéshez jelentősen hozzájárult a fenntartási költségek emelkedése, valamint a kiadók úgynevezett másodlagos kiegészítő tevékenységéből eredő bevételek csökkenése (például naptárak, katalógusok, árjegyzékek és egyéb megbízásos kiadványok). Ez utóbbi természetes jelenségnek látszik, mivel a könyvkiadási tevékenység monopolhelyzete megszűnt. Az új sajtótörvény adta lehetőségek következtében számtalan új főhivatású kiadó – főként szövetkezeti és privát – alakult. Rendszeres könyvkiadási tevékenységre szóló jogosítványt 1988 első félévében mintegy 40 különböző jogi formáció (kisszövetkezet, kft, egyesület stb.) kapott, lehetséges, hogy jelenleg a százat is megközelíti a számuk. Ezeknek természetesen nemcsak önfenntartóknak (dotációs segítség nélkül), de nyereségre törekvőknek is kell lenniük – vagyis (főként) csak olyan könyvek kiadására vállalkozhatnak, melyek jövedelmezők. Óvakodom kategorikus vagy sommázó és általánosító beskatulyázásoktól, ezért csupán úgy fogalmazhatok: fellépésük kommercializálta a magyar kiadványkiadást. Természetesen nagyon sok jelentős mű, értékes és több esetben nélkülözhetetlen kiadvány látott napvilágot jóvoltukból.

Korántsem mondanám, hogy az aluljárókba való minden, amit az ún. vállalkozói kiadványkiadás produkált. A hagyományos kiadók – a kezdeti pironkodó lépések után – maguk is az önfinszírozás rögzös útjára voltak kénytelenek lépni, hogy ennek bevételeiből finanszírozzák az értékes művek kiadását.

Az árszint – az alapanyag-gyártók és -előállítások diktálta áremelések mellett – a kiadók kényszerűségéből is nőtt, vagyis a nagyobb közönség érdeklődésére számot tartó könyvek árait a lehetségesig emelték, a többit pedig csak a szükséges mértékben. Mindez természetesen nem volt elegendő – műszám csökkentésre is szükség volt és van, mégpedig olyan műfajokban, melyek többnyire csak egy kisebb réteget, az értelmiséget vagy annak egy-egy csoportját érintik. Ezek versek, tanulmánykötetek, speciális szakkönyvek, tudományos könyvek. S a veszély itt van, a szellemi értékek választékának hátraszorulásában, az alkotók elkedvetlenedésében s a felhasználók szellemi újratermelődése ellehetetlenülésében és célvesztettségében. Mert kevés az olyan új alapítású kiadó, amelyik Babits-verseket ad ki angolul, mint például a *Maecenas*, vagy netán profitját ugyanabban a szférában kamatoztatná tovább, ahonnan azt nyerte, kitermelte. A kiadványból szerzett nyereség és befolyt adó máshová áramlik, pedig az ittmaradásával értékvédő szerepet tölthetne be. Nem hiszem, hogy ez pénzügy-technikai módon nem oldható meg.

A mecenatúra kérdése újra és újra felvetődik, nem kerülhető ki; a fogalom, megítélésem szerint, tágabb mint a hagyományos dotáció. Helyes az a törekvés, hogy az állam, vagyis a köz, ne az intézményeket, a kiadókat támogassa, hanem a műveket. Csakhogy ennek is nagyon sok buktatója van. Demokratikus, hogy a kialakítandó pályázati rendszerben indulhasson állami, magán, vállalkozói, nem hivatásos és bármely kiadó. Még az is el tudom képzelni – ha nagyon nehezen is –, hogy egy viszonylag objektív, illetve társadalmilag hasznos rangsort létre lehet hozni. Csakhogy félek, bizonyos beidegződések kapcsán mennyiségi, pejoratív értelemben vett bázisszemlélet alakul ki. Ha például a Magvető 1988-ban 40 első kötetes szerző művére kapott támogatást, akkor 1989-re mondjuk már csak 24-re, mivel a többi jelentkezőt is támogatni kell. De miből? Ugyanabból vagy csak minimálisan emelt összegből. És még valami: a kezdő, induló szerzők, de a már ismertek is, általában a hagyomá-

nyos állami kiadókhöz adják be kézírataikat. Az még soha nem fordult elő, hogy egy szerző vagy azok egy csoportja egy magánkiadót szidott, kiszervezett volna kéziratának visszaadásáért. A kéziratokat ezekben a hagyományos kiadóknál el kell olvasni, eleve olvasatlanul visszaadni nem illik.

A Magvető Kiadó munkatársai évente több száz kéziratot olvasnak el, és belőlük nyilván sokat adnak vissza. Ezt akár szolgáltatásnak is nevezhetnénk – az elutasítás keserű piruláival együtt –, és ez úgy tűnik, csak az állami kiadók kötelessége. És ezt valakiknek el kell végezniük. Más tehát a szellemi, anyagi teherviselés aránya egy kisebb és egy nagyobb kiadóban, s ezt a mecenatúra elosztásában is figyelembe kéne venni. Magam is ellene vagyok az „en bloc” intézményi támogatásnak, a produktum legyen a mérce. Talán a svéd példát ajánlhatnám, ahol a már megjelent könyvre lehet támogatást kérni – ez valódi kockázat és valóban műre koncentrált.

Az új helyzethez különböző módon alkalmazkodó kiadók többsége talpon maradt, s ha nem is elkélezeltőségük szerinti, önmaguk által elvárt mértékben teljesítették a rájuk róttakat, de lényegileg nem hagyták összedőlni a kulturális értékek vakolatlan építményét. A nyitabb és demokratizálódott könyvkiadás sok új energiát, kezdeményező készséget szabadított fel, és sok értékeset hozott felszínre, de hordaléka ezt meghaladó mértékű. Az új vállalkozói könyvkiadás gyorsasága, reagálási készsége inspirálólag hatott a hagyományos kiadói ágazatra is, sőt azt is mondhatjuk, bizonyos görceit is feloldotta, megteremtette versenyképességét s növelte elszántságát.

A kereskedelmi forgalom

A könyvkereskedelmi forgalom növekedése az elmúlt három évtizedben – az 1981/82-es csekély mértékű megtorpanástól eltekintve – egyenletes volt. Az 1988-as év rosszul kezdődött, az első félévben a forgalom folyóáron csaknem 10 százalékkal volt alacsonyabb az előző évinél. Az év mégis a vártnál jobban sikerült, a jóslott forgalomcsökkenés nem következett be, s ezt jelentős eredménynek kell elkönyvelnünk, még akkor is, ha a könyvvásárlás összegének szerény mértékű emelkedésében az árszint-növekedés jelentős szerepet játszott. (Az ÁKV kimutatásai szerint az árindex az 1985. évi 57 forintról 82-re nőtt 1988-ban.)

Az új vállalkozói szellem a könyvkereskedelemben még nem igazán érezhető, csupán az alkalmi, utcai könyvárusok száma nő, a bolthálózat finansziális nehézségek miatt alig bővül. Ugyanakkor sajnálatos módon csökken a munkahelyi könyvterjesztés, mindenekelőtt a személyi jövedelemadó bevezetésének következményeként. Az ÁFÉSZ-ek könyvvásárlása jelentős mértékben visszaesett finansziális és pénzügypolitikai okokból. Örvedetes, hogy a vásárlóközönség nominálisan nem csökkentette a könyvbeszerzésre szánt kiadásait, igaz némileg emelt összegért számottevően kevesebb kötetet helyezhetett a könyvespolcra.

A könyvvásárló- és olvasóközönség mohón vetette magát a korábban tiltott gyümölcsre, azokra a művekre, melyek megjelenése korábban elképzelhetetlen volt, s azokra a leleplező riport-, dokumentum- és egyéb kötetekre, melyek a mai élet fonákságait, visszaéléseit mutatták be ilyen-olyan módon és változó színvonalon.

A botránykönyvek, viccgűjtemények, az aluljáró-irodalom, a szexkönyvek, az áltudományos munkák dömpingjét tapasztalhattuk az elmúlt évben – jelentős vásárlóerőt vonva el a korábban biztos fogyásúnak hitt kiadványok elől, s az átlagolvasók érdeklődése e kiadványok javára billent egy flexibilis szituációban. Végül is ugyanarra a piacra egyre nagyobb számú kibocsátó termel, s ez a piac csupán földrajzilag látszik bővíthetőnek, társadalmi réteg szerint aligha. A vidéki értelmiség folyamatos és rendszeres könyvellátása még mindig nem megoldott, a kis településeken kevés a könyvbeszerzési lehetőség, a postai szállítást pedig átlagos esetben drágább, mint maga a könyv.

Az életszínvonal csökkenése, a kormány vásárlóerőt befagyasztó intézkedései a könyvet jobban érintették, mint más árucikket, az ár-emelések pedig jobban azokat, akiket rendszeres könyvvásárlóknak szoktunk nevezni. A közönség igénye, ízlése polarizálódik, egyes rétegek megpróbálnak kitartani korábbi kulturális színvonaluk mellett, egy egyre növekvő réteg pedig csupán az „aluljáró-irodalom”-ra hajlandó pénzt áldozni. Ez a két kultúrára szakadás veszélyes tendencia, körvonalai kibontakozóban vannak, s egy szakadás nem csupán az ízlés szintjén nyilvánulhat meg. Az általános és közműveltség csökkenése köztudott, az általános iskolásoknál diszleksziát tapasztalunk, a középisoklásoknál olvasási zavarokat, az egye-

temi felvételizők történelmi ismeretei pedig viccgűjteményekbe kíváncsognak.

Az olvasás megszerettetésében nagyobbak a mulasztásaink, mintsem azok rövid távon megoldhatók lennének. (Ebben rengeteg tényező játszott közre – ezt azonban most nem részletezem.) A műveltséghez való jogot az alkotmány garantálja, de ez nem jogi kérdés: a feltételeket kell biztosítani, s ha ez utóbbiak már adva is lennének hozzá, fennáll annak veszélye, hogy az állampolgárok egy jelentős része ezzel élni nem akar, mert úgy látja, a műveltség, a tudás nem érték, sem anyagi, sem erkölcsi megbecsülésben nem részesül. A polarizáció e társadalmi megítélésben is érvényesül: vagy szegény művelt, vagy gazdag bunkó leszel.

*

A könyvkiadás célja nem a könyvkiadás maga. Célja kulturális értékek létrehozása, a nemzeti értékek támogatása és eljuttatása a közönséghez elérhető áron. E körből természetesen nincs kizárva semmi, ami szórakoztató, könyved, netán nem fennkölt – csak az arány, a mérték nem mindegy! Most pedig a mértékkel van baj. A könyvkiadás folyamat, kiszolgálója azoknak az érdekeknek, melyek egy országot, nemzetet felnőtte, gondolkodóvá, építő akaratúvá, belátóvá tesznek; olyan emberekké, akik nem csak tudják, de cselekszik is a fennmaradás, a fejlődés józan parancsait.

Zöld Ferenc

Nemzeti bibliográfia kompakt lemezen

Angol–francia közös kísérletek

Korábban már hírt adtunk a CD-ROM-ról, erről az új információhordozóról (*Könyvtáros*, 1988/8. sz.), a közelmúltban újabb részletekről értesültünk, éspedig elsősorban könyvtári alkalmazásának lehetőségeiről, illetve eredményeiről.

A British Library kutatási és fejlesztési részlege a J. Whitaker and Sons kiadóvállalattal együttműködve már 1985-ben előállított bibliográfiai adatokat (leírásokat) tartalmazó CD-ROM lemezeket. Az első ilyen lemez a BNB MARC egyik alsortozatát, a *Conference Proceedings Indexet* és a Whitaker-féle *British Books in Printet* tartalmazta. A második lemezre az ESTC (*Eighteenth Century Short Title Catalogue*), az SRIS (*Science Reference and Information Service*) katalógusának bizonyos részeit és a *British Books in Print* újabb részleteit rögzítették.

Az azóta eltelt években széles körben – kiállításokon és konferenciákon – „reklámozták” vagy – helyesebben szólva – ismertették a lemezekkel kapcsolatos kísérleteiket, azaz a CD-ROM bibliográfiai felhasználásának eredményeit. Ezek a lemezek azonban pusztán bemutatásra szolgáltak, kereskedelmi forgalomba nem kerültek.

A lemezek előnyei. A BNB MARC adatbázis egymilliónál több bibliográfiai leírása például elférne két-három CD-ROM lemezen, ezek postai úton könnyen terjeszthetők, élettartamuk – eddigi ismereteink szerint – korlátlan. A legelterjedtebb CD-ROM kiadványok a szokványos IMB PC mikroszámítógépekkel és a különféle CD-ROM meghajtókkal (lejtátszókkal) használhatók. A berendezések ára egyre csökken. A már forgalomban lévő lemezekhez a szükséges úgynevezett „alkalmazási” szoftver külön floppy diszken beszerezhető. Ezt minden alkalommal be kell „táplálni” a mikroszámítógépbe, ha a „kereső” szoftvert használni kívánják.

Szabványosítási problémák. A lemezek átmérője egységesen 12 centiméter, az információk elhelyezésének és elrendezésének gyakorlati megoldása ma már szabványosnak tekinthető. A keresésnek, a felhasználás módjának egységesítése azonban még nem megoldott, könyvtári körökben vita tárgya, részben ez indította el a British Library és a Bibliothèque Nationale kutatási programját. A különböző kiadóvállalatok túlságosan sokféle szoftvert fejlesztettek ki saját gyártmányaikhoz. Közöttük sok a hasonló célú, az azonos jellegű, ezért

a lemezeket előállító és egymással szoros kapcsolatban álló szervezetek és csoportok számára ésszerű lenne a szabványosítás.

A kísérletezés időszaka. 1986-ban az International/MARC Advisory Committee égisze alatt tárgyalások kezdődtek egy olyan alkalmazási szoftver létrehozása céljából, amelyet a nemzeti bibliográfiai tevékenység során hasznosítani lehetne. A végső cél: megkönnyíteni a CD-ROM lemezek cseréjét a nemzeti intézmények között. A lemezek ily módon használhatók lennének az egyes országok intézményeiben az ott alkalmazott „helyi” keresési nyelveken, minden nehézség nélkül át lehetne váltani a British Library lemezeiről a Bibliothèque Nationale lemezére, hogy azonos módszerrel folytassa a felhasználó a keresést.

A megbeszélések 1987 decemberében Londonban folytatódtak és ekkor érték el csúcspontjukat. Ezen képviseltették magukat Franciaország, az NSZK, Portugália, Spanyolország, Norvégia és Hollandia nemzeti könyvtárai is. Az értekezlet javasolta, hogy a British Library és a Bibliothèque Nationale közösen hozzon létre olyan CD-ROM lemezeket, amelyek angol és francia bibliográfiai leírásokat egyaránt tartalmaznak, és vizsgálják meg, lehetséges-e két különböző MARC formátumot használó adatbázisban azonos módszerrel keresni.

A British Library a BNB MARC adatbázisból harmincezer bibliográfiai leírást készít az 1950 és 1988 között megjelent, Európa történetével foglalkozó könyvek adataival, a leírások az UKMARC szabályait követik. A Bibliothèque Nationale ezzel egy időben elkészíti a francia nemzeti bibliográfia egy éves anyagát, ugyancsak mintegy harmincezer leírást, UNIMARC rendszerben. Ezután előállítják azt a CD-ROM lemezt, amely az adatbázis adatait külön-külön tartalmazza, és amelyen a franciáknál és az angoloknál használt módszerrel egyaránt lehet keresni. A munka elvégzésének

határideje a terv szerint 1988 júliusa volt, arról nincs hírünk, elkészültek-e.

Terjesztés. A kísérleti lemezt az elképzelések szerint kiértékelésre, illetve kipróbálásra eljuttatják az IMNAC tagjaihoz és azokhoz az intézményekhez, amelyeket az előbbiek jelölnek majd ki. A kutatási programot a későbbiekben előreláthatóan kiterjesztik más európai nemzeti bibliográfiák előállítóira is. Elképzelhetőnek tartják, hogy a műszakilag kevésbé fejlett országok kartonkatalógusaikat CD-ROM adatbázissal cserélik fel. Ennek elősegítése érdekében az adatokhoz soknyelvű hozzáférést kell lehetővé tenni. A British Librarynek döntenie kell arról is, ő maga kívánja-e előállítani a kereskedelmi forgalomba kerülő lemezeket, vagy sem.

A már kapható lemezek. Sok lemez forgalomba került már. Ez a technika leginkább a nagy terjedelmű, statikus – hosszabb ideig használható – adatbázisok (például enciklopédiák, lexikonok) köreadására alkalmas. (Az egyik legkorábbi a *Grolier Encyclopaedia*.) A bibliográfiai tárgyak közül a National Library of Medicine MEDLINE elnevezésű anyagát már nem kevesebb, mint négy különböző kiadó cég vitte lemezre, mindegyik más és más keresési módot igényel.

A megjelent lemezek példányszáma Angliában száz és kétezer között változik. Az új technika Nagy-Britanniában lassabban terjed, mint az Egyesült Államokban, ott jelenik meg a legtöbb lemez, tartalmuk természetesen amerikai vonatkozású. Az új, a közös angol-francia kezdeményezéstől azt remélik, hogy Angliában és más európai országokban is elterjed.

A könyvtárak az információ visszakeresésén kívül kiadványaik – könyvjegyzékek, bibliográfiák – készítésénél és katalógusaik építésénél hasznosíthatják a lemezeiről lehívott bibliográfiai leírásokat. (P. E.)

Olvastuk

A társadalmi mozgások velejárója – talán egy kicsit mozgatója is – a sajtó nyitottabbá válása. A könyvtáros szakmai lapok publikációi is jelzik a változást, mert egyre többször közölnek vitázó cikkeket, valóságelemző tanulmányokat. Sajnos a gazdasági kényszer el is

tüntet lapokat, lásd a *Könyv és Nevelés* című folyóiratot... A könyvtáros szakmához közel álló lapok közül megváltozott a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, az *AV Kommunikáció* és joggal ide sorolhatjuk az Országos Oktatástechnikai Központ folyóiratát, a *Pedagógiai*

Technológiát is. Ez utóbbi eredetileg a korszerű pedagógiai ismeretek terjesztését vállalta, s nyolc éven keresztül helyet adott a témához kapcsolódó cikkeknek, tanulmányoknak, a *tanításnak hátteret* nyújtó gyűjteményeket (könyvtár, médiatár stb.) bemutató ismertetéseknek. A folyóirat 1987 második felében hirdette meg a változás szándékát és mutatvány-számként minden iskolának, nagyobb könyvtárnak megküldte az az évi 3–4. számát. Az 1988. évben már a szerkesztőség új elképzeléseinek megfelelően jelent meg a négy szám. 1989-re újabb változás érlelődött meg: ettől az évtől ugyanis öt számot adnak ki, a tanév időrendjéhez igazítva a megjelenés időpontjait. Miben áll a lap megváltozása? Mindenekelőtt egy-egy számban az elméleti tanulmányok 8–10 szerzőtől *esszészzerű* megközelítésben mutatták be a pedagógiai eljárásokat, átfogóbban értelmezve az oktatástechnológiát. Több gyakorlati tapasztalatot bemutató, az egyes tantárgyakhoz jobban kötődő írás jelent meg a folyóiratban. S ami a könyvtárosokat közelebből érintheti: a folyóirat nyitottabbá vált az *infor-*

matikai ismeretek befogadására. A szerkesztőség úgy döntött, hogy az eddig külön füzetekben megjelenő információs, bibliográfiai kiadványait *integrálja* a folyóiratba, ezzel módosítja a profilt, s egyben az önképzéshez, továbbképzéshez bibliográfiát ad olvasóinak. Az elmúlt években kialakított terv szerint minden számban mellékletként megtalálható az Új Média, az időszak alatt elkészült audiovizuális taneszközök adataival. Minden második számban „Oktatástechnológiai információk” címen közli a lap a témához tartozó legfrissebb dokumentumok, folyóiratokban megjelent tanulmányok, cikkek bibliográfiáját. Minden közbelső számban pedig egy-egy téma vagy tárgy retrospektív irodalmát adja közre. Ezzel a tartalommal azt a célt kívánták a szerkesztők megvalósítani, hogy a folyóirat olvasói *integrált* áttekintést kapjanak egy pedagógiai tudományágról, amelyben a kutatás eredményeit, az oktatás gyakorlati tapasztalatait felsorakoztató publikációk mellett bibliográfiai áttekin-téshez is jutnak.

(T. D.)

Perszonália

Weöres Sándor (1913–1989)

A *Könyvtáros* olvasói bizonyal nem fognak meglepődni, hogy elhunyt nagy költőnk haláláról lapunkban megemlékezünk. Sokan tudják róla ugyanis, hogy könyvtáros is volt, bár az irodalmi lexikon csak ennyit ír: „1941–1950 között Pécsen, Székesfehérváron és Budapesten különböző könyvtárakban volt tisztviselő”. A könyvtárak egyike a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára volt, ahol 1948. október 1-jétől 1951. március 1-jéig dolgozott. „Néhány hónapig a Kézirattárban segédkezett, majd olvasótermi felügyelő, végül a folyóiratok kezelője lett” – írja *Fráter Jánosné* a Magyar Tudományos Akadé-

mia könyvtárosai című művében (Bp. 1987). A kéziratárban többek között *Munkácsi Bernát* kéziratot hagyatékát dolgozta fel. Az olvasóteremben a kézikönyvtár nyilvántartását gondozta, s az olvasók kiszolgálását ellenőrizte. Valóban gyakran ült a régi, tavaly elhagyott olvasóterem emelvényén, a „pulpituson”, gyakran sietett végig a raktáron egy-egy olvasói reklamációval. Ha a raktáros nem találta a keresett könyvet, maga mászott fel a régi, 1966-ban lebontott, öt méter magas állványok felső sorához is a hosszú, ingó létrán.

Könyvtári szolgálatát *Kezresztury Dezső*vel egy időben kezdte az Akadémián. Útját bi-

zonyára a könyvtárigazgatóvá kinevezett költőtárs egyengette. Munkatársak jeles gárdája dolgozott akkor a könyvtárban. Csak az ismeretteket említve: a történész *Berlász Jenő* és *Csapodi Csaba*, a nyelvész *Fludorovits Jolán* és *Hartay Aliz*, a klasszika-filológus *Györkössy Alajos* és *Moravék Endre*, a turkológus *Rásonyi László*, mindnyájan jelentős tudományos eredményekkel és magasabb aspirációkkal. A szerzeményezés vezetője *Komjáthy Aladár* volt, az elfeledett költő, az újpesti gimnáziumban *Babits* tanítványa, majd barátja. Sokak által ismert, nem filológiai hitelességű, anekdotikus elbeszélés szerint szerepe volt a *Magyar etüdök* egyik darabjának keletkezésében („Harap utca három alatt...”).

Hogy érezte magát a költő a könyvtárban, mit jelentett neki ez az intézmény? Erre csak következtethetünk. A mindennapi robot, a kötött munkaidő, a rutinfeladatokkal járó munkakör – mely mintha az évek folyamán nívóban, rangban egyre süllyedt volna – feltehetően terhére volt, elvonta igazi hivatásától. Tudjuk, éjszaka szeretett dolgozni. „Nap az alvást, éj az árkust teríté”, írja *Önéletrajz* című versében. Ez riasztotta el a könyvtártól? Önszántából ment el, vagy jobbnak látta – mielőtt úgyis arra kényszerül – nekivágni állás nélkül, szabadfoglalkozásúként a „történelmi tél”-nek, ahogy ő nevezte azokat az időket? Az életrajzíró biztosan feleletet talál majd e kérdésekre. A mindennapiság fölött, gyakran a metafizikai világban lebegő, személytelen lírája nem ad hírt megpróbáltatásairól. Későbbi vallomásaiban így ír erről: „Nem igyekszem megörökíteni személyem, életem, vágyaim, érzelmeim, gondolataim kis számárfélszket, nagyjából

ugyanolyan mint bárkié. Inkább, ami bennem az alig-ismert mélyrétegekből fölfakad, kevésbé személyi, sokkal inkább általános emberi, növényien-állatian vitális, kollektív-kozmikus, szellemi: ha formálódni akar, mennél hiánytalanabban létrejön.” Igaz, ezekből az évekből valók a *Nem élni könnyebb*, a *Talpország*, a *Petőfi hangja* című versek. Ezek lehetnek hangulati mélypontok, pesszimizmus, elkeseredettség nincs bennük. De akkoriban íródott a *Magyar etüdök* zöme is. (Egy részük külön kötetbe kiemelve, *Bóbita* címmel, gyermekeink legkedvesebb verseskönyve.) Játékos könnyedségük, vidámságuk bámulatba ejt, kivált az idők komorságára gondolva. A költő közérzetét abban az időben az irodalmi életből való kirekesztettség határozhatta meg. Költői alkata, iránya nagyon távol esett a kultúrpolitika költőideáljától. Kötete 1947-től majd egy évtizedig nem jelent meg, csak 1956-ban nyílt lehetősége harminc év verseiből összeállított gyűjtemény kiadására (*A hallgatás tornya*). Igaz, ő magát egy ízben – *Ady*ről szólva – csak „hüvös kísérletező”-nek mondja, de az elhallgattatást, a mellőzést csak egy szűk látókörű irodalompolitika terrorjával lehet magyarázni.

Mindez azonban már irodalomtörténet. A hús-vér ember egyszerű mindennapi jelenlég volt, minden feltűnés, póz, „költőiség” nélkül. Hogy idősebb, vagy alig idősebb kollégák gyermeknek nézték, gyermekként kezelték, nem bántotta. Akkori munkatársai közül már csak néhányan dolgoznak a könyvtárban, a személyes emlék, közvetlen élmény kevés, elmosódott és jelentéktelen. De a kincs, amit verseiben ránk hagyott, a végtelen világ.

Vitályos László

Tömörkény István kérvénye

„a Somogyi-könyvtár segédkönyvtárnoki állásáért”

Tömörkény István életrajza, bár az író immár évtizedek óta a magyar irodalom nagy alakjának számít, meglehetősen hézagosan van föltárva. *Juhász Gyula* és *Ortutay Gyula* róla készült művei inkább könyvesszé, mint filológiai tanulmányok, *Kispéter András* monográfiája pedig kevésbé sikerült, adatai is szegényesek. Nem hoztak kielégítő eredményt a részletkutatások sem – a szétszórt adatokból még nem áll össze egy arányos és részleteiben is megbízható Tömörkény-életrajz. Így érthető, ha az író könyvtárosságának eseménytörténete és részletei is kevésbé ismertek, jóllehet a közelmúltban kísérlet történt föltárásukra. (*A Somogyi-könyvtár száz éve. Szerk. Péter László. Szeged, 1984. 60., 69–88. l.*)

A dokumentum, melyet a Móra Ferenc Múzeum irodalomtörténeti gyűjteménye őriz *80.1.5. szám* alatt, e helyzetet javít valamiscskét. E kérvénnyel pályázta meg ugyanis az író a Somogyi Könyvtár segédkönyvtárnoki állását 1899-ben. A folyamodvány szövege:

Méltóságos főispán úr!

A Szegedi Somogyi-könyvtárnál megüresedett segédkönyvtárnoki állásra, amelyre Szeged szab. kir. város hatósága 4215/1899. elnöki szám alatt pályázatot hirdetett, teljes tisztelettel bejelentem a folyamodásomat.

Folyamodásomat, a pályázatra való nyilvános fölhívás értelmében az alábbiakkal támogatom:

Az I. szám alatt mellékeltem keresztlevel tanúsága szerint nagykorú magyar honos, a II. szám alatt mellékeltem erkölcsi bizonyítvány szerint feddhetetlen múltú és szegedi illetőségű vagyok.

Az I. számú melléklet hátlapján a m. kir.

belügyminisztériumi kiadóhivatal igazolja, hogy a bentirt Steingassner Istvánnal azonos vagyok, mire nézve még a vezetéknevem magyarosításáról szóló és Szeged szab. kir. (város) tanácsa által kiadott hivatalos értesítést is bátorkodom III. szám alatt ide mellékelni.

A IV. szám alatti iskolai bizonyítvány igazsága szerint a középiskola négy osztályát elsőrendű eredménnyel végeztem.

Az V. számon mellékeltem gyógyszerési abszolutorium szerint a gyógyszerészetet Szegeden az 1882., 1883., 1884. és 1885. években kitanultam s a VI. számú bizonyítvány szerint ugyanitt mint segédgyógyyszerész voltam alkalmazva.

A VII. számú melléklet szerint 1886. márczistól 1888. októberéig a „Szegedi Híradó” politikai napilap belső dolgozótársa voltam.

A VIII. szám alatt mellékeltem katonakönyv szerint 1888. októberétől 1891. szeptemberéig védkötelezettségemnek tettem eleget, a közös hadsereg állományában, mint katona, altiszt s végül mint I. osztályú számvívó s a hadtörvényszéki vizsgálatokhoz fölesküdtöt hites német-magyar tolmács.

Az említett évben történt szabadságoltatásom óta állandóan a „Szegedi Napló” politikai napilap belső dolgozótársa vagyok. Továbbá tárczaírója vagyok a „Pesti Napló” és a „Pesti Hírlap” politikai napilapoknak és több időszaki folyóiratnak. Utóbbi működéseim köztudomásúak lévén, azoknak okmánnyal való igazolását mellőzöm, míg a „Szegedi Napló”-nál töltött időről a IX. számú melléklet tanúskodik.

Szóban és írásban bírom a magyar és a német nyelvet, olvasásban a latint és a francziát, melyek mindannyiából a IV. számú melléklet szerint elsőrendű eredménnyel [igy!] tettem vizsgálatot. Mint katona, annak idején a serbo-bosnyák s a vele rokon szláv nyelvek ismeretében

tettem némi jártasságra szert, de csak a szóbeli beszédben.

Mint írónak, önálló köteteim „Szegedi parasztok és egyéb urak” – „Jegenyék alatti” – „Betyárlegendák” czímeken jelentek meg, továbbá a Franke–Komjáthy-féle, általam javított és bővített „Konyha vegytana” a m. kir. közoktatásügyi minisztérium által a felsőbb leányiskolák részére elfogadott és ajánlott tankönyv. – Fölemlítem, hogy a m. kir. földművelésügyi minisztérium szociális osztályának főszo-lított s működő munkatársa vagyok azon czélra, hogy a népolvasmányok köréből a szocialista irányzatú munkák helyesebb irányú dolgozatok által kiszoríttassanak.

Méltóságos uram.

Igazolandó a rendszeres hivatali teendőkbén és kezelésben való jártasságomat és az ezekkel járó hivatali pontosságot, tisztelettel vagyok bátor itt még fölemlíteni, hogy :

a katonaságnál, mint számvivő, bár idegen nyelven kellett dolgoznom, az ottani igényeknek teljesen megfeleltem, mit a VII. szám alatt mellékelte katonakönyv 6-dik oldalán a „különös

használhatóság” rovatába tett hivatalos bejegyzés igazol, továbbá hogy

a tisztelettel ide mellékelte X. számú okmány szerint, mint a „Vidéki Hírlapírók Országos Szövetsége”-nek központi pénztárnoka, ezen szövetség megalakítása, illetve szervezése óta, az ezen állással járó irodai belső munkákban kifogástalanul működöm.

Pályázati kérvényemet méltóságod jóindulataiba ajánlva, tisztelettel vagyok a méltóságos főispán úrnak

Szegeden, 1899. szeptember

alázatos szolgálja

Tömörkény István

(:Szent-György utca 15.)

A kérvény külszeten a következő szöveg olvasható: Méltóságos nagy-kállói Kállay Albert úrhoz, főrendi házi taghoz, s.a.t. mint Szeged szabad királyi város főispánjához intézett kérvénye Tömörkény István szegedi lakosnak (Szt. György-utca 15.), melyben a Somogyi-könyvtár segédkönyvtárnoki állásáért folyamodik. Tíz darab mellékellettel. A külszeten olvasható még az egykori főispáni hivatali iktatószám: 324/főispáni sz.

1899. septbr. 10.

Sajnos, a melléklek nem maradtak meg (vagy valahol lappanganak). Ez az önéletrajznak is fölfogható irat azonban így is számos érdekességet mutat. Tömörkény tanulmányairól, nyelvtudásáról például igen értékesek adatai. Ugyancsak figyelemre méltó – bár nyilván a kérvényező helyzete diktálta kiemelését –, hogy az író megemlítette a földművelésügyi minisztérium számára végzett munkáját. Legérdekesebb azonban, úgy vélem, a kérvény egésze, az a magatartás, amely a folyamodó Tömörkényt e kérvénye alapján jellemzi: a szigorú tárgyyszerűség, s az, hogy nem írói munkásságát emelte ki, nem arra hivatkozott elsősorban (holott joggal lehetett volna büszke rá), hanem a – jó értelemben vett – hivatalnoki, tisztviselői erényeit. Löw Immanuel, a tudós szegedi főrabbi, akinek mint könyvtárbizottsági tagnak szava volt a kérvény elbirálásában, Tömörkény halála után joggal emelte ki – kicsit korábbi pártoló döntése igazolásául –, hogy a „bohémnek ismert Pista” milyen jó, milyen pontos és rendszerető tisztviselő lett.

MAKINA, 1905. UNIVISIA. UT ÉS FÉLÉVES

Lengyel András

Felszólalás és nyilatkozat az Országgyűlés 1989. január 13-i ülésén

Tisztelt képviselőtársaim! Soron kívül kérem szót, nem tudván azt, hogy mindazon érveim, amelyeket fel akartam hozni, a vita során el fognak hangzani. Éppen ezért igen rövidre fogom fogni a mondandómat. Azon „tizeknek” a tizenegyedikre vagyok, akik a pártalapításra vonatkozó változtatást javasolták. Az összes érv, ami ezzel kapcsolatban felhozható, úgy hiszem, képviselőtársaimtól elhangzott. Tehát én akkor csak meg kívánom erősíteni, hogy magam is úgy tartom helyesnek, ha az egyesülési törvény az egyben a pártalapítási jogot korlátozás nélkül megengedi.

Az összes indoklason kívül még egyetlenegy, ami talán, emlékezetem szerint, nem hangzott el.

Én úgy tudom, hogy ma Magyarországon nem egy, hanem több párt működik. Én erről a sajtóból szereztem tudomást. Az a törvény, amelyet abban az időszakban ilyen módon hoztak vagy terveztek, az ma már, más politikai helyzetben, hogyan állhatná meg a helyét? Kérem, hogy ezt a szempontot is vegyék figyelembe, mert ha ma föltesszük a kezünket, megszavazván ezt a törvényt így, akkor arra szavazunk, hogy megengedünk gyakorolni egy emberi jogot, de egyidejűleg, ugyanezzel a mozdulattal meg is tiltjuk. Ha tehát én most Önöknek bejelenteném itt, hogy pártot alapítottam – megtehetném. Ha azonban, miután megszavaztuk, hogy szabad pártot alapítani, utána már nem tehetném meg, mert ugyanazzal a mozdulattal az ellenkezőjét is megszavaztuk. Köszönöm szépen. *(Taps.)*

A pártonkívüli frakció megalakulási nyilatkozata

Tisztelt Stadinger Elvtárs!

A pártonkívüli képviselők többségének megbízása alapján tudatom Önnel, hogy –

amennyiben nem szüntetik meg a pártfrakciót – meg kívánjuk alakítani a pártonkívüli képviselők csoportját. Csoportunk választott vezetősséggel működne, ez biztosítaná a szervezettséget és működőképességet. A vezetőséget saját magunk kívánjuk megválasztani, a magunk jelölése alapján. Elsődleges célunk az, hogy ugyanolyan informáltságunk legyen, mint a pártfrakció tagjainak. Nem a párt belső ügyeire vagyunk kíváncsiak, de igényt tartunk minden olyan információra, amellyel a pártvezetés rendelkezik, s jelenleg csak a párttag képviselőket tájékoztatja. (Tudjuk, hogy ezen információátadás mértékét is a pártvezetés határozza meg, de legalább annyira mi is jogosultak vagyunk, amennyire a párttagok számára ez hozzáférhető.) Úgy véljük, hogy minket ugyanolyan jogok illetnek meg e téren is, mint a párttagokat, mert szavazatunk ugyanolyan értékű és érvényű, mint az övék. A jelenleg már működő csoportok és bizottságok számára biztosított feltételeket is igényeljük magunknak (pl. teremhasználat, sokszorosítás, postázás stb.) a zökkenőmentes működés érdekében. Így lehetőségünk lenne egymás véleményének jobb megismerésére, megvitatására, egyetértés esetén a közös álláspont kialakítására.

Kérem, szíveskedjék a pártonkívüli képviselőcsoport megalakítását tudomásul venni, s egyben szorgalmazni a pártvezetésnél, hogy mindazon információkat hivatalból megkapjuk, amit a párttag képviselők, s azt is, hogy ha bármely, a parlamentet bármiképpen érintő kérdésben a pártfrakció állásfoglalását kérik, ugyanakkor kérjék ki és vegyék figyelembe a pártonkívüli képviselőcsoport véleményét is.

Számos képviselő nem helyesli a pártfrakció létét, mert az akadálya a parlament szuverén működésének, korlátlan érvényesülést biztosít a pártvezetés bármely döntésének. S mindad-

dig, míg hivatalosan létezik, a befolyásolás lehetőségé is fennáll.

Ezt a véleményt nem a csoport többségi álláspontjaként, hanem magánvéleményként írom, mivel erre nincs megbízatásom, csak a csoportalakításra.

Tájékoztatóként közlöm, hogy hasonló értelmű levéllel fordulok – szintén képviselőtársaim megbízásából – Grósz Károly főtábornokhoz és Pozsgay Imre államminiszterhez. Grósz

Károly elvtárhoz írott levelemben is javasolni fogom a pártfrakció megszüntetését: ha ez megtörténik, csoportalakítási szándékunkat visszavonjuk.

Tisztelettel
Benjámín Judit

Az *Országgyűlési tudósítások* 1989. január 13-i száma alapján.

Peresztrojka alulról?

Mélyreható változások a szovjet külpolitikában, a belpolitikában problémák nyílt kezelése, forrongás a művészetekben, viharos pedagóguskongresszus – és a könyvtárügy? A Szovjetunió szaksajtója szavakban sokat foglalkozik átalakítással, de a témák még inkább felületiek (miért kell annyi nyilvántartást vezetni stb.). Szencsációt eddig inkább a katasztrófák jelentettek (tűz, víz, metró). A *Lityeraturnaaja Gazeta* című irodalmi-publicisztikai hetilap vagy két éve felröptet a Lenin Könyvtár vezetőinek, hogy az intézmény rosszul feltárt állományát sem bocsátja széles körben rendelkezésre – aztán, úgy tűnik, a vihar elült.

Most először olvashatunk arról – nem véletlenül ugyanott, a *Lityeraturkában* –, hogy a könyvtári kollektíva nyilvánosan bírálja vezetőjének elképzeléseit. „A könyvtárak és a tudomány” című nyílt levelet az Idegennyelvű Könyvtár dolgozói tanácsának választott vezetője, valamint két osztályvezető (gyarapítási és nemzetközicsere-osztály), s további három munkatárs jegyzi. A stílusnak itt önértéke lehet. Hallgassunk bele: „De a tudomány-e a gondja könyvtárainknak, akár a legnagyobbaknak is, mikor raktáraik omlanak, állományuk tűzvészről, árvízről pusztul? Ám ha belegondolunk, a csapások, melyek oly váratlanul rázták meg a közvélemény tudatát, a legközvetlenebb kapcsolatban vannak azzal a lenézettséggel és bukott helyzettel, amelyben a bürokratikus irányítási rendszer által elnyomott tudományos tevékenység leledzik. Ez csak a könyvtárügyet átfogó válság két oldala...” „Ha valósággá válnak e bürokratikus álmok, az Ide-

gennyelvű Könyvtár jövőjét könnyű megjósolni: ezen az úton nem most kezdenek vándorolni hajdan dicső hírű gyűjteményeink. A tudományos kutatás hanyatlása következtében folytatódni fog a legjobban képzett, tudományos kvalitású dolgozók eltávovása; a megmaradtak körében terjed a hozzá nem értés, a közömbösség; aztán pusztulni fognak a könyvek... Egyszóval, az Idegennyelvű most még olyan tekintélyes homlokzata mögött fokozódik a szétesés, a lepusztulás. Egy tönkrement házban pedig távoli-e a tüzeset?”

A csaknem két teljes újsághasáb terjedelmű segélykiáltás bevezető és záró szakaszát idéztük. Az érzelmileg túlfűtött sorok a módszertani munka kontra tudományos tevékenység problémát bogozzák. A Lenin Könyvtár egyik korábbi igazgatóhelyetteséből lett vezetőjük, *N. P. Igumnova* újfajta, az idegennyelvű állomány gondozását koordináló módszertani központtá akarja alakítani a könyvtárat (milyen könyvtárak idegen nyelvű állományát fogja e tevékenység igazgatni, ha a külföldi állomány gyarapítására oly nyomorúságos a keret, kérdezik a lázadók), miközben az évtizedeken át előtérben állt humaniorák presztízsét csökkenti, pedig a gyarapításban, szakozásban, olvasó- és tájékoztató tevékenységben ez oly gazdagon kamatozik, mint a szerzők állítják.

A módszertan által kisajátított „tudományosság” külön osztályokba szerveződik, ami egyrészt rezervátumszindrómát, a munkatársi gárdában pedig vizályt okoz. E folyamat ellen szerét a szerzők abban látják, hogy a dolgozói kollektívát képviselő tanács legyen az öngazgatás valódi hatalommal felruházott szerve

például rendelkezzen döntési jogkörrel pénzügyi dolgokban, a távlati fejlesztés irányának megállapításában). NB.: a Történettudományi Könyvtár dolgozói tanácsa, úgy hírlík, kiharcolta az igazgatóválasztás jogát.

Tudományos tanács kell a profilnak megfelelő akadémiai intézetek, kiadók, folyóiratok neves személyiségeiből a jelenlegi szűken könyvtári profilú testület helyett (melyben a Lenin Könyvtárat hárman képviselik). A könyvtárigazgatók körében is elkelne egypár igazi szaktudós, ahogy szerte a világban tapasztalható. A levélhez D. *Lihacsov* akadémikus, a szellemi-erkölcsi megújulás egyik legismertebb prófétája fűzött kommentárt: „Az ország kultúrájában a könyvtárak első helyen állnak. Megszűnhetnek egyetemek, főiskolák, de míg igazi tudományos intézményekként fennmaradnak a könyvtárak, a tudomány és a kultúra egészében virágozni fog” – szögezi le aforisztikus tömörséggel. „A könyvtárak kellenek a tudománynak, s a tudomány nélkülözhetetlen a könyvtárak számára... A harmincas

években a kéziratárak rendkívüli veszteségeket szenvedtek különleges értékeiknek külföldre történő eladása miatt (e téma még várja kutatóját), ezt a későbbiekben az indokolatlan titkosítás, állománytisztogatás követte, újabban pedig Kijev, Leningrád, Moszkva könyvtártüzei világítanak... „Lihacsov úgy véli, hogy a korábban gyűjteményi értékeivel világszerte első ország mára elmaradtnak minősíthető felszerelési hiányai, az állományhoz való hozzáférés nehézségei, a könyvtárakban folyó tudományos tevékenység helyzete miatt. Hittel hiszi, hogy a lap olvasói érdekelték a könyvtárak sorsában, s minden gondolkodó olvasónak, tudományos és művészeti alkotónak szól a kérdés: megmarad-e az ország a világ könyvtári hatalmai körében?

A küzdelem folyik, a dolgozók tanácsa a helyi párt- és szakszervezeti vezetőség számára sem kívánatos jelenség. A kérdés az Idegennyelvűben rövid távon így is megfogalmazódik: ki kit győz le? (*p-er*)

Három találkozásom Ştefan Gruiával

Ştefan Gruiának (1912–1976), a *Revista Bibliotecilor* című hajdani román könyvtári folyóirat hajdani főszerkesztőjének a nevét ma már kevés magyar könyvtáros ismeri. Pedig érdemes felidézni az emlékét. Milyen alkalmából írok épp most róla? – kérdezte tőlem valaki, miközben ezen a kis cikkben dolgoztam; valami évfordulója van? Az nincs, de úgy vélem, amit tőle tanultam, soha nem volt idősebb, mint mostanában.

*

1969-ben (vagy 70-ben?) ismerkedtem meg vele. Meglátogatta a Könyvtártudományi és Módszertani Központot, s főként nálunk üldögélt, a tájékoztatási osztályon.

Nagyváradi román származék volt, magyarul beszélgethettünk hát vele. Sokszor kereste a szavakat – hiszen már jó húsz éve Bukarestben élt, előzőleg pedig francia emigrációban –, de bihari hangléjtésében, hangszíneiben nem

győzött gyönyörködni tiszántúli fülem; itt Pesten rég hallottam ilyen szép magyar beszédet. *Horváth Magda* kollégámmal és mentórommal (akinél jobban aligha ismerte valaki szakmánk nyugati irodalmát) könyvtári folyóiratokról, szakírókról kezdtek beszélgetni; egyre jobban belemelegedtek, dobálóztak a lapok és szerzők neveivel, lelkes vagy kritikus megjegyzések kíséretében, egymás szájából ragadva ki a szót. Láthatólag mindketten élvezték, hogy méltó partnerre találtak.

Gruiá megnézte a kiadványainkat, s nagyon megörült a *Könyvtári Figyelő*nek. Kiderült, hogy nekik – a *Revistának*, illetve a vele szomszédos helyiségben dolgozó magyar folyóiratnak, a *Balogh József* szerkesztette *Könyvtári Szemlé*nek – nem jár a Figyelő. Pedig nagy szükségük volna rá. „Tetszik tudni, semmi értelme, hogy Balogh Jóskaék a mi román terminológiánkat próbálják jól-rosszul magyarra fordítani, amikor ebből megismerhetik a hiteles magyar könyvtári szaknyelvet.” Kérte,

9/25

MAKINA, 1985.

küldjük rendszeresen a Figyelőt, s pótlólag az utóbbi évfolyamokat is. „De kérem, ne a szerkesztőségnek tessék címezni, hanem az én nevemre, személy szerint!” Nyelt egyet, s halank, szégyenkezve tette hozzá: „... és ne egyszerre, hanem külön-külön, számonként...”

*

Másodszor és utoljára a pesti IFLA-kongresszus alkalmával láttam, 1972-ben. Néhány más, idegen nyelvekhez konyító káemkással együtt engem is beosztottak a rendezőség mellé, kifutófiúnak. Így esett, hogy egy délelőtt kiküldtek a Nyugatira: most érkezik a román küldöttség, irányítsam el őket a szállásukra, segítsek nekik taxit szerezni stb.

Épp a megfelelő ember voltam a megfelelő helyen. Közönséges sorbaállítás közben is sokszor inkább távolabbra kerülök éhhetlenségemben az áhitott bejáratról – a taxikért való tülekedéshez pedig végképp nincs tehetségem. S láthatólag a román szó se tette a sofőröket készségesebbé, a taxiért harcoló hazánkfiait

udvariasabbá, sőt! Teltek-múltak a percek, s talán egyetlen taxiba sikerült benyomulnia négy román könyvtárosnak; a többiek (velem együtt) eredménytelenül rohagáltak ide-oda.

Gruia (már üdvözöltük egymást) türelmesen várt a sorára, de egyre lehagoltabban nézte a fejleményeket. Láttam rajta, nagyon kinosan érzi magát. Ezúttal miattunk, magyarok miatt szégyenkeznek...

Aztán odalépett hozzám, s utánozhatatlanul szerény modorában, mintha neki kellene bocsánatot kérnie, zavartan mondta, egy törekény kis öregúrra mutatva, aki felesége és két nagy bőrrönd társaságában csüggedten álldogált, távolabb a tülekedéstől: „Kérem szépen, az az idős úr az Akadémiai Könyvtár igazgatója, beteg ember... nagyon jó volna, ha legalább neki lehetne szerezni kocsit...”

Kétségbeesetten próbáltam újra belevetni magam a reménytelen küzdelembe – s ekkor végre, deus ex machina, befutott az egyik XX-es kocsis, amelyet a konferencia rendezősége bérelt. *Gruia*val beültettük a házaspárt meg még két embert. S aztán valahogyan csak sorra kerültek a többiek is, ő is. A lidércnyomás elmúlt – de *Gruia*val közös szégyenkezésünk emléke megmaradt.

Jóval a halála után is volt egy érdekes találkozásom – a *nevével*. Át szoktam nézni *A Hét* című bucaresti magyar lapot, annak egyik cikkéből ötlött szemembe a *Gruia* név. A *József Attila* születésének évfordulójára 1980 májusában közölt írások egyikében egy *Mráz Lajos* nevű régi erdélyi munkásmozgalmi harcos emlékezett vissza arra, hogyan ismerkedett meg a költő verseivel. Idézek a cikkből:

„1931-ben írta a *Lebukott* című versét és ezzel a verssel találkoztam még ugyanabban az évben. A találkozás számomra nagyon is emlékezetes marad. Ugyanis annak az évnek november- és decemberében a nagyváradi fogházban csücsültem huszonhetedmagammal. A cellánk ajtaja csupasz vasrács.

Gruia Pista – az egyik diák elvtársunk – hangján röppent közénk a vers: »Megvallattak, hogy vérzett a husunk.« És mi dermedten újra éreztük a kétheti megvallatás kinjait... Sajgó csontunkban, izmainkban éreztük a vers igazát... Csordás Jancsi a mája táján érezte. Vesa Ioan a derekában, amit nem bírt kiegyenesíteni. A kályhás Molnárról – akinél a lehúzógépet

megtalálták – foszladozó ruháját »vallatták le«. »Apadt testünkre adjatok ruhát.« ...»

Mráz Lajos ettől kezdve minden mozgalmi összejövetelen elszavalta a *Lebukottak*-at. Nem csoda, hogy 1939-ben, amikor Kolozsváron ült, barátai épp *József Attila* Nagyon fáj című kötetét küldték be neki a börtönbe; meg is tanulta a kötet valamennyi versét. S 1943-ban a magyar bíróság is azzal az indokolással sózott rá nyolc hónapot, hogy „következetesen részt vett tiltott összejöveteleken, ahol Petőfi-, Ady- és főleg József Attila-verseket szavalt.”

Így gyűrűzött tovább annak a hatása, hogy a börtönben *József Attilával* ismertette meg összevert magyar és román kommunista társait a román *Gruia*.

*

Aki egyébként, azt mondják, nem is volt egészen román, hanem anyai ágon magyar. Nem mellékes ez a körülmény, de nem is tartozik a dolog lényegéhez. (Amint *József Attila*

esetében sem tartjuk meghatározónak, hogy az apja „félíg román, vagy tán egészen az” volt.) Mert annak a magatartásnak, amit *Gruia* képviselt, nem holmi „kevert származás” a lényege, hanem a *másik* fél ismerete és megbecsülése. Sok ilyen románra volna szükség manapság; és sok ilyen magyarra.

Kövendi Dénes

Lapozgató

Irodalmi érdekű írások gyűjteménye a *Horizont* 1988/3-as száma. Az összeállítás abból az alkalomból készült, hogy 1988. május 21-én megalakult a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Veszprém Megyei Csoportja, s a társaság vándorgyűlése követte az eseményt. Ezen a gyűlésen a Fejér, Komárom és Veszprém megyékhez kötődő írókról és költőkről szóló előadások hangzottak el; ezekből készítette összeállítását a *Horizont*. *Mohácsy Károly* *Vörösmarty* Szózatáról érkezett kimondottan tanári szemszögből, *Horváth Júlia Gárdonyi Gézáról* készített tanulmányt, *Németh S. Katalin* pedig *Csanádi Imréről* és a régi magyar irodalomról. *L. Ács Annának* *Jókairól* és *Monostori Imrének* *Németh Lászlóról* szóló írása személyességével válik érdekessé. *Babits Mihály* két írásnak is középpontjában áll. Mindezekre azért érdemes felhívunk a könyvtárosok figyelmét, mert akár gyermekkönyvtári foglalkozások, akár író-olvasó találkozók vagy egyszerűen könyvajánlások esetében is jó szolgálatot tehetnek a ráadás-információk.

A mai magyar művészetért való aggodalom hatja át azt a válogatást, amelyet a *Társadalmi Szemle* 1988/6-os száma közöl, s amelyben *Bors Jenő*, *Hovanyecz László*, *Király István*, *Lendvai Ildikó*, *Tarnóc Márton* és *Vadas József* körkérdésre adott válaszait rendezte sajtó alá *Érték – valóság-hitel – kulturális kínálat* címmel *Balogh Ernő* és *Füleki József*.

Az aggodalom persze valamennyi résztvevőnél másra vonatkozik: van, aki attól tart, hogy a fiatal magyar irodalomnak az előző generációk egy részével kapcsolatos fenntartásai egyben a szocializmustól való eltávolodást jelentik; van, aki a világban a tudományosság előretörése következtében felébredt szorongást, az emberi értékek vesztéért való aggodást, s az így kialakuló kiszolgáltatottság érzetét és tudományellenességet emeli ki; van, aki a tömegkultúra és elitkultúra hasadása felett töpreng, s kivétel nélkül valamennyi résztvevő erősen szelektálni látszik ma közismert alkotók és művek között. (A. R.)

Császár Makina

Ismeret és tapasztalat összefüggéseiről kellene beszélni itt, Makináról szólván, arról, hogy az a szokatlan mennyiségű szerep- és helyzetismeret, ami a kilencéves rajzoló képeiről élénk tárul, bármennyire is ritkaság életkorához képest, mégsem jelenti azt az érett tudást, amelyet – egy gyermek esetében – féltelmesnek kellene tartanunk. A kérdés, amelyet gyermeki korú, nem gyermeki világlátással bíró alkotóknál irigyen és gyanakvóan, jobb esetben aggodalommal szokás feltenni, így hangzik: „*És innen hová?*” Az én válaszom pedig így: *Mindenhová.*

Mert: ha egy hét-nyolcéves lány rajzán cigányasszonyok verekednek nyitott késekkel, s egy óvatlanul lecsapott madárfejből vér fröcsköl, miközben a madár teste még *repül*, ha hóhér és orvos szoros egymásmellettségben, mint egy jókedvű henteslegény-hivatalnok páros jelenik meg, gyilkos szerepeik démonikusán vidám öntudatlanságában; vagy öregasszony, szája ráncokkal cérnavékonyra bevarrva; zsidó férfiak, megdöbbenően karakterisztikus arcvonásokkal; vagy éppen zsidógyerek, aki már gyermekként is *az*: mindez riasztó lehet a felnőttnek, aki teljesebb és korlátoltabb tudásának elfogultságával szemléli. A gyermeki lény számára azonban ezek az ismeretek a takaratlan valóság részei, egy olyan valóságé, amelyre szükséges felkészülnie, éppúgy modellálva papíron a helyzeteket és szerepeket, mint ahogy játék közben tenné (és ezért okatlan az az aggály is, ami a gyermekként alkotókat illeti minduntalan: hogy elvész a gyerekkoruk); csakhogy ez a fajta modellálás formaalkotást, *teremtést* is jelent. Az a családi környezet, amely, ösztönösen és tudatosan is emancipálva a gyermeket, semmit el nem rejt előle, sem pedig meg nem másít – Makináé ilyen –, a Rosszal való bánni tudás erejét és biztonságát is sugallhatja.

Másfelől pedig: mennyi humor, kedves és groteszk, vidám és szeretetelli természetesség ugyanakkor! Feltűnően sok a magától értetődően közösségben zajló jelenet – család, baráti kör, *Macskaiskola*, cukrászda, kert, *Medvecsalád*, vagy egyszerűen csak *Emberek* – és sok szobabelső, udvar, *közös tér*, amelyben a jelenlévő élőlények, emberek és velük szinte egyrangú állatok és növények valamennyien hihetlenül intenzív egyéni életet élnek – de *együtt* vannak, s különálló életük ezernyi módon, szüntelenül érintkezik egymással. A *Kurva* hagyományos relikviái: cigarettával és rúzzsal csúfitott szája, festett, kacér szeme és túhegyes vadászpillantása mellett gyermekded ékitményeket: szívecskéket és masnikat visel, orrában pedig, mint a láncon tartott és mutogatott medvék – micsoða jele a kiszolgáltatottságnak! – karikát, gyöngyöt. A *Bohóc*: deformált arcú lény, a *Parasztlány* állig szemérmes öltözékben, ám háta mögött a falon csupasz női mellkép. És mindenütt a *kellékek*, a helyzethez illő tárgyak színes és *pontos* kavalkádja, karnevál és hajcihő. Mindez pedig szokatlanul érett rajzkészséggel, amelyet mesekönyv-illusztrációk, klasszikus művészek alkotásai, a grafikus édesapa és testvér tapasztalatai is minden bizonynyal alakítanak.

Császár Makina 1979-ben született, most Budapesten lakik, mindennap óráig rajzol, iskolába jár (habár jobban szeretne magántanuló lenni), folyóiratot készít, amelynek cikkeit is egytől egyig ő írja. És – mellékesen – lerajzolja az apokalipszist: egy cím nélküli rajzán (az apokalipszisnek nincs neve) vérszomjas, mohó emberek állnak vég nélküli sorban, előttük levágásra váró, riadt vagy könnyező baromfiak, és velük egy magasságban és egyforma nagyságrendben – tágra nyitott szemű gyerekek.

Abody Rita

Az önkéntes neve: Rafanidesz

A manapság 50–60 éves pesti könyvtárosok közül ki ne emlékeznék a Rafaként emlegetett *Rafanidesz Istvánra*. Első találkozásaink még a 49-es vonalán estek meg velem, minthogy egyetemista korunkban Rafa ott teljesített szolgálatot mint a BKV legszigorúbb kalauza, aki az Istennek sem volt hajlandó a naponta kétszer egy-egy órányi utazásra jogosító heti-jegyünket valamennyivel is előbbre kezelni, pláne csak tessék-lássék (bestoppolhatóan) kilyukasztani.

Amikor e derék kalauz – nehezen mozgó Gólem-alkat, kocka alakú fej, elválasztva viselt, mindig lenyalt, kendermagos frizura, drótkeretes, fél üvegű okuláré, két vizenyőstáskás szem, igen rövide stuccolt, ugyancsak kendermagos bajusz – nyugdíjba ment, egyebek között önkéntes könyvtárossá, könyvtárügyi szakemberré képezte át magát.

Civilként (végsőkig kifényesedett sötét öltönyből, fekete malaclopóából és ódivatú kalapból állt a ruhatára) először a KMK szakkönyvtárában futottam össze vele, 1960 táján. Nem volt szorgalmasabb látogató nála. A studiózás szüneteiben mindenkivel szóba elegyedett, s az így szerzett szakmai értesülései és ismeretsegi révén hovatovább tájékozottabb lett a könyvtárügyben, mint a könyvtárigazgatók és az OKT-tagok együttvéve.

Nem mondható, hogy szakmai ötletei és fejtegetései ne lettek volna intelligensek, olykor zseniálisak. Legalábbis az antréjukat illetően. Hosszabb időnek kellett eltelnie, amíg az ember rájött: a Rafa elszakadt a valóságtól, az e honi lehetőségektől, s valamiféle „fiat iustitia, pereat mundus” véglelességben pörög.

Nekem, lévén magam is lázadó „szakmai senki”, kimondottan tetszett Rafa szívóssága, az, ahogy – ha szakmai Leója éppen azt sugallta – nem hagyta lerázni magát, lett légyen a kiszemelt könyvtárügyi potentát *Kovács Máté*, *Sebestyén Géza* vagy *Sallai István*.

Időnként – bevallom – még lovat is adtam alá, ha nekem sem tetszett valami a „felsőbb körök” magatartásából vagy döntéseiből. Így például biztattam, kérjen szót a gödöllői bibliográfiai konferencián. Úgy lett. Félbeszakított felszólalása, széles körű felkészültsége folytán, mindenestre kínos viszolygást keltett a korántsem annyira felkészült hivatásosak körében.

Kedves emlékem az is, hogy amikor az erupitívan innovatív *Bóday Pálra* és rám, mint *Bóday famulusára* bízta *Sebestyén Géza* a „szindelyes” felépítésű és az első pesti xerox-berendezéssel rotalemezre vitt MNB kikísérletezését, Rafa végestelen-végig jelen volt minden helyszínen: hol az inputleírásokat készítő *Hoffer Rezsőné* írógépéből kikunyorodott szénszalagokkal tömködté tele a zsebét malaclopója alatt, hol pedig a szép szőke Esztinél (vezetéknévét elfelejtettem) folyó lemezkísérletek hulladékait gyűjtötte gondosan össze.

Rafa igazában a Művelődésügyi Minisztériumba való kerülésem után kezdett rám „vadászni”. Azt hitte ugyanis, hogy „valaki”, a hatalom egyik birtokosa lettem. Hiába bizonygattam neki, a látszat csal, ő azért is számon tartott és megfigyelés alá vett. S mert a fifika sem hiányzott belőle, a még mindig lappangó „fortélyos félelem”-re spekulálva, megzsarolásomhoz is összeszedett néhány morzsát.

– Mit olvas annyira elmerülve? – kérdeztem tőle egyszer a KMK szakkönyvtárában jártamkor.

– Szovjet tanulmányt – válaszolt ő.

Erre én (legalábbis szerinte) megvetően legyintettem. Nem is jegyeztem volna meg a futó epizódot, ha vagy két hétre rá nem olvassa a fejemre vétek gyanánt. Nem tette hiába, mert éppen nehezményezte, hogy az 1945–1960 közötti nemzeti bibliográfiai kumulációba nem kerülnek bele a tankönyvek és a jegyzetek (nekem viszont az fájt a vállalkozással kapcso-

latban, hogy kihagyják belőle a címükben is Titót gyalázó könyveket, s ezt *Sebestyén Géza* előtt sem titkoltam).

Elkezdett kapacitálni:

– Rendelje el, hogy ne diszkreditálják ezt az irodalmat.

– Nincs rá jogom. S egyébként is, külön kötetben fog megjelenni.

– Az nem megoldás. Ezzel „soha” nem jön össze se szerzőileg, se tematikailag a teljes nemzeti produkció.

– Ebben, meglehet, igaza van – ismertem be félig-meddig.

– No, látja.

– De a könyvtárosztály már beleegyezett, hogy így legyen.

– A téves döntést vissza lehet vonni. Egyedül a szocialista jog ismeri a cselekvő megbánás kategóriáját. Itt a telefon, vegye fel, s vonja vissza a hibás döntést.

A telefont nem vettem fel, de Rafa sem hagyta annyiban. Beadvánnyal élt az MM pártbizottságához. *Láng Imre* helyettes osztályvezető és én mentem raportra az ügyben, hisz egy minisztériumi PB csak nem hagyhatta – formálisan legalábbis – figyelmen kívül az ilyesmi beadványokat. Sajnos, nem szakmai érvekkel védtük meg a mundér becsületét, hanem a bejelentő bolond voltának bizonygatásával.

Rafanidesz egyébként súlyos szívbajban szenvedett. Sokat és egyre többet kellett fekdünie. Hogy fektében is tudjon olvasni, speciális olvasókészüléket eszközölt össze magának. Kietlen magányban halt meg, ha ugyan nem éhen. (Hallottam, elhunytának szívszorító körülményeiről a *Nők Lapja* riportban tudósított.)

Berlin eleste

E visszaemlékezés címűül választott, Csiaureli rendezte film legkedvencebb filmjeim egyike. Különösen kezdő képsorai ivódtak belém mélyen: dús, fényben fürdő lombok premier plánban, mámoros madárfütty. A kamera nagy ívben hirtelen lefelé fordul, ahol – Gelovani által megszemélyesítve – *I. V. Sztálin*, szája szögletében pipa, éppen nekikészülődik (felhajtja hófehér zubbonyának ujját), hogy egy facsemete körül megkapálja a földet. S már kapál is, egyenes derékkal, behajlítatlan térdel. Meghallja a madárfüttyöt, bal karjába öle-

li a kapanyelet, jobb kezével kiveszi szájából a pipát, felnéz a lombok irányába, és:

– Tyütyürü, tyütyürü – füttyent vissza *Mányai Lajos* magyar füttyével a madaraknak. (A szinkron Gudkov szovjet rendező közreműködésével készült.)

Ordonánc jó gimnasztyorkában, szorosra húzott derékszíjjal. Összevágja a bokáját, s „pihegve szól”:

– Sztálin elvtárs, kérésére megjelent P., a sztahanovista olvasztár. (Az ő igazi nevét már – tekintettel I. V. meghatározó fontosságára – elfelejtettem. Meglehet, hogy a „P, dictus magister”-re gondolva neveztem el P-nek.)

– Jöjjön, fogadom – simítja meg a bajszát I. V., s elindul a homokos, simára gereblyézett, nyírt élősvénnyel szegélyezett úton a találkozásra.

P., ez a nagy, drabális ember, az út vége felől közeledik I. V. felé. A kamera ugrálása drámaian érzékelteti: fogy közöttük a távolság. P. zihál a megtiszteltetéstől, sőt, ahogy közelébe ér a majdani generalisszimusznak, teljes zavarodottságában behátrál az élősvénybe.

– Üdvözlöm, P. elvtárs – köszönti őt nyájasan I. V.

– Én is üdvözlöm Visszárion Ioszifovics – dadogja vissza.

– Az apám volt Visszárion Ioszifovics. Én Ioszif Visszárionovics vagyok.

– Tudom, tudom, hogyan tudnám, Sztálin elvtárs.

– Hát persze, tudja, persze hogy. És mondja csak P. elvtárs, miképpen állnak a tervvel? Mennyi acélt csapoltak? Hamarosan rengeteg acélra lesz szükségünk – jövendőli meg I. V. a közeli német támadást, s felső zsebéből előveszi noteszkéjét, hogy P. válaszát feljegyezze.

P. erre valami irdatlanul nagy számot rebeg el...

Nekem sohasem lehettek színészi ambícióim. Ám ez a filmnyitány akkora hatást tett rám, hogy egyszemélyes előadásra dramatizáltam át: mutattam a kamera mozgását, tyütyürékeltem, jelentettem ordonáncként, I. V.-ként mentem innen oda, P-ként onnan ide, hangszínt változtatva recitáltam a dialógusokat.

Amikor a HB-ken (itt nem Halotti Beszéd, hanem házibuli) már jókedvem támadt (s hányszor!), a baráti HP-k (nem löerő, hanem házaspár) előtt egyre többször engedtem meg magamnak ezt az alakítást. Mindig hálás derűtség volt a jutalmam.

Egyszer aztán – egy minisztériumi inspicálás végeztével – Mohácson iszogattunk a régi

járású könyvtár udvarán. A Józsa házaspár, a jó bor és a leszálló alkonyat felkeltette bennem a szereplés csillapíthatatlan ingerét. Igen ám, de a vendéglátókon, *Sallai István*on és *Szente Ferenc*en kívül ott volt egyik minisztériumi kollégám is, aki azért – noha Hruscsov leleplező beszédétől már legalább nyolc év eltelt – a szíve csüskében még mindig őrizte I. V. atyaiságának és zsenialitásának emlékét.

Hogy produkcióm láttán-hallatán *Bencze Éva* elfehéredik, először Sallai vette észre, s nevetés közben menten megdermedt, akárcsak Malaparte regényében, a Kaputtban a Ladoga-tóba, mozdulat közben, befagyott tüzéségi lovak. Aztán Szente arcáról hervadt le a műélvezet. Vendéglátóink feszengeni kezdtek. Én csak előadásom végén kaptam észbe.

A helyzet, hogy esztétikai kategóriával fejezem ki magam, felettébb kínos lett. Ha eltekintek az esztétizálástól, azt kell leírnom: rendszeren megijedtünk. Ebben az ijedelemben, amilyen gyorsan csak lehetett, elbúcsúztunk és útrakeltünk.

Az autóban egy szó sem hangzott el. A kol-

léganó – nyilván – azon tűnődött, hogy mekkora szentségtörés történt, s neki ehhez miként kell viszonyulnia. Sallai finoman reszketett. Két szemöldökét háztető alakzatúra húzta fel, s olyan szomorúan lógatta a bajszát, hogy jóval hosszabbnak tűnt a valóságosnál. Szente a talányosság leplebe burkolódzott, mintha „kód előttem, kód utánam”-ot akart volna játszani. Önmagam lelkiállapotának testi kivetülését ugyan nem láthattam, de belül a József Attila-i sor, „a Semmi ágán ül szívem, kis teste hangtalan vacog” szorongatott, no meg a kérdés:

– Te jó ég, mi lesz ebből?

Nem lett belőle semmi, illetve csupán annyi, hogy még egy évtizeden keresztül dolgozhattam a minisztériumban ad maiorem Rei Publicae Popularis gloriam, vagyis a népköztársaság nagyobb dicsőségére.

– Ó, I. V. – mondogatom időnként magamban –, milyen sokáig éltél miközöttünk, s népet-nemzetet félelemben és ellenfélelemben milyen sokféleképpen megosztva.

Futala Tibor

Ezt mind mi írtuk

Harmincöt éve: „Az elmúlt év folyamán különösen a propagandamunka javult meg. Az országgyűlési választások előkészítése során könyvtárainkban is számos új módszer alakult ki, kitűnő ötlet született.”

„Új könyvtárakat csak a legnagyobb körültekintéssel szabad létesíteni, ott, ahol a feltételeket biztosítani nem tudják, ahol a könyvtáros normális tevékenységének nincs meg a lehetősége, semmiképpen sem szabad erőszakosan könyvtárat létrehozni.”

„De a könyvtári munka megbecsültetése nemcsak a minisztériumon áll, hanem függ attól a propaganda tevékenységtől, jó és eredményes munkától, amelyet az egyes könyvtárosok saját munkaterületükön fejtenek. A kormányzat, a párt látja a könyvtárak fontosságát, jelentős szerepét. »Éppen ezért minden támogatást meg fogunk kapni a kormányzati szervektől, mind a párt szervektől ahhoz, hogy feladatunkat jobban tudjuk betölteni.«”

„... felhívta a könyvtárosokat, hogy a legelőszobban vegyék fel a harcot az elvtelen, forma-

lista kirakatmunka ellen. »Egyes könyvtárakban hova-tovább az lett a legfőbb cél, hogy minél szebb kiállításokat rendezzenek, másutt az, hogy a könyvtárosok kizárólag irodalmi előadások szervezésével foglalkozzanak... ezekből a könyvtárakból éppen csak kölcsönözni nem lehet.«”

„A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló párt és minisztertanácsi határozat úgy vélem mindnyájunk előtt ismeretes. Jelentőségét nem kell itt méltatnom. Elég, ha Nagy Imrénének a termelőszövetkezetek dolgozóinak március 27-i országos tanácskozásán mondott felszólalására utalok: »A határozat azt tűzte ki célul, hogy a mezőgazdasági termelés általános fellendítésével el kell érni, hogy a következő években biztosítva legyen a lakosság bőséges ellátása kenyérral és liszttel, hússal és zsírral, borral, cukorral és tejjel, burgonyával és zöldséggel.« Majd hozzátette: »A mezőgazdaság fejlesztésének hatalmas programja *nagy nemzeti ügy*.« Nyilvánvaló, hogy könyvtáraink úgy segíthetik elő ezt a nagy nemzeti ügyet, hogy a pa-

1987. május 12.

rasztság kezébe könyvet adva emelik általános műveltségét, jó szakkönyvekkel pedig szakmai tudását.”

„Ez igen! – ilyen olvasóval nem sok üzemi könyvtár dicsekedhet. Biztosan látogatják elegen. Meg is kérdeztem, hogy gyakran járnak-e ide olvasni, mire a könyvtáros áradozva válaszolta, hogy természetesen, néha alig lehet beférni, olvasóköröket tartanak itt, felolvasásokat rendeznek. Első pillanatban nem is hangzott hihetetlennek ez a vallomás, bár feltűnt, hogy éppen egyetlen ember sem volt az olvasóban... Nem sokáig marad üresen az olvasó. Amíg beszélgetünk a könyvtár dolgairól, megérkezett egy társaság. Hangos, jókedvű emberek, letelepedtek az egyik szélső asztalhoz, az ott heverő folyóiratokat félrelökdösték és kibontogatták a zsírpapírba csomagolt ennivalójukat. Irigylésre méltó étvággal fogtak a falatozáshoz. Betűvel azonban csak annyi kapcsolatot teremtettek, hogy újságpapírba törölték zsíros bicskájukat.”

„...az inotai November 7. Erőmű könyvtárosa írja levelében: »Januárban megválasztottuk új ÜB-elnökünket. Azt reméltem, szíven fogja viselni könyvtárunk sorsát és segítségemre lesz. Különösen megörültem, mikor bejött a könyvtárba és magyar klasszikus irodal-

mat kért. Odaadtam neki Móricz Zsigmond Úri Muri és Kivilágos kivirradtig című regényeit. Egy hét se telt bele, mikor hallom olvasóimtól, hogy az ÜB-elnök felkereste az Erőmű igazgatóját és elmondta neki, hogy a könyvtárban olyan könyvek vannak, amelyeket nem szabadna a dolgozók kezébe adni, például az Úri Muri és a Kivilágos kivirradtig. Ezután én is beszéltem az ÜB-elnökkel és megkérdeztem, miért nem fordult egyenesen hozzám és kértem: adja vissza a könyvet. Ő azonban erre nem volt hajlandó, kijelentette, hogy megtartja a könyvet, nehogy az a dolgozók kezébe kerüljön, mert káros hatással lenne a dolgozók erkölcsére.» (A Könyvtáros, 1954/4. sz.)

Huszonöt éve: „Elmúlt már annyi idő az Országos Széchényi Könyvtárban működő Módszertani Osztály átszervezése, tehát a Könyvtártudományi és Módszertani Központ létrejötte óta, hogy feladatát, szervezeti kereteit eléggé kialakultnak tekinthetjük...”

„A közművelődési könyvtárakat megfelelő színvonalon és idejében tájékoztatni kell a megjelenő művekről és különösen a kisebb könyvtárakat segíteni a legfontosabb irodalom kiválasztásában. A KMK a községi és a szak szervezeti könyvtárak számára a Könyvtárellátó jegyzékain évek óta jelöli a törzsanyagot és a javasolt irodalmat. Ez a segítségnyújtás azonban önmagában nem kielégítő. Már két év óta tervezzük, hogy a könyvek megjelenésével egy időben részletes ismertetést adunk a legfontosabbakról, hogy a könyvtárosoknak a vásárlásra vonatkozó útmutatást nyújtsunk, sőt bizonyos mértékig a könyvtári olvasókat is tájékoztassuk az új könyvek tartalmáról, értékéről. Most már remélhetjük, hogy júliusban megindul a folyóirat a Könyvtárellátóval közös kiadásban. E vállalkozással szeretnénk elérni, hogy mire a könyvek a könyvkereskedések kiskádjában megjelennek, már sor kerüljön megrendelésükre is. Így enyhül a könyvtárosok panaszja, hogy a Könyvtárellátó nem tudja elég gyorsan a könyvtárakba juttatni a megjelent könyveket.”

„NINCS MONDANIVALÓ? – Nem egy híradónál ezt érzem. Sematikus a felépítés: hat-nyolc oldalon adattenger, számuhatag (mintha mindig közölni kellene a legjelentéktelenebb számokat is) és szöveges értékelés. Utána egy cikk valamilyen könyvtári témáról (nem mindig). Végül újabb feladatok, majd

hírek. Az olvasó mérget vehet rá, hogy mindig ezt találja, ugyanabban a sorrendben és ugyanolyan egyhangúan. Márpedig az életben szeretjük a *változatosságot*, az újságban különösen, azért *újság*, azért *hiradó!*”

„Befejezésül néhány gondolatot a »vitakozási kedvről«. Nagyon egyet lehet érteni avval, hogy vitatkoznunk kell, törekednünk kell az elméleti kérdések megoldására, a tartalmi-módszertani tevékenység fokozására. S az is igaz, hogy ehhez idő kell. Jó volna, ha ott tartanánk, hogy ez már nem okozna gondot. De ma még – sajnos – nem tartunk itt. *Harcolnunk kell* a berendezésért, a könyvért, a jobb elhelyezésért, az okos együttműködésért s még sok mindenért.”

„A »Könyvtáros« februári számában »Vita az író-olvasó találkozóról« címmel közölt cikk több felszólalást ismertet a vitában elhangzottak közül. Szilvási Lajos író is felszólalt, és megállapította, hogy az író-olvasó találkozók jók, és »az írónak nemcsak a kezdés időpontjára kell odaérkeznie a helyszínre, hanem menjen le előbb és ismerje meg annak a helységnek életét, embereit...« stb... Félórás késéssel megérkezett Fábrián Zoltán, aki taxin jött, hogy mégis itt legyen jó barátai között. Azonban Szilvási hiába vártunk... azóta sem jelentkezett.”

„Benjámin László másként látja a helyzetet. Egyértelműen kimondja: »ne csináljuk tovább ezeket a kényszeredett, senkinek se jó szeánszokat, nincs még egy olyan – különben jó szándékú – emberi tevékenység, melyben a befektetett fáradság ennyire hiábavaló volna.«

Végh Antal több tapasztalatra hivatkozva határozottan ellentmond Benjáminnak, amiért a fürdővízzel a gyereket is ki akarja önteni, és azt vallja: »használjunk ki minden lehetőséget, ami őszinte kapcsolatot teremthet író és olvasó között.«” (*Könyvtáros*, 1964/4. sz.)

Tíz éve: „A népkönyvtárak tanácsi fenntartásba való rendelése és ezzel párhuzamosan önállósítása mindennek ellenére a legtöbb helyen nem járt – nem járhatott – a működési feltételek (szakképzett könyvtáros + kielégítő elhelyezés + biztos és eléggé bőséges állománygyarapítási keret) gyökeres megjavításával, s emiatt ismét csak szegényes és rossz szerkezetű állományok kezdtek felhalmozódni.”

„...három-négyen... leselkedtünk befelé... mintha érezni véltük volna a benti hideget is. Meg hát tudtuk is, hogy hideg van benn... Ez a falusi könyvtár már második hónapja tart zárva: mert nem tudják mivel fűteni... – Nem kell ebből olyan nagy ügyet csinálni – mondták egy helyen... Csak néhány reagálás... »Valóban ez a legnagyobb probléma jelenleg«; »Hideg könyvtárakat akarnak látni? Bárhová mehetnek...« – Elszomorodik az ember, ha – mint én is – látja, hogy egy könyvtárban ott didereg a pedagógus, aki vetélkedőt szervezett, és fel akar készülni, majd egy idő után télikabátját jobban magához szorítva, így szól: »Hadd vigyem haza ezeket a könyveket: már meggémbereedtek az ujjaim az írástól ebben a hidegben...«” (*Könyvtáros*, 1979/4. sz.)

FOTÓ KUTYÁKRÓL ÉS MACSKÁKRÓL

**CSÁSZÁR MAKINA grafikáiból
(Cikkünket lásd a 243. oldalon)**

EGY SZEGÉNY CSALÁD

MEOVESSALÁD.

MAKNA 1987. ÁPRILIS 14. 7. ÉVES VAGYOK.